

Tussen onder en boven

Tussen onder en boven

Productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland

J. Snippe
R. Mennes
M. Sijstra
B. Bieleman

INTRAVAL
Groningen-Rotterdam

In opdracht van:
Programma Politie & Wetenschap

Foto omslag:
Hollandse Hoogte/Rights Managed/Goos van der Veen

Ontwerp:
Mediaeval Tekst en Vorm & Martien Frijns

ISBN: 9789463500418
NUR: 130, 600

Realisatie:
Sdu, Den Haag

© 2017 Politie & Wetenschap, Apeldoorn; INTRAVAL, Groningen-Rotterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Voorwoord

In opdracht van Politie en Wetenschap heeft onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL onderzoek verricht naar de productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland. Het onderzoek is uitgevoerd om meer inzicht te verkrijgen in de productie- en distributiemarkt en de onderlinge samenhang. Hierdoor kan zowel de hennepsteelt als de drugshandel beter worden bestreden en kan worden voorkomen dat deze zich verder uitbreiden en dat ondermijnende activiteiten zich verder ontwikkelen.

Het onderzoek is uitgevoerd door de (senior)onderzoekers Jacco Snippe, Ralph Mennes en Maurits Sijtsma onder leiding van Bert Bieleman. Daarnaast is nauw samengewerkt met Wouter Santing, analist van de politie Noord-Nederland die met behulp van de hennepscan registratiegegevens heeft geleverd voor de sociale netwerkanalyse. Jan-Kornelis Dijkstra van de Rijksuniversiteit Groningen was als wetenschappelijk adviseur bij de sociale netwerkanalyse betrokken.

Wij willen graag de leden van de begeleidingscommissie onder voorzitterschap van Loes Thissen (Politie Noord-Nederland) bedanken voor de betrokken en deskundige wijze waarop zij het onderzoek hebben begeleid. De commissie bestond verder uit John Jaspers (drugsexpert Landelijke Eenheid Politie), Henk Super (Openbaar Ministerie Noord-Nederland) en Jelle van der Meulen (Politie Noord-Nederland). Verder bedanken we Adriaan Rottenberg (Politie en Wetenschap), Annemieke Venderbosch (Politie en Wetenschap), Hans Nelen (Universiteit Maastricht) en Koert Swierstra (voormalig ministerie van Veiligheid en Justitie) voor hun kritische en positieve bijdrage aan het onderzoek en de totstandkoming van het rapport. Ook willen we onze dank uitspreken aan de politiefunctionarissen die aan het onderzoek hebben meegewerkt. Ten slotte willen we de geïnterviewde coffeeshopeigenaren, wiettelers en -handelaren bedanken voor hun niet altijd vanzelfsprekende bereidheid mee te werken aan een interview. Zonder hen was het onderzoek niet mogelijk geweest.

Namens INTRAVAL,
B. Bieleman
J. Snippe

Groningen-Rotterdam, juli 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord

1	Inleiding	9
1.1	Achtergrond	9
1.2	Probleemstelling en onderzoeksvragen	10
1.3	Onderzoeksopzet	11
1.4	Leeswijzer	20
2	Stand van zaken in de georganiseerde hennepcultuur	21
2.1	Europese ontwikkelingen	21
2.2	Hennepcultuur in Nederland	25
2.3	Ondermijning	32
2.4	Situatie in Noord-Nederland	35
3	Hennepzaken	43
3.1	Aanleiding en doelstellingen	43
3.2	Plan van aanpak	44
3.3	Algemene netwerkenmerken	47
3.4	Verdachten en betrokkenen	51
3.5	Scripting	56

4	Teelt en distributie	59
4.1	Kenmerken	59
4.2	Telers	60
4.3	Handelaren en coffeeshopeigenaren	66
4.4	Distributeurs	71
4.5	Faciliteerders en ondermijning	78
5	Samenvatting en conclusies	87
5.1	Productie	88
5.2	Distributie	93
5.3	Verwevenheid productie en distributie	95
5.4	Verbeteren informatiepositie politie	100
	Literatuur	103

Inleiding

In dit rapport wordt verslag gedaan van ons onderzoek naar productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland. Het onderzoek is uitgevoerd door onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL in opdracht van Politie en Wetenschap. Hieronder schetsen we allereerst de achtergrond van het onderzoek, gevolgd door de onderzoeksvragen en een beschrijving van de onderzoeksopzet.

1.1 Achtergrond

Georganiseerde en ondermijnende criminaliteit is een complex fenomeen. Criminele groeperingen werken in een economische en juridische infrastructuur waarvan ook de legale economie gebruikmaakt. De aanpak van de georganiseerde en ondermijnende criminaliteit vraagt om een georganiseerde overheid. Hiermee dient te worden voorkomen dat criminelen (on)bewust worden gefaciliteerd door de overheid en via bonafide ondernemingen crimineel verkregen vermogen kan worden geïnvesteerd in de legale economie.

Het Openbaar Ministerie (OM) en de politie in ons land signaleren een aantal thema's binnen de georganiseerde misdaad die blijvend aandacht vereisen: de fluiditeit van de samenstelling van criminele samenwerkingsverbanden (CSV's); de aanpak van faciliteerders; het afpakken van crimineel vermogen; de bestrijding van criminaliteit door (leden van) outlawbikerclubs; CSV's met verwantschapsverbanden; en de productie van hennep en synthetische drugs (Tweede Kamer, 2015).

Aanpak

In (de politieregio) Noord-Nederland is de aanpak van de hennepcultuur door politie en OM geprioriteerd en sinds 2014 geïntensiveerd. Per casus wordt afhankelijk van de omstandigheden bepaald of er verder onderzoek wordt ingesteld naar het achterliggende criminele netwerk. Sinds mei 2014 is het hennep-

team operationeel. Dit team verricht onderzoeken met de focus op het ontmantelen van de criminele organisatie achter de hennepsteelt en op het afpakken van crimineel vermogen. Bij de aanpak van hennepsteelt en -handel legt de politie steeds vaker de nadruk op de netwerken achter de kwekerijen. Het hennepteam verzamelt en analyseert alle in de politiesystemen aanwezige informatie over wietteelt. Georganiseerde criminelen blijken te frauderen met uitkeringen en hypotheeklen om geld wit te wassen of investeren het crimineel verkregen vermogen in andere criminele activiteiten, bijvoorbeeld wapen- en vrouwenhandel. In de tweede helft van 2014 heeft dit team 1,8 miljoen euro aan crimineel vermogen in beslag genomen.

Voor de aanpak van georganiseerde criminaliteit is volgens medewerkers van politie en OM een goede analyse van de bestaande criminaliteit noodzakelijk. Daar wordt door analisten van de politie aan gewerkt, maar een vernieuwende en creatieve aanpak is hierbij wenselijk. Immers, zoals gezegd stellen het OM en de politie vast dat criminelen zich vaak niet beperken tot de hennepsteelt, maar ook actief zijn op andere criminele terreinen, bijvoorbeeld productie van synthetische drugs of prostitutie en mensenhandel. Volgens de minister van Veiligheid en Justitie dient de komende jaren de nadruk te worden gelegd op een kwaliteitsimpuls binnen de aanpak van ondermijning (Tweede Kamer, 2015).¹ De verwachting is dat de meeste effectiviteitswinst is te behalen bij het verbeteren van de integrale aanpak en het nadrukkelijk inzetten op een bundeling van de strafrechtelijke en bestuurlijke informatiepositie en de samenwerking met private partners.

1.2 Probleemstelling en onderzoeksvragen

Binnen dit onderzoek staat het verkrijgen van meer inzicht in de productie en distributie van softdrugs in ons land, met name in Noord-Nederland, en de samenhang daartussen centraal. Inzicht in de goederenstroom is zeer bruikbaar voor zowel opsporing als preventie. Door meer duidelijkheid in de productie- en distributiemarkt en de onderlinge samenhang kan zowel de wietteelt als de drugshandel beter worden bestreden en kan worden voorkomen dat deze zich verder uitbreiden en ondermijning gaat voortduren en zich verder kan ontwikkelen. De onderzoeksvragen luiden als volgt:

¹ Er is sprake van ondermijning wanneer criminelen voor hun illegale activiteiten gebruikmaken van de diensten van ondernemers en overheden, bijvoorbeeld voor distributie van hennep, financiële transacties, vergunningen en huisvesting.

- 1 Welke partijen zijn betrokken bij de productie van softdrugs en hoe verhouden deze partijen zich tot elkaar?
- 2 Welke partijen zijn betrokken bij de distributie van softdrugs en hoe verhouden deze partijen zich tot elkaar?
- 3 In hoeverre is er sprake van verwevenheid tussen productie en distributie?
- 4 Hoe kan de informatiepositie van de politie en de uitvoering van het politiewerk op dit terrein worden verbeterd?

1.3 Onderzoeksopzet

In deze paragraaf beschrijven we eerst het onderzoeksmodel dat ten grondslag ligt aan het onderzoek, het barrièremodel. Vervolgens gaan we in op de onderzoeksactiviteiten: een algemene literatuur- en documentenstudie; het houden van interviews; en het bestuderen van registraties en dossiers. Het onderzoek is uitgevoerd in Noord-Nederland.

Barrièremodel

In dit onderzoek zijn we uitgegaan van een onderzoeksmodel dat we hebben gebaseerd op het ‘barrièremodel hennep’.² Een barrièremodel brengt het gehele desbetreffende criminele proces in kaart. Gedurende dit proces verweven de activiteiten in de boven- en de onderwereld zich bewust (bedoeld) of onbewust (onbedoeld) met elkaar. Tegenover elke stap in dit criminele proces kunnen interventies door een of meerdere strafrechtelijke en/of bestuurlijke instanties worden gezet (Stuurgroep Geïntegreerde aanpak Ondernemende Criminaliteit, 2013). Op deze manier kan per onderdeel worden bepaald welke barrières veiligheidspartners kunnen opwerpen tegen criminele activiteiten. Het barrièremodel belicht het hele criminele proces, waardoor ook op preventieniveau geïntervenieerd kan worden.³ Het opwerpen van barrières en het ontleden van een delict in logische vervolgstappen is gebaseerd op de situationele criminaliteitspreventie. Een van de basisuitgangspunten bij situationele criminaliteitspreventie is dat de gelegenheid de dader maakt. Volgens Clarke (1997)

² Het barrièremodel hennep is gepubliceerd op de website van het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. Zie: <https://barrieremodellen.nl/model/hennepsteelt>.

³ *Ibidem*.

en Felson en Clarke (1998) is het eenvoudiger gelegenheden te veranderen dan personen. Met andere woorden: het preventieve effect van beveiliging door technische en sociale maatregelen is groter dan door directe beïnvloeding van de persoonlijkheid of levenssfeer van de (potentiële) dader. Het gaat erom zo min mogelijk gelegenheden te bieden voor criminaliteit en daarmee mensen niet in de verleiding te brengen om delicten te plegen.

Bij de preventie van hennepsteelt is het noodzakelijk gelegenheden of bronnen weg te nemen zodat deze misdaad bemoeilijkt wordt. Interventies richten zich niet zozeer op het vangen van de dader, maar kijken vooral naar de personen, mogelijkheden en gelegenheden die criminaliteit faciliteren. Vanuit de situationele criminaliteitspreventie is het zinvol te investeren in het in kaart brengen van de structuur van de criminele organisatie en de verschillende actoren die verbonden zijn met de hennepsteelt. Een preventiestrategie kan erop gericht zijn het bewustzijn van faciliteerders te verhogen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door duidelijke regels en restricties op te leggen aan faciliteerders, zoals bij growshops al is gebeurd.

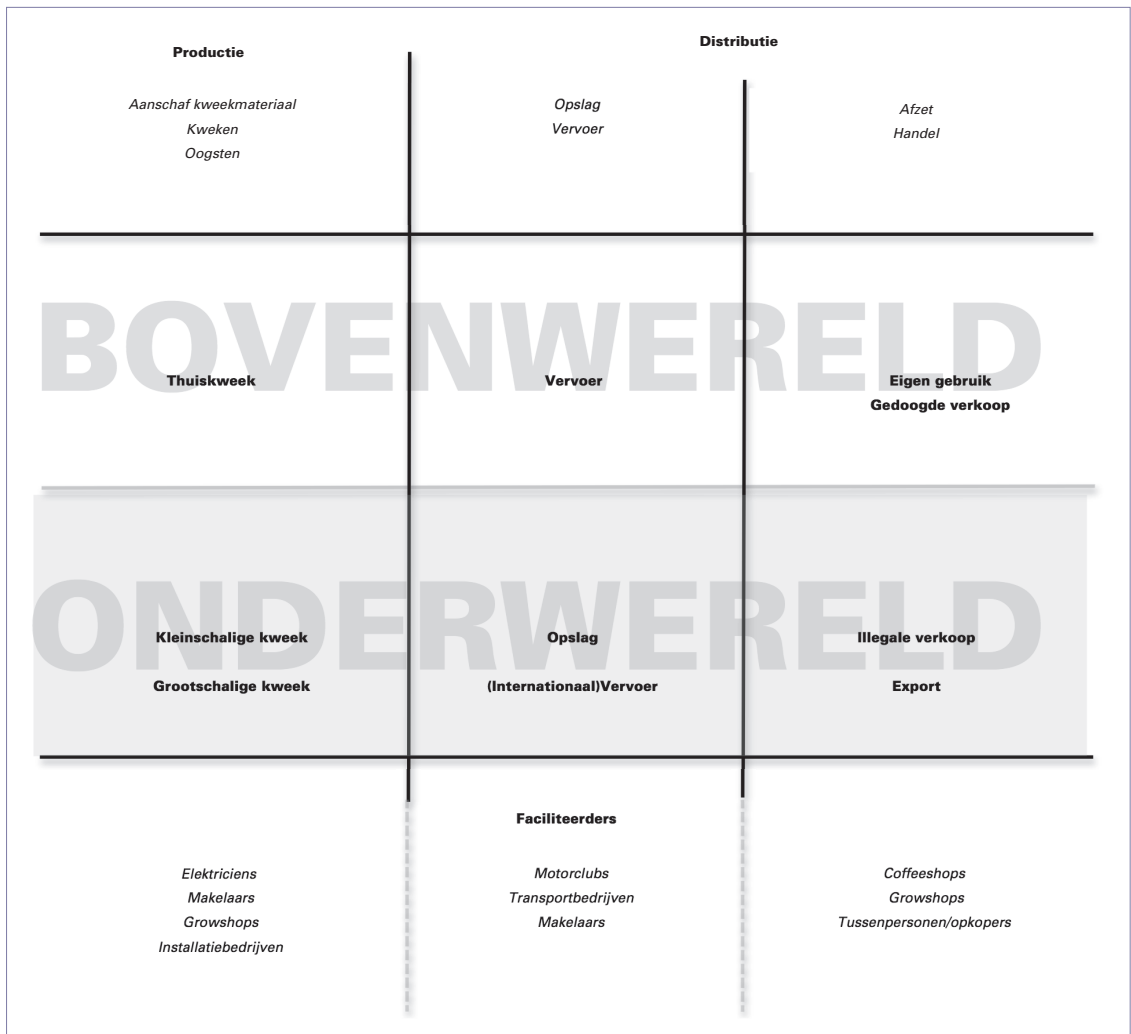
Crime script

Om patronen en trends die op ondermijning duiden te ontdekken hebben we gebruikgemaakt van ‘scripting’. Dit is een analysetechniek waarbij criminele logistiek wordt opgedeeld in losse onderdelen van een zogenoemd ‘crime script’. Het crime script bestaat bij hennepsteelt uit fases van productie tot distributie. Voor onze analyse hebben we de zeven fases van dit model teruggebracht tot drie: voorbereiden, produceren en distribueren. We kennen de actoren een van de drie rollen toe op basis van kwalitatieve informatie uit de processen-verbaal en de dossiers.

Het barrièremodel hennep start de analyse bij het inrichten van een kwekerij en de productie van hennep en eindigt bij de besteding en rechtvaardiging van de verworven inkomsten. De betrokken partijen uit de onder- en bovenwereld die bewust of onbewust het criminele proces in stand houden worden in het model benoemd, evenals de veiligheidspartners die mogelijk in het proces kunnen interveniëren.

Wij hebben het model enigszins vereenvoudigd, zodat we ons vooral hebben kunnen focussen op de productie en distributie van hennep (zie figuur 1.1). In de productiefase zijn er verschillende organisaties uit de bovenwereld die verweven kunnen raken met de onderwereld. Makelaars en verhuurders verhuren doel-

bewust panden aan kwekers of negeren signalen die wijzen op een kwekerij. Elektriciens manipuleren de stroomtoevoer en growshops leveren zo veel producten aan een consument, dat het duidelijk om een professionele kwekerij gaat.

Bron: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, bewerking Intraval

Figuur 1.1: Onderzoeksmodel productie en distributie van softdrugs

Het bezitten of het telen van hennepplanten is volgens de Nederlandse Opiumwet verboden. Tegen het bezit van vijf of minder hennepplanten wordt, zolang er geen sprake is van ‘beroeps- of bedrijfsmatig handelen’, in beginsel niet opgetreden.⁴ Voor deze ‘thuisweek’ geldt, op basis van de richtlijn van het OM, geen strafrechtelijke vervolging. Dit geldt ook voor het bezit en daarmee het vervoer van kleine hoeveelheden cannabis, maximaal vijf gram. Grotere hoeveelheden zijn niet toegestaan. Opslag van hennep gebeurt vaak in growshops of coffeeshops zelf (Jansen, 2012). Een coffeeshop mag een voorraad hebben van 500 gram, opslag van grote hoeveelheden is verboden. Hier is ruimte voor betrokkenheid van makelaars of vastgoedhandelaren. Zij beschikken over leegstaande panden en kunnen op deze manier de kwekers van een opslagruimte voorzien, hetgeen in de praktijk regelmatig voor blijkt te komen.

De belangrijkste afnemers op de binnenlandse markt zijn de coffeeshops. De distributie van hennep in ons land is een omvangrijk logistiek proces waarover nog weinig bekend is. Van belang is bijvoorbeeld het vervoer van de drugs van locatie A naar locatie B. Voor de verkoop van een partij wiet is immers direct of indirect contact nodig tussen de teler (locatie A) en de koper (locatie B). Uit ons onderzoek naar de buit van woninginbraak (Snippe e.a., 2014) weten we dat verkochte goederen die van A naar B moeten niet altijd fysiek in het bezit komen van de heler. Sommige helers kopen goederen, terwijl ze er in hun netwerk al een koper voor hebben. De verkopende partij, de inbreker of teler, hoeft zelf geen contacten met potentiële kopers te hebben. In de literatuur wordt regelmatig gesproken over tussenpersonen, opkopers en handelaren in softdrugs. Omgekeerd komt ook voor: criminele organisaties gaan zelf wiet kweken, omdat ze al een (internationaal) netwerk hebben en bijvoorbeeld (ook) actief zijn bij de productie van synthetische drugs. Hoe de verkoop ook verloopt, de softdrugs zullen uiteindelijk van A naar B worden vervoerd, mogelijk na op locatie C te zijn opgeslagen.

De vraag is wie deze drugs van A naar B vervoert en of er sprake is van opslagplaatsen, die mogelijk worden beveiligd om te voorkomen dat een partij wordt ‘geript’. Ook is van belang of er sleutelpersonen zijn om de handel (in sterke mate) te faciliteren als een groot deel van de softdrugs voor de export is bestemd. Wie zijn deze opkopers en tussenpersonen en hoe gaan zij te werk? Ook zal een deel van de hennep die wordt geproduceerd voor de gedoogde verkoop bestemd zijn. De hennep, die illegaal geproduceerd is, zal door een coffeeshophouder ergens moeten worden ingekocht. Coffeeshophouders zou-

4 www.wetrecht.nl.

den logischerwijs contacten moeten hebben met vervoerders van softdrugs of zelf de softdrugs moeten vervoeren. Zij zijn in ons onderzoek dan ook een van de informatiebronnen.

Een deel van de geproduceerde hennep is bestemd voor de export. Legale transportbedrijven kunnen betrokken raken bij de export van hennep. Afhankelijk van het land van bestemming vindt het transport plaats via de weg, het water of de lucht.

Literatuurstudie

We hebben eerst relevante literatuur en beleidsdocumenten bestudeerd, waaronder wetenschappelijke literatuur over ondermijning en de betrokkenheid van georganiseerde criminaliteit bij de productie en distributie van softdrugs in Nederland. We hebben de literatuur daarnaast aangevuld met beleidsdocumenten van bij de aanpak betrokken partijen, bijvoorbeeld de door het RIEC Noord-Nederland (Regionaal Informatie en Expertise Centrum) opgestelde bestuurlijke criminaliteitsbeeldanalyse hennepeteelt.

Algemene interviews

Daarnaast hebben we sleutelinformanten geïnterviewd die het algemene beeld verder hebben ingevuld en geactualiseerd, onder wie medewerkers van de politie, de korpsbeheerder, medewerkers van het Openbaar Ministerie, de Belastingdienst, het RIEC en overige relevante ketenpartners, zoals energiebedrijven, die bij het tegengaan van hennepeteelt en de distributie van wiet zijn betrokken. Hiermee hebben we in kaart gebracht wat er al bekend is binnen de bestrijding van de wietteelt en (grootschalige) softdrugshandel in Noord-Nederland, welke resultaten er worden bereikt en wat de knelpunten en successen zijn. In totaal zijn in dit verband tien personen geïnterviewd.

Registratiegegevens

De politie-eenheid Noord-Nederland beschikt over een regionaal hennepeteam aangevuld met een strategisch analist die achtergrondinformatie over wietteelt verzamelt. Uit de politieregistraties zijn namen gehaald van verdachten van

wietteelt en bij de distributie van drugs betrokken personen, op basis waarvan we een sociale netwerkanalyse hebben uitgevoerd. Voorafgaand aan deze analyse is een stappenplan opgesteld aan de hand waarvan de analyse is uitgevoerd. Het stappenplan wordt in hoofdstuk 3 nader toegelicht.

Met behulp van BlueView zijn de politiegegevens ontsloten. De applicatie BlueView is een geautomatiseerde zoekmachine waarmee handhavings- en opsporingsregistraties (onder meer uit Basisvoorziening Handhaving (BVH) en Basisvoorziening Opsporing (BVO)) van alle politiekorpsen van de laatste vijf jaar direct kunnen worden geraadpleegd. BVO wordt gebruikt voor het eenduidig opslaan, verrijken en analyseren van opsporingsinformatie, en is voor iedere eenheid van de politie raadpleegbaar. Dit register heeft tot doel het bestrijden van misdrijven en alle aanwijzingen daarvoor systematisch vast te leggen.

Er zijn relaties tussen personen gelegd die betrokken waren bij de ontsloten zaken. Daarbij hebben we ons niet beperkt tot de registratiesystemen, maar hebben we ook handmatig zaken doorgelezen. Daarbij is gelet op de informatie over de positie in criminele samenwerkingsverbanden, de handelwijze en de onderlinge relaties. Positie en relaties bieden aanknopingspunten voor tactische en strategische politieonderzoeken waaruit weer aanvullende informatie voortkomt over de reeds bekende verdachten, maar ook over andere personen die bij hennepzaken betrokken zijn. De gegevens zijn geanalyseerd door middel van een sociale netwerkanalyse, waarvoor we enkele descriptieve analyses hebben uitgevoerd en ook gebruik hebben gemaakt van de scriptingmethode om informatie te verkrijgen over de rollen in het barrièremodel.

Dossiers

Daarnaast zijn van personen in het netwerk persoonsdossiers opgevraagd over de zaken met betrekking tot hennepsteelt en documentatie over afgeronde opsporingsonderzoeken. Met behulp van de dossiers hebben we meer zicht gekregen op relaties in de sociale netwerken, op personen uit de bovenwereld die de wietteelt financieren en op de faciliteerders die een rol spelen bij de huur van panden (makelaars en onroerendgoedeigenaren), de aanleg van wietkwekerijen (elektriciens), het leveren van het voor wietteelt benodigde materiaal (eigenaren en medewerkers van growshops) en het vervoeren van de wiet van de telers naar de kopers en de wijze waarop dat gebeurt (met behulp van transportbedrijven, individuele chauffeurs of door derden in te huren).

Eerste analyses

We zijn begonnen met het uitvoerig bestuderen van de registratiegegevens die bij voorkeur afkomstig zijn uit verschillende opsporingsfasen. Hierbij gaat het om harde informatie uit onderzoeksdossiers, strafdossiers en vonnissen, maar ook om informatie uit de inlichtingen- en handhavingsfase.

Deze eerste inventarisatie heeft gediend als input voor de sociale netwerk-analyse die we hebben uitgevoerd. Dit is een techniek die steeds meer wordt toegepast in (wetenschappelijke) artikelen en aan politiewerk gerelateerde publicaties. Hiermee kunnen we netwerken van personen op systematische wijze analyseren door politieregistraties te verwerken in matrices en grafieken. Daarbij geven we steeds de aan- of afwezigheid van een relatie tussen twee personen of gevallen aan. Vervolgens hebben we met behulp van algoritmes de relevante netwerkkenmerken berekend, bijvoorbeeld dichtheid en centraliteit. Ook hebben we een kwalitatieve verdieping aangebracht door specifieke kenmerken ('attributes') aan de zogenoemde actoren van het netwerk toe te kennen. Omdat we het netwerk visueel kunnen weergeven, kunnen we snel de mogelijke verbanden tussen actoren, kenmerken en netwerkposities blootleggen.

We hebben vervolgens de sociale netwerkanalyse met de scriptingmethode gecombineerd, waarbij we de criminele logistiek van de hennepcultuur opdelen in losse onderdelen. Met behulp van deze analyse kunnen we de kwetsbare fases van dit criminele proces vaststellen. De personen in het netwerk krijgen bij deze analyse een score op basis van hun rol binnen het crimescript. Dit levert uiteindelijk een netwerk op waarin de actoren die moeilijk vervangbaar zijn naar voren komen. Zij bezetten zogenoemde 'broker-positions' die door de visuele weergave van het sociale netwerk direct zichtbaar worden. Deze fases in het crimescript bieden de meeste kansen om te interveniëren, hetgeen voor de opsporingspraktijk van belang is. In hoofdstuk 3 gaan we hier nader op in.

Aanvullende gegevens

Daarnaast zijn we nagegaan welke aanvullende gegevens van andere partijen mogelijk relevant zouden kunnen zijn om het – op basis van politieregistraties verkregen – beeld van het netwerk (kwalitatief) te verrijken. Het achterliggende idee daarbij was dat het combineren van strafrechtelijke, fiscale en bestuurlijke gegevens van verschillende partijen mogelijk nieuwe inzichten en dwarsverbanden zou kunnen opleveren en tevens de informatiepositie van de politie zou

kunnen verbeteren. Hiervoor hebben we contact gezocht met enkele externe partijen om na te gaan welke mogelijkheden er waren om gegevens aangeleverd te krijgen en deze aan het netwerk toe te voegen. Helaas bleek het niet mogelijk van deze gegevens gebruik te maken.

Allereerst is contact gezocht met het RIEC. Dit leek de minst arbeidsintensieve manier voor alle partijen om aanvullende gegevens te verkrijgen. Hierin werken namelijk meerdere partijen (de zogeheten convenantpartners) samen. Tijdens gesprekken met het RIEC bleek dat het delen van de bij hen beschikbare informatie niet mogelijk was. Binnen het convenant zijn afspraken over het delen van informatie, terwijl voor andere partijen de sectorale wet- en regelgeving geldt. Deze wet- en regelgeving bleek een knelpunt in de samenwerking met het RIEC. In de gesprekken is aangegeven dat om de gegevens van convenantpartners te verkrijgen, we de externe partijen afzonderlijk om toestemming zouden moeten vragen.

Vervolgens is contact gezocht met de Belastingdienst. Na meerdere overleggen heeft deze aangegeven geen gegevens op persoonsniveau te kunnen aanleveren. Om de gegevens aan het netwerk te kunnen koppelen zijn gegevens op persoonsniveau nodig. Daardoor hebben we deze gegevens niet in het onderzoek kunnen meenemen. De informatie van andere convenantpartners, zoals de FIOD en de Inspectie SZW, bleek niet informatief zonder de gegevens van de Belastingdienst.

Om toch aanvullende gegevens aan het netwerk toe te kunnen voegen hebben we de mogelijkheid onderzocht om de gegevens door het systeem van de Kamer van Koophandel en het Kadaster te halen en informatie te verkrijgen over het bezit van ondernemingen en ontroerend goed. Hiervoor hebben we eerste het handelsregister van de Kamer van Koophandel geraadpleegd. In dit systeem kan alleen op bedrijfsnaam worden gezocht, terwijl het noodzakelijk is dat we de informatie op persoonsniveau aangeleverd krijgen. Daarom hebben we vervolgens een contactpersoon bij de Kamer van Koophandel benaderd. Onze contactpersoon heeft ons verzoek in behandeling genomen en ons laten weten dat de kosten voor een dergelijke uitvraag aanzienlijk zijn. Het verzoek zou via de politie kunnen verlopen, maar vergt veel tijd van de analisten die de gegevens handmatig moeten verwerken, tijd die zij doorgaans niet hebben.

Voor de gegevens van het Kadaster geldt dat het opvragen dient te verlopen via een database waarvoor een abonnement afgesloten moet worden. De kosten van het abonnement zijn aanzienlijk. Bovendien moeten alle personen uit de registraties vervolgens handmatig door het systeem worden gehaald, waarna de zoekslagen een voor een moeten worden verwerkt. De kosten (tijd en geld) van deze exercitie wegen waarschijnlijk niet op tegen de vermeende baten die het oplevert.

Verdiepende interviews

We hebben verdiepende interviews gehouden met personen die betrokken zijn bij de opsporing van grootschalige productie en distributie van softdrugs en met personen die een daadwerkelijke rol hebben binnen die processen. Deze interviews zijn dus aanvullend en verdiepend ten opzichte van de al eerder genoemde interviews. Ze bieden extra informatie, maar dienen ook ter referentie van de bevindingen op basis van de registratiegegevens. De informatie uit deze interviews hebben we ook als input voor de sociale netwerkanalyse gebruikt. We kunnen hiermee namelijk de kwantitatieve politiegegevens verrijken met kwalitatieve gegevens, waardoor niet alleen duidelijk wordt of er verbanden zijn tussen actoren, maar ook wat de aard van deze relaties is.

Met twaalf personen die betrokken zijn bij de opsporing van grootschalige productie en distributie van softdrugs, hebben we uitgebreide verdiepende interviews gehouden. Hierbij gaat het om medewerkers van de politie (portefeuillehouder Aanpak Ondernijning; chef hennepteam; hoofd Analyseteam Inwinning; analisten en operationele specialisten) en Openbaar Ministerie (officieren van justitie Hennep en Inwinning).

Daarnaast zijn zeven uitvoerige interviews gehouden met lokale (ervarings)-deskundigen met kennis van de hennepcultuur en de distributie van softdrugs, bijvoorbeeld coffeeshop- en growshopeigenaren. Verschillende grow-shop-eigenaren en -medewerkers hebben, ondanks vele pogingen, aangegeven niet aan het onderzoek mee te willen werken, vooral omdat ze niets te maken (willen) hebben met de hennepcultuur. Ook de eigenaar van een website – waarop tips worden gegeven over de hennepcultuur – wilde ondanks verschillende pogingen niet aan het onderzoek meewerken.

Verder hebben we met tien personen gesproken die zeventien verschillende rollen vervullen in de productie en distributie van wiet. Onze eigen ervaring uit verschillende onderzoeken is dat, naast spijtoptanten, ook personen die niets willen vertellen aan politie en justitie, dat wel – op anonieme basis – aan geïnteresseerde onderzoekers willen doen, ondanks het feit dat hun activiteiten illegaal zijn. Die kans wordt groter op het moment dat zij na een aanhouding vastzitten. Wanneer er geen bekenden in de buurt zijn en zij op dat moment toch verder niets te doen hebben, blijkt de bereidheid een gesprek te voeren groot te zijn. Met de politie is afgesproken dat zij de onderzoekers tijdig zou informeren wanneer er een actie is gepland voor de aanhouding van drugscriminelen. Een voorbeeld van een actie is bijvoorbeeld een hennepdag, een dag waarop het hennepteam actief bezig gaat met het aanpakken van hennepzaken. Uiteindelijk

heeft de politie – ondanks meerdere verzoeken – overigens geen actiedagen en mogelijke respondenten aan ons doorgegeven.

Daarnaast hebben we meerdere maanden dagelijks contact opgenomen met politiemedewerkers van de arrestantenwacht in Groningen en Assen om daar verdachten te interviewen die voor hennepgerelateerde zaken vastzitten. In drie maanden tijd zijn volgens de medewerkers vier verdachten in relatie tot hennep in de arrestantenwacht vastgehouden. Uiteindelijk heeft dit geresulteerd in drie interviews.

Ten slotte hebben we ook in persoonlijke netwerken mensen benaderd die een rol spelen in de productie en distributie van wiet. Zij hebben vrijwel allemaal aangegeven niet aan het onderzoek deel te willen nemen.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk gaan we aan de hand van de literatuur, aangevuld met informatie uit algemene interviews in op ondermijning, de Europese, landelijke en Noord-Nederlandse ontwikkelingen in de wietkweek en betrokkenheid van georganiseerde criminaliteit. In hoofdstuk 3 beschrijven we de sociale netwerkanalyse van hennepzaken in Noord-Nederland. Vervolgens behandelen we in hoofdstuk 4 de interviews met kwekers, handelaren en distributeurs. In het laatste hoofdstuk vatten we de belangrijkste bevindingen samen en trekken we conclusies.

Stand van zaken in de georganiseerde hennepteelt

Op basis van de literatuurstudie aangevuld met informatie uit de interviews met medewerkers van opsporingsdiensten, beschrijven we in dit hoofdstuk de ontwikkelingen in de wietkweek en de betrokkenheid van georganiseerde criminaliteit daarbij op het niveau van Europa, Nederland en Noord-Nederland, en de gevolgen van de ondermijning op de samenleving.

2.1 Europese ontwikkelingen

Begin jaren negentig veranderde de toevoer van softdrugs naar Nederland door een sterke kwaliteitsverbetering van de binnenlandse wietteelt (Spapens, 2011). Het werkzame bestanddeel in wiet, THC, steeg door ontwikkelingen op het gebied van verdelingstechnieken van rond de 8% begin jaren negentig tot 20% in 2004 (Van Laar e.a., 2016). De productie van nederwiet professionaliseert ook op het gebied van kweekinrichtingen en bedrijfsvoering. Volgens de politie worden er bijna geen amateuristische kwekerijen meer aangetroffen (KLPD, 2008). De kleine zelfstandige telers van de beginperiode bestaan nog steeds, maar daarnaast zijn er meer ondernemende personen toegetreden die investeren in meerdere (grote) kwekerijen en personen die kwekerijen opzetten in woningen van anderen (Siesling e.a., 2011; Spapens, 2011; Spapens e.a., 2007; KLPD, 2008; Bovenkerk & Hogewind, 2003).

De nederwietteelt groeit rond de eeuwwisseling uit tot een volgens de politie niet te onderschatten illegale bedrijfstak (KLPD, 2008). Coffeeshops zijn volgens de Adviescommissie van de Donk (2009) uitgegroeid tot moeilijk te beheersen grootschalige verkooppunten van softdrugs. De kansen voor zware criminelen zijn onderschat (Bovenkerk, 2008). Wiettelers lever(d)en niet alleen aan de achterdeur, maar exporteren ook veel softdrugs naar het buitenland. Er is weinig zicht op deze exportkanalen. De productie van softdrugs wordt gezien als een belangrijke financiële pijler voor de georganiseerde misdaad in ons land (Kruisbergen e.a., 2012; Spapens, 2006).

Productie

Nederland geldt internationaal als een belangrijke exporteur van wiet. Schattingen over de omvang van de export van in Nederland geteelde cannabis (voornamelijk wiet) lopen overigens zeer sterk uiteen van 53 tot 924 ton.⁵ De belangrijkste bestemmingen voor de in Nederland geproduceerde wiet zijn volgens de politie al jarenlang Groot-Brittannië, Duitsland, Italië en de Scandinavische landen. Volgens de Duitse politie is van de in beslag genomen hoeveelheid wiet in Duitsland het meeste afkomstig uit Nederland (Bundeskriminalamt, 2015). Historisch gezien is Nederland binnen Europa een belangrijk productieland van wiet. Maar ook in andere Europese landen wordt hennep geproduceerd, wat blijkt uit de toenemende aantallen in beslag genomen hennep. Was er in 2006 nog sprake van 11.000 inbeslagnemingen in de EU, in 2014 is dat toegenomen tot 30.000 (EMCDDA & Europol, 2016). De lidstaten waar de meeste planten in beslag zijn genomen, zijn naast Nederland vooral België, Spanje en Groot-Brittannië. Ook andere lidstaten worden beschouwd als belangrijke hennepproducenten. In het door het EMCDDA en Europol (2016) opgestelde overzicht van de drugsmarkten in de EU worden met name Albanië, Servië, Bulgarije en in mindere mate Kosovo genoemd als landen die produceren voor de markt in Zuidoost-Europa, terwijl de afgelopen jaren ook Oekraïne zich heeft ontpopt als een belangrijke producent van hennep.

Veel van de innovaties in de productie van hennep in de afgelopen 20 jaar – de daarvoor gebruikte apparatuur, de verschillende soorten, de sterkte van de wietplanten door een hogere concentratie aan psychoactieve stoffen (THC en CBD) en de toegenomen opbrengsten per plant – zijn ontwikkeld in Nederland en daarna verspreid over Europa. Georganiseerde criminaliteit speelt een belangrijke rol in de hennepeteelt. Zij draagt ook bij aan de verspreiding van de hennepeteelt over Europa. In de afgelopen jaren is volgens het EMCDDA en Europol (2016) sprake van een herlokalisering van de productie, waarbij criminele samenwerkingsverbanden in andere Europese landen zelf hennepkwekerijen opzetten of, gebruikmakend van hun kennis van het kweekproces, in samenwerking met lokale criminele groeperingen. Dit proces vindt overigens mede plaats door de druk van opsporingsinstanties.

5 Deze uitzonderlijk grote marge is te wijten aan de onbetrouwbaarheid van de beschikbare registraties waarop de schatting is gebaseerd en aannames die daarvoor zijn gedaan. Op basis van de beschikbare registraties, aannames en rekenmethode is het nog steeds niet mogelijk om preciezer te zijn (Van der Giessen e.a. 2014).

Growshops

Nederland wordt door het EMCDDA en Europol (2016) ook genoemd als land van waaruit de georganiseerde criminaliteit mede door de druk van opsporingsinstanties is uitgeweken naar andere landen, met name Frankrijk maar ook Spanje. Er wordt hierbij ook gewezen op de rol van growshops. De groei van het aantal growshops in een land wordt als een indicator voor de verspreiding van kwekerijen gezien. Growshops verkopen niet alleen kweekbenodigdheden, maar kunnen ook worden gezien als een informatiepunt over wietkweek. In Nederland, en ook in België en Frankrijk, gaat de rol van de growshops soms nog verder. Zij bieden zaden of stekken te koop aan en kopen de oogsten op.

De verregaande betrokkenheid van growshops als faciliteerder en soms als onderdeel van een crimineel samenwerkingsverband heeft in enkele landen geleid tot maatregelen. In Tsjechië zijn growshops onwettig verklaard en zijn 50 growshops in november 2013 gesloten. In Nederland is in maart 2015 het nieuwe artikel 11 van de Opiumwet in werking getreden. Sindsdien zijn handelingen ter voorbereiding of vergemakkelijking van illegale hennepcultuur strafbaar gesteld. Omdat growshops zich inderdaad hebben toegelegd op dit soort handelingen, zijn hun bedrijfsactiviteiten ten gevolge van de wijziging van de Opiumwet strafbaar. Deze strafbaarstelling beperkt zich tot hennepcultuur die een beroeps- of bedrijfsmatig karakter heeft of grootschalig is. Een deel van de growshops heeft de deuren moeten sluiten, terwijl een ander deel verder is gegaan onder een andere bedrijfsnaam. Zij noemen zich geen growshop meer, maar bijvoorbeeld tuincentrum. Daarnaast blijft de mogelijkheid bestaan de kweekbenodigdheden aan te bieden op het internet en de handel op die manier voort te zetten.

Handel en distributie

Van alle drugs (soft- en harddrugs) die jaarlijks in beslag worden genomen in de EU is het aandeel van cannabis meer dan 75% (EMCDDA & Europol, 2016). Dit onderstreept de ruime beschikbaarheid van deze drugs. De in beslag genomen cannabis bestaat uit hasj en wiet. In de EU-landen wordt nog altijd veel meer hasj in beslag genomen. In 2014 ging het om ruim 600 ton hasj en 232 ton wiet. Hasj wordt echter vaker in grotere hoeveelheden aangetroffen. De ruim 600 ton hasj is bij 243.000 controles in beslag genomen, gemiddeld 2,5 kilo per vangst. Voor wiet gaat het gemiddeld om nog geen halve kilo per inbe-

slagneming. Daarnaast zijn vaak (onvolgroeide) hennepplanten in beslag genomen, waarvan de opbrengst in kilogrammen wiet niet bekend is. In totaal gaat het in 2014 om 3,4 miljoen planten. Wanneer deze planten een standaard hoeveelheid wiet van 28 gram zouden hebben opgeleverd, is er voor een equivalent van nog eens bijna 100 ton wiet aan planten in beslag genomen. Wanneer we dit optellen bij de tonnen wiet die in beslag zijn genomen, is de toename tot ongeveer 330 ton wiet nog steeds maar iets meer dan de helft van de in beslag genomen hoeveelheid hasj.

Nederland transitieland

Zowel voor wiet als hasj wordt Nederland in een analyse van de Europese drugsmarkten door het EMCDDA en Europol (2013) beschouwd als een belangrijk distributieknooppunt. Voor hasj is Spanje het belangrijkste land, waar de in Marokko geproduceerde drugs de EU binnenkomen. Deze hasj wordt met name vervoerd naar Nederland van waaruit groothandelshoeveelheden verder worden gedistribueerd over Europa. Samen met Albanië is Nederland tevens de belangrijkste distributeur van hasj uit Afghanistan. Daarnaast wordt de wiet die in Nederland wordt geproduceerd en de wiet die in andere landen door Nederlandse criminele groeperingen wordt gekweekt, in praktisch geheel Europa verhandeld.

Volgens het EMCDDA en Europol (2016) liggen de belangrijkste consumentenmarkten voor de door Nederlandse criminele groeperingen geproduceerde wiet zowel in de grootste als meest welvarende landen van Europa, zoals Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Rusland, Spanje en Zweden. Deze grootschalige internationale drugshandel gaat niet ongemerkt aan Nederland voorbij. De afgelopen jaren lijken ontvoeringen, martelingen en liquidaties kenmerkend voor de door criminele groeperingen gecontroleerde cannabismarkt (EMCDDA & Europol, 2016). Het rippen van kwekerijen door criminele groeperingen die zich de tijd en moeite van het investeren in kwekerijen willen besparen, zou vaak de aanleiding zijn voor onderling geweld.

Omvang gebruikersmarkt

De hoeveelheid cannabis (wiet en hasj) die in de landen van de Europese Unie met meer dan 22 miljoen recente gebruikers wordt geconsumeerd, wordt door het EMCDDA voor 2012 geschat op 2050 ton, waarvan 1280 ton wiet. De prij-

zen op de gebruikersmarkt variëren per land, al naar gelang de kwaliteit van de cannabis. Volgens het EMCDDA en Europol (2016) liggen de consumenten prijzen doorgaans tussen de 7 en 12 euro per gram. De Europese markt voor cannabis heeft daarmee een jaarlijkse omzet van meer dan 9 miljard euro (tussen de 8 en 13 miljard euro).

2.2 Hennepcultuur in Nederland

Jaarlijks worden er in ons land om en nabij de 6000 hennepkwekerijen ont-manteld. In 2015 ging het om 5856 hennepkwekerijen (tabel 2.1). Dat zijn er minder dan in 2014 (6006). De laatste jaren worden de cijfers door alle regio's aangeleverd. De meeste kwekerijen zijn in 2015 geruimd in Oost-Nederland (871). Dat is qua oppervlakte de grootste politie-eenheid met de provincies Overijssel en Gelderland. Daarna volgen in absolute aantallen de politie-eenheden Limburg (662) en Rotterdam (629).

Tabel 2.1: Aantal geruimde hennepkwekerijen 2006-2015

Jaar	Aantal
2006	5201
2007	5242
2008	4731
2009	4779
2010	5620
2011	5435
2012	5773
2013	5962
2014	6006
2015	5856

Bron: Van Laar e.a., 2016

Ook de netbeheerders houden jaarlijks het aantal kwekerijen bij waar zij vanwege het vaststellen van gevaarstelling door energiediefstal bij worden geroepen. De aantallen kwekerijen met energiediefstal liggen lager dan de door de politie geregistreerde kwekerijen. Netbeheerders missen bijvoorbeeld de kwekerijen die in de buitenlucht zijn aangetroffen. Een derde bron is de stichting Meld Misdaad Anoniem (MMA). Zij ontvangt anonieme meldingen en geeft die doorgaans door aan de politie. Veel van de geruimde kwekerijen zijn bij de poli-

tie bekend geworden via MMA. Hoeveel precies is onduidelijk. MMA geeft meldingen door aan de politie, maar weet niet of op het adres daadwerkelijk een kwekerij is aangetroffen. De meldingen bij MMA, waarvan er in 2015 5989 betrekking hadden op kwekerijen (39% van alle meldingen bij MMA), komen in totaal nagenoeg overeen met het aantal dat de politie dat jaar heeft geregistreerd. Wanneer we de MMA-meldingen uitsplitsen naar politie-eenheid zijn de verschillen met de politieregistratie soms groot, maar ook bij MMA scoren Oost-Nederland en Limburg het hoogst, gevolgd door de politie-eenheid Zeeland-West-Brabant.

Georganiseerde criminaliteit

Volgens Bovenkerk en Hogewind (2003), die als een van de eersten wetenschappelijk onderzoek hebben gedaan naar de georganiseerde hennepcultuur in Nederland, werd rond de eeuwwisseling op grote schaal wiet gekweekt in achterstandswijken en woonwagenvelden. Vooral het door de onderzoekers geschetste georganiseerde karakter van de wietcultuur was voor de minister in 2003 aanleiding de aandacht van politie en justitie meer te richten op de organisatoren van de teelt (Tweede Kamer, 2003). In de cannabisbrief van 2005 scherpert de minister de aanpak verder aan: zowel de thuisteelt als de criminele samenwerkingsverbanden achter de wietcultuur zouden harder worden aangepakt (Tweede Kamer, 2004). In 2009 is een landelijke taskforce Aanpak Georganiseerde Hennepcultuur gevormd voor het ontwikkelen en implementeren van een aanpak die zich richt op de gehele productieketen waaronder de faciliteerders, zoals growshops. Al jaren worden growshops beschouwd als een belangrijke leverancier van kweekbenodigdheden en professioneel advies. In sommige growshops vindt de handel in stekken en/of het eindproduct plaats (KLPD, 2009). Deze growshops spelen een belangrijke rol in de tussenhandel. Zij vormen een legale façade voor een illegale onderneming. Het merendeel van de growshopeigenaren heeft een criminele achtergrond, blijkt uit de antecedenten die ze op hun naam hebben staan (Snippe e.a., 2004; Roos, 2006; Kroese e.a., 2006). Met het strafbaar stellen van de voorbereiding of vergemakkelijking van illegale hennepcultuur is de rol van growshops minder prominent geworden.

Faciliteerders

De productie- en distributieketen van wiet kent vooral in het logistieke proces verschillende stappen en verschillende rollen. Het KLPD (2009) onderscheidt op basis van opsporingsonderzoeken naar georganiseerde wietcultuur financiers, organisatoren, dienstverleners en hulpkrachten. Financiers verschaffen de investeringsmiddelen en organisatoren hebben de leiding over het logistieke proces van kweek tot export van de wiet. Vaak zijn er binnen één crimineel samenwerkingsverband meerdere organisatoren die de verschillende onderdelen van de hennepweek aansturen (Jansen, 2012).

Dienstverleners worden ingehuurd vanwege hun specifieke kennis, vaardigheden of contacten. Deze specialistische kennis is nodig voor de opbouw van de kwekerij of het omleggen van de stroom. Elektriciens die de stroom omleggen kunnen betrokken zijn bij één crimineel samenwerkingsverband of worden ingehuurd door verschillende organisaties. Bij een hennepkwekerij wordt meestal de elektriciteit buiten de meter om afgetapt. Dit wordt gedaan om te voorkomen dat de hennepkwekerij via de energieleverancier wordt opgespoord door een verhoogde stroomafname, maar ook ter besparing van hoge elektriciteitskosten. Wanneer de elektriciteit niet over de meter gaat, kan die niet door de energieleverancier aan de klant worden doorberekend, waardoor de elektriciteit niet wordt betaald en als diefstal wordt gekwalificeerd. Er worden bij ontmantelingen ook kwekerijen aangetroffen die de elektriciteitskosten betalen, maar dat is een beperkt aantal. Dit aantal neemt volgens een geïnterviewde vertegenwoordiger van de acht landelijke netbeheerders niet of nauwelijks af. Het totale verlies aan elektriciteit is ongeveer 1 miljard kilowattuur. Daarmee kunnen 300.000 huishoudens een jaar lang van stroom worden voorzien. Dat is ongeveer de omvang van de gemeente Den Haag, dus het gaat om een fenomeen van grote omvang. De kosten van energiediefstal worden doorberekend aan alle consumenten. Aldus betaalt elke consument van elektriciteit in Nederland gemiddeld een paar euro per jaar extra om deze onkosten van de energieleveranciers te dekken.

Een van de belangrijkste dienstverleners was de growshop. Deze speelde een centrale rol in meerdere delen van het productieproces. Wat de rol van growshops inmiddels is, na de strafbaarstelling van handelingen ter voorbereiding of vergemakkelijking van illegale hennepcultuur, is nog onduidelijk. Ook andere specialisten zoals makelaars, boekhouders en advocaten spelen een faciliterende rol binnen de georganiseerde hennepweek (Jansen, 2012). Hulpkrachten of faciliteerders worden betaald om uiteenlopende taken in het productieproces uit te

voeren. Het verschil met dienstverleners is dat hiervoor geen specifieke middelen of kennis vereist zijn. Vaak gaat het om personen uit het sociale netwerk van de organisatoren. Daarnaast wordt er gebruikgemaakt van professionele knipploegen. Vaak zijn dit vrouwen uit landen als Polen en Bulgarije die per uur betaald krijgen. Organisatoren en financiers staan vaak op gelijke voet met elkaar (KLPD, 2009).

Criminele organisaties

Uit de rapportage over georganiseerde ondermijnende criminaliteit van het OM en de Nationale Politie (Nationale Politie, 2016a) blijkt dat het Openbaar Ministerie, de Nationale Politie en andere opsporingsdiensten in 2015 1765 criminele samenwerkingsverbanden hebben onderzocht. Hiervan hadden er 115 (6,5%) betrekking op grootschalige hennepcultuur. Deze criminele netwerken houden zich niet altijd alleen met wietcultuur bezig, maar ook met mensenhandel, overvallen en wapenhandel. In 2015 is in totaal 143,5 miljoen euro aan crimineel vermogen geïncasseerd. Niet bekend is welk deel hiervan afkomstig is van criminelen in de grootschalige hennepcultuur. Over de precieze omvang van ondermijnende criminaliteit zijn geen betrouwbare cijfers beschikbaar.

In verschillende onderzoeken is een schatting gemaakt van specifieke onderdelen die vallen onder ondermijnende criminaliteit. Zo blijkt uit onderzoek van Meesters (2015) dat er in Tilburg en omstreken circa 2500 personen werkzaam zijn in de hennepindustrie, met ongeveer 60 te onderscheiden criminele samenwerkingsverbanden. De jaaromzet van die lokale industrie wordt geschat op 728 tot 884 miljoen euro. Een bedrag dat volgens Meesters ongeveer gelijk is aan de begroting van de gemeente Tilburg – ook hier gaat het dus om een grootschalig fenomeen. De situatie in Tilburg zou echter niet exemplarisch zijn voor andere gemeenten. Het extrapoleren van deze cijfers naar alle gemeenten of regio's in Nederland is derhalve niet mogelijk. De cijfers over Tilburg vormen wel een indicatie voor de grote hoeveelheid geld die er in de hennepindustrie omgaat en het in potentie grote ontwrichtende vermogen ervan. Er zijn de afgelopen jaren verschillende schattingen gemaakt van het potentieel te ontnemen crimineel vermogen in Nederland. Onderzoeksbureau AEF (2015) komt op basis van een combinatie van eerdere onderzoeken door onder meer CBS (2014), PWC (2013) en Unger en collega's (2006) tot een schatting van de landelijke omvang van te ontnemen crimineel vermogen van ten minste 9,3 miljard euro.

De schattingen zijn gebaseerd op aannames. Voor de schatting van de opbrengst van de productie van hennep zijn aannames gedaan over het aantal oogsten per jaar en het opsporingspercentage van hennepkwekerijen. Voor de productie van hennep in heel Nederland komt het CBS (2014) uit op een productiewaarde van 1,2 miljard euro, hetgeen in schril contrast staat tot de 728 tot 884 miljoen euro voor alleen al de gemeente Tilburg. Het CBS gaat echter uit van een voorzichtige aanname van gemiddeld drie oogsten per jaar, terwijl de schatting voor Tilburg is gebaseerd op een maximaal haalbaar aantal van zes oogsten. De Tilburgse schatting lijkt daardoor aan de hoge kant. Volgens het CBS bedraagt de waarde van de geproduceerde hennep, uitgaande van een midden-scenario van vier oogsten per jaar en een opsporingspercentage van 30%, 2,3 miljard in 2010. Wanneer het opsporingspercentage lager is (10%), komt de schatting op bijna 6 miljard euro, bij een hoger opsporingspercentage (50%) op nog geen 1 miljard euro. We weten echter het gemiddelde aantal oogsten niet, het opsporingspercentage evenmin en ook niet hoeveel hennepkwekerijen er in Nederland zijn en wat de gemiddelde omvang is. Al met al illustreert de schatting van de waarde van de geproduceerde hennep hoe groot de onzekerheidsmarges kunnen zijn bij de berekening van de omvang van illegale activiteiten (CBS, 2014).

Bij de bestrijding van georganiseerde en ondermijnende criminaliteit vindt een steeds intensievere samenwerking plaats tussen overheidsdiensten. Het afpakken van crimineel vermogen is een belangrijk onderdeel van het criminaliteitsbeleid, zowel van het ministerie van Veiligheid en Justitie als van het ministerie van Financiën. Dat misdaad niet mag lonen is bevestigd in een brief aan de Tweede Kamer over de uitwerking van een businesscase ‘Integraal afpakken crimineel vermogen’ van een daarvoor ingestelde interdepartementale werkgroep. De overheid zou steeds succesvoller worden in het afpakken: de politie, andere opsporingsdiensten zoals de FIOD of de Inspectie SZW, het Openbaar Ministerie en de Belastingdienst weten de laatste paar jaar hogere incassoresultaten te boeken. De daadwerkelijke hoogte van het afgepakte vermogen is niet exact bekend. De Belastingdienst heeft geen zicht op het bedrag dat hij jaarlijks afpakt van criminelen met opgelegde naheffingen (AEF, 2015).

Alleen het via het strafrecht afgepakte vermogen is in beeld. Dat is de afgelopen jaren fors gestegen van 31 miljoen in 2018 tot 143,5 miljoen in 2015. In 2016 heeft de overheid voor 402 miljoen euro aan crimineel verdiend vermogen afgepakt.⁶ Het totaal over 2016 is vooral opgedreven door de schikking van

6 Zie het bericht van het Openbaar Ministerie op: <https://www.om.nl/onderwerpen/afpakken/@97560/ruim-402-miljoen>.

358 miljoen die het OM trof met Vimpelcom. Het OM verwijt het in Amsterdam gevestigde Vimpelcom ambtelijke omkoping en valsheid in geschrifte rondom en na de toetreding tot de Oezbeekse telecommarkt in de periode 2006 tot en met 2012. Kruisbergen (2017) concludeert in zijn proefschrift – waarin hij onderzoek heeft gedaan naar de bestrijding van georganiseerde criminaliteit door undercoveroperaties van de politie en de financiële aanpak – dat nog geen vijfde deel van het totale bedrag dat het Openbaar Ministerie probeert te vorderen van veroordeelde personen uiteindelijk van hen wordt afgenomen.

Het aantal in RIEC-verband uitgevoerde bestuursrechtelijke interventies is toegenomen van 381 in 2013 naar 931 in 2014 (Tweede Kamer, 2015). De intensievere rol van het bestuur bij de aanpak heeft er tevens toe geleid dat bestuurders in toenemende mate worden geconfronteerd met bedreigingen en intimidaties. Burgemeesters, wethouders en raadsleden kunnen het doelwit zijn van intimidatie en agressie, soms zelfs met grof geweld. Uit een enquête die het actualiteitenprogramma Nieuwsuur samen met het Genootschap van Burgemeesters in 2015 hield onder 211 burgemeesters blijkt dat bijna een vijfde van hen zegt dat criminelen het gezag in hun gemeente ondermijnen. Vooral drugscriminelen, leden van outlawbikerclubs en woonwagenbewoners zouden zich steeds minder van de regels aantrekken.

Verwevenheid van netwerken

In onderzoeken naar hennepteelt is nog weinig aandacht voor de onderlinge samenhang tussen de hennepteelt en de verkoop en distributie van wiet. De keten houdt niet op bij de teelt van softdrugs. Er wordt pas geld aan verdiend wanneer de geteelde wiet wordt verkocht. De productie van hennep is gebaat bij samenwerking met netwerken die zich bezighouden met de distributie van drugs. Om de geoogste softdrugs uiteindelijk bij de consument te krijgen is het van belang om voldoende afzetkanalen te hebben. De cannabis kan worden verkocht in de eigen omgeving, bijvoorbeeld aan een coffeeshop of een dealer, aan intermediairs tussen Nederlandse telers en buitenlandse afnemers of rechtstreeks aan buitenlandse afnemers.

Het is voor wiettelers vaak eenvoudiger om de teeltopbrengsten af te zetten bij inkopers dan bij de gedoogde coffeeshops (Te Pest e.a., 2012). Coffeeshops zijn vooral geïnteresseerd in cannabis van goede kwaliteit, terwijl intermediairs of tussenhandelaren minder kieskeurig lijken te zijn en vrijwel alles opkopen.

Voor rechtstreekse verkoop aan buitenlandse afnemers zijn internationale contacten nodig en, afhankelijk van de bestemming, contacten met vervoerders. Daar beschikken niet alle wiettelers over. Velen hebben dergelijke transnationale contacten niet, terwijl andere criminelen daar wel over beschikken door persoonlijke achtergronden of door het beroep dat zij uitoefenen. Internationale handel is logistiek gezien complex, waarvoor contacten binnen de legale wereld nodig zijn voor bijvoorbeeld transport, financiële handelingen en afscherming ten aanzien van de opsporing. Over dergelijke contacten beschikt niet elke wietkweker en door de heimelijkheid waarmee georganiseerde criminaliteit gepaard gaat, is het ook niet altijd gemakkelijk om dergelijke contacten te zoeken, te vinden en uit te nutten (Kruisbergen e.a., 2012).

Internationale handel

Georganiseerde criminelen die als intermediair tussen telers en buitenlandse afnemers fungeren, lijken een comparatief voordeel te hebben boven wiettelers of andere criminele organisaties die niet over internationale contacten beschikken. De beroepscriminelen die in een bepaalde misdaadmarkt een dominante positie innemen, beschikken meestal over wijdverbreide internationale contacten (Huisman, 2015). Dat is zeker het geval in de internationale drugsmarkt, waarin Nederland en Nederlandse beroepscriminelen een dominante positie vervullen.

Veel misdaadondernemingen hebben tevens een (informatie)positie in de bovenwereld. Daarmee zijn zij in de gelegenheid om de bovenwereld te beïnvloeden. Zo kunnen posities verkregen worden in lokale branches, bijvoorbeeld in de horeca of het vastgoed, waarmee ze een gesprekspartner zijn voor de lokale overheid. Daarnaast zullen beroepscriminelen voor hun handel en contacten afhankelijk blijven van de loyaliteit van hun goedgezinde, hulpvaardige omgevingen, zoals straten in bepaalde buurten, woonwagenvelden en clubhuizen van outlaw motorcycle gangs (OMG's). Huisman (2015) plaatst de sterke groei van het aantal leden en afdelingen van OMG's in de afgelopen vijf jaar nadrukkelijk in het kader van de uitbreiding van internationale handelsmogelijkheden. Wanneer het om de handel gaat, worden vaak ook groeperingen uit de woonwagenveldwereld genoemd. Volgens Spapens en collega's (2007) houden zij zich minder bezig met het productieproces ('dat lijkt te veel op werken'), maar concentreren zij zich op handel ('handel geeft status').

2.3 Ondernijning

In het rapport van de parlementaire werkgroep Verwevenheid onder- en bovenwereld concluderen Joldersma en collega's (2008) dat de aanvankelijk sterke scheiding tussen de boven- en onderwereld in ons land steeds verder vervaagt. Verwevenheid is geen nieuw verschijnsel, maar is pregnanter zichtbaar geworden. Incidenten zijn ernstiger geworden, al is niet duidelijk of ook het aantal omvangrijker is geworden. De zaken hebben kunnen voortwoekeren doordat de gelegenheidsstructuur is blijven bestaan en misschien zelfs groter is geworden. De bovenwereld laat zich met het vooruitzicht op financieel gewin willens en wetens de onderwereld in trekken (Joldersma e.a., 2008). De verwevenheid van criminelen met personen en organisaties in de bovenwereld kan leiden tot ondernijning van de samenleving. Ondernijning is een maatschappelijk probleem dat vaak onzichtbaar is, maar zichtbaar kan worden door intimidatie of geweld (Nationale Politie, 2016a).

Criminelen maken bij hun criminele activiteiten gebruik van de ruimte die overheden of organisaties door gebrek aan regelgeving of onvoldoende (capaciteit in de) handhaving vaak onbedoeld bieden (Kolthoff & Khonraad, 2016). Sommige sectoren en delen van de maatschappij zijn vatbaarder voor ondernijning dan andere. Vatbaarheid voor ondernijning hangt samen met een gebrek aan weerbaarheid. De denktank van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) heeft onderzoek gedaan naar de aanpak van georganiseerde ondernijnende criminaliteit door decentrale partners (Van der Steen e.a., 2016). Onder vatbaarheid verstaan zij de eigenschappen van een systeem of sector die het geschikter maken voor het effect van ondernijning. Bij witwassen gaat het bijvoorbeeld om branches waarin de waarde van producten of diensten moeilijk objectief vast te stellen is, waar grote sommen (contant) geld in omgaan, waar de omzet gemakkelijk kan worden gemanipuleerd en waar weinig tot geen toetredingseisen gelden. In een onderzoek naar de aard en oorzaken van de verwevenheid van onder- en bovenwereld bij georganiseerde criminaliteit noemt het RIEC Zuid-West Nederland (Te Pest e.a. 2012) enkele branches die hier gevoelig voor zijn, onder meer horeca (hotels, restaurants, coffeeshops, koffiehuisen), prostitutie, belwinkels, massagesalons, de speelautomatenbranche en de effectenhandel. Ondernijnende activiteiten hebben de meeste kans op effect in een systeem dat zeer vatbaar is voor ondernijning en tegelijkertijd een lage weerbaarheid heeft. Als er eenmaal ondernijning optreedt, verlaagt dat de weerbaarheid van het systeem en vergroot het de vatbaarheid (Van der Steen e.a., 2016).

Naast een economische invalshoek waarbij de ondermijning is gericht op het genereren van zo veel mogelijk financiële winst, kan ondermijning ook een sociale basis hebben. Georganiseerde ondermijnende criminaliteit kan bijvoorbeeld ook de omgeving beïnvloeden door druk uit te oefenen op bewoners in een buurt. Buurtbewoners die verdachte activiteiten melden bij de politie, worden geconfronteerd met de gevolgen daarvan. Ze worden slachtoffer van fysieke of verbale bedreiging, intimidatie of zelfs geweld. Regelmatig durven buurtbewoners, uit angst voor wraak, informatie niet met de politie te delen. Een alternatief is om misstanden te melden bij Meld Misdaad Anoniem (MMA). Uit de jaarcijfers over 2015 blijkt dat in alle tien de politie-eenheden in ons land hennepkwekerijen met afstand het meest zijn gemeld bij MMA (MMA, 2016). Van alle meldingen heeft bijna twee vijfde (39%) betrekking op hennepkwekerijen. De politie-eenheden Limburg (52%), Zeeland-West-Brabant (43%) en Noord-Holland (43%) scoren het hoogst, gevolgd door Noord-Nederland (38%).

Voor Zuid-Nederland is bekend dat ondermijnende criminaliteit vooral voortkomt uit criminele groeperingen die zich voornamelijk bezighouden met de productie van synthetische drugs en hennep (Nationale Politie, 2016a). Uit onderzoek blijkt dat crimineel geld op allerlei manieren in de bovenwereld wordt uitgegeven, onder meer aan luxegoederen en vakanties. Er zijn ook criminelen die geld investeren in de sponsoring van een sociaal project of lokale sportverenigingen. Criminelen willen op deze manier aanzien en macht in de bovenwereld verkrijgen.

De groeiende rol van ondermijning blijkt ook uit de landelijke prioriteit die ondermijning heeft gekregen in de Veiligheidsagenda 2015-2018 (Beheerplan Nationale Politie, 2016). De prioritering van ondermijning heeft te maken met de ernst en de maatschappelijke impact ervan (Werkgroep Integrale Samenwerking Noord-Holland, 2014).

Hennepnetwerken

De cannabisproductie en -handel is sterk gediversifieerd en gespecialiseerd. Naast individuele, kleinschalige thuistelers zijn er hennepnetwerken waarin onder meer criminelen, telers, growshops, handelaren, faciliteerders en coffeeshops aan elkaar zijn verbonden. Uit politieonderzoek blijken met name growshops binnen de hennepcriminaliteit een centrale rol te vervullen (Nationale Politie, 2016a). Onder druk van de opsporing en handhaving door de poli-

tie, hebben de criminele netwerken de afgelopen jaren werkwijzen en routines ontwikkeld die hen minder kwetsbaar maken voor overheidsingrijpen. Zo worden er meer kleine kwekerijen opgezet om de risico's te spreiden en worden voor onder meer het knippen van de toppen van hennepplanten vaak buitenlanders en relatieve buitenstaanders, die de verleiding van wat extra inkomsten niet kunnen weerstaan, ingeschakeld. De opbrengsten zijn hoog en de pakkans wordt vaak laag ingeschat. Terwijl het vervaardigen en verkopen van softdrugs kennis, contacten en ondernemerschap vergen, is het meewerken aan een kwekerij eenvoudiger. Vaak zijn er organisatoren en faciliteerders beschikbaar voor het installeren van een kwekerij en de technische kennis die daarvoor is vereist. Volgens Spapens (2011) strekken de hennepnetwerken zich uit over alle lagen van de bevolking. Niettemin zijn er gemeenten en wijken waar sprake is van concentratie. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat in de provincie Limburg de ontmantelde kwekerijen vooral in Heerlen, Venlo, Sittard-Geleen en Roermond liggen (Radermacher & Bertou, 2015).

Kwekerijen worden op veel verschillende locaties aangetroffen, maar vooral in kwetsbare en zwakke wijken is veel ruimte voor hennepsteelt (Bovenkerk & Hogewind 2003; Radermacher & Bertou 2015). Deze wijken lijken voedingsbodems voor criminele netwerken. De productie van softdrugs draagt bij aan een ondermijning van de leefbaarheid van vaak al kwetsbare wijken. Een hennepkwekerij wordt dan gelegitimeerd door het feit dat cannabisgebruik en de verkoop in coffeeshops wordt gedoogd en iemand het nu eenmaal moet produceren (Tops & Van der Torre, 2014). Bewoners in deze wijken zien dat er op illegale wijze veel geld wordt verdiend en dat de overheid onvoldoende bij machte is dit tegen te gaan. Het vertrouwen in politie en gemeente is in kwetsbare wijken vaak al laag (Snippe e.a., 2013). De productie van softdrugs kan in deze wijken leiden tot een verdere aantasting van de gezagspositie van bestuur en politie.

Het RIEC Zeeland-West-Brabant (2013) geeft in het document *Integraal Appèl* een beeld van de hennepproductie in Tilburg en omgeving. Het rapport zelf is vertrouwelijk, maar uit een samenvatting in een publicatie van de bestuurlijke werkgroep Modernisering cannabisbeleid van Meesters (2015) blijkt dat de jaaromzet van de hennepsteelt in Tilburg en omgeving wordt geschat op 728 tot 884 miljoen euro. De binnenlandse consumptie zou de omvang van deze teelt niet kunnen verklaren. Aangenomen wordt dat een groot deel bestemd is voor de export. Het geld wordt witgewassen en voor een deel uitgegeven aan luxe-goederen en geïnvesteerd in nieuwe kweeklocaties, maar ook derden profiteren mee. Er wordt bijvoorbeeld geïnvesteerd in sportverenigingen en andere goede doelen. De kernconclusie van *Integraal Appèl* is dat de hennepproductie (in Tilburg

en omgeving) maatschappelijk is ingebed en sterk is vertakt. Voor de aanpak betekent dit dat er een strategie nodig is waarbij in breder verband aandacht wordt besteed aan de productieketen en afzetkanalen van cannabis. De netwerken achter de hennepkwekerijen moeten beter in beeld worden gebracht.

De samenhang tussen hennepteelt en drugshandel is nog sterk onderbelicht, terwijl de criminele netwerken onderling verweven zijn en niet los van elkaar kunnen worden gezien. Zonder telers geen dealers en vice versa. Henneptelers zijn daarnaast voor hun activiteiten afhankelijk van faciliteiten en sectoren in de bovenwereld. De georganiseerde wietkweek heeft de bovenwereld nodig (Tweede Kamer, 2008). Daarbij gaat het bijvoorbeeld om financiële dienstverleners die de criminele winsten witwassen, maar ook om verhuurders van panden, verstrekkers van vervoermiddelen, technische experts en om de overheid als vergunningverlener. In de verwevenheid die daardoor ontstaat tussen de onder- en bovenwereld schuilt naast het ondermijnende effect op wijkniveau een ander belangrijk ondermijnend aspect van de georganiseerde wietkweek en drugshandel: de faciliterende bovenwereld ontsnapt vaak aan de aandacht, terwijl zij door handhavers wordt beschouwd als een van de succesfactoren voor georganiseerde criminaliteit (Te Pest e.a., 2012).

2.4 Situatie in Noord-Nederland

Van de ongeveer 6000 hennepkwekerijen die jaarlijks in Nederland worden ontmanteld, zijn er 675 (ruim 11%) aangetroffen in Noord-Nederland, waar op ruim een kwart van de grondoppervlakte bijna 10% van de Nederlandse bevolking woont. Bij de ontmantelingen worden de bewoners van panden waar een wietplantage is aangetroffen bijna altijd gehoord, terwijl in minder dan de helft van de gevallen daadwerkelijk personen worden aangehouden. In 2013 zijn door de politie in Noord-Nederland ruim 400 personen aangehouden op verdenking van hennepteelt. In 2014 ligt dit aantal op 560 (RIEC Noord-Nederland, 2015a). Vaak zijn dit volgens de politie personen die een minder belangrijke rol spelen in de wietkweek. Overige betrokkenen in de wietteeltketen blijven vaak buiten beeld. Hierbij moet worden gedacht aan personen die betrokken zijn bij de volgende activiteiten in de hennepteelt: toelevering van de kweekbenodigdheden; opbouwen van kwekerijen; omleggen van de elektriciteit; opkweken van de planten; knippen en drogen van de toppen; aanbieden bij een inkoper; en de verdere verhandeling van het product (Spapens e.a., 2007).

De politie stelt dat zij de hennepcultuur nadrukkelijk aanpakt vanuit het oogpunt van ondermijning van de samenleving. Zij reageert vaak op meldingen van burgers over hennepkwekerijen. Dat levert in de praktijk vooral veel ruimingen op. De politie is van mening dat ze ondanks beperkte capaciteit en een beperkt budget steeds meer hennepkwekerijen ruimt. De detectiekans zou het grootste zijn in woonwijken. De geur van hennep, maar ook jaloezie onder buurtbewoners, bijvoorbeeld vanwege de dure levensstijl van sommige bewoners, levert de meeste meldingen op. Dat zijn vaak anonieme meldingen (MMA), omdat bewoners volgens de politie bang zijn voor represailles. De detectiekans in landelijke gebieden, die een relatief groot deel van het noorden beslaan, zou kleiner zijn. De wietgeur valt er bijvoorbeeld minder op.

Hennepteam

Volgens meerdere geïnterviewden kost het veel inzet en tijd om faciliteerders en overige betrokkenen op te sporen en wordt dit ook niet altijd als even zinvol gezien, bijvoorbeeld omdat anderen de positie van deze criminelen vaak eenvoudig kunnen overnemen. Met de komst van het maatwerkteam Hennep in 2014 bij de politie-eenheid in Noord-Nederland, wordt ingezet op alternatieve manieren van opsporing van deze verdachten die niet direct te relateren zijn aan de wietcultuur. Zo geven geïnterviewden aan dat bepaalde verdachten bij het kweken van wiet buiten beeld weten te blijven, maar dat zij wel opgepakt kunnen worden voor financiële delicten als oplichting en witwassen. Dit wordt bijvoorbeeld duidelijk wanneer de politie de huurconstructies en boekhoudingen van deze personen analyseert. Hoewel het maatwerkteam Hennep in 2014 in vijftien onderzoeken beslag heeft gelegd op een vermogen met een waarde van 2,1 miljoen euro, is de korpsleiding volgens geïnterviewden kritisch over de aanpak. Het afpakken van wederrechtelijk verkregen vermogens krijgt te weinig nadruk. Onderzoek naar geldstromen blijkt nog vaak achterwege te blijven, met name binnen de basisteams. Ook het aantal signalen dat bij de politie Noord-Nederland binnenkomt – 1200 op jaarbasis – wordt in verhouding met de vijftien zaken waarin beslag is gelegd als te groot beschouwd.

Verder geven geïnterviewden aan dat de politie bij het aantreffen van een hennepkwekerij graag in alle gevallen een ontnemingsrapportage wil opmaken, maar dat dit niet altijd mogelijk is. Naast capaciteit en andere prioriteiten speelt ook mee dat de rol van de verdachte vaak diffuus is. Daarnaast is de politie van mening dat het weinig zinvol is een rapportage op te maken als op voorhand al

duidelijk is dat er niets te halen valt, bijvoorbeeld omdat de verdachte een bijstandsuitkering heeft en als katvanger fungeert. De aanpak die vooral gericht is op het ontmantelen van hennepplantages zou zich volgens geïnterviewden dan ook meer moeten richten op de aanpak van georganiseerde misdaad achter de plantages en op het afpakken van verdiend crimineel vermogen.

De politie veronderstelt, op grond van kennis en ervaring, dat in de hennep-teelt kansen liggen om wederechtelijk verkregen vermogen af te pakken. De ligging van het grondgebied van de eenheid Noord-Nederland nabij Duitsland maakt deze aanname volgens de politie nog aannemelijker. De productie en verkoop van hennep zou een omvangrijke en zeer veel voorkomende vorm van criminaliteit in Noord-Nederland zijn met een ondermijnend karakter.

Een aantal factoren maakt het noorden volgens geïnterviewden zeer aantrekkelijk om hennep te telen en te verkopen: de uitgestrektheid van het gebied, de nabijheid van stedelijke kernen en de nabijheid van belangrijke exportlanden als Duitsland, Denemarken en Zweden. Daarnaast zouden er enorme winsten worden gemaakt, mede doordat in de huidige situatie in Noord-Nederland de pakkans en strafbedreiging laag is. Hennep speelt bij zaken van moord en doodslag echter vaak een rol, ook in Noord-Nederland. Uit diverse opsporingsonderzoeken naar moord en doodslag zou volgens de politie ook zijn gebleken dat het motief geheel of gedeeltelijk lag in hennep.

Intensivering aanpak

In de loop van 2015 is het onderzoek naar hennepcriminelen, groepen of criminele samenwerkingsverbanden die zich bezighouden met de exploitatie van meerdere kwekerijen, de in- en verkoop of de export van hennep, geïntensiveerd. De focus van het hennepteam Noord-Nederland is sindsdien meer gericht op kortlopende onderzoeken waarbij het team verbanden bloot moet leggen tussen dader en mededaders, en via financieel experts de nadruk moet leggen op het blootleggen van geldstromen. Het hennepteam richt zich vanaf de zomer van 2015 op grootschalige hennep-teelt (kwekerijen van tenminste 500 planten of verdachten die betrokken zijn bij meerdere kwekerijen), op verdachten in de top tien van de B-CBA, op betrokkenheid van OMG's en op de export van hennep. Uit het aanbod aan potentiële hennepzaken maakt het hennepteam zelf een keuze. Dat gebeurt eens in de twee weken in het stuur- en wegingsoverleg waarin, naast het hennepteam, het OM en de districtscoördinatoren hennep zijn vertegenwoordigd. De districtscoördinatoren worden gevoed door de taakaccenthouders van de basisteams.

Verwevenheid onder- en bovenwereld

De verwevenheid met de bovenwereld en de ondermijnende activiteiten van criminelen, waarover in verschillende media wordt gesproken, speelt niet alleen in het zuiden van Nederland. Ook in het noorden van Nederland is de georganiseerde hennepcultuur volgens de geïnterviewden een prominent probleem en gaat er veel geld in om. Zo worden bijvoorbeeld huizen, auto's, boten en grote hoeveelheden contant geld in opsporingszaken aangetroffen. Het hennep-team heeft volgens een geïnterviewde in een jaar tijd ongeveer vijf miljoen euro aan contant geld in beslag genomen.

Uit de interviews blijkt dat verschillende dadergroepen (indirect) bij de wietteelt zijn betrokken: familieverbanden, kampers en outlawbikerclubs. Ook zijn er in Noord-Nederland criminele organisaties die hennep opkopen en verhandelen naar het buitenland. Het gaat hierbij om enkele honderden kilo's per week. Deze grotere organisaties handelen niet alleen in hennep maar ook in andere soorten drugs, zoals cocaïne, in wapens en zij houden zich ook bezig met mensenhandel.

De stuurgroep RIEC Noord-Nederland heeft het thema Georganiseerde hennepcultuur benoemd voor een B-CBA (RIEC Noord-Nederland, 2015b). De laatste jaren hebben in Noord-Nederland enkele ernstige geweldsmisdrijven plaatsgevonden die een relatie lijken te hebben met wietteelt. In samenwerking met partners (politie, justitie, provincies, gemeenten, Belastingdienst, Douane, FIOD, IND, Inspectie SZW en de Koninklijke Marechaussee) de georganiseerde hennepcultuur en hun faciliteerders aanpakken blijft een belangrijke doelstelling van het RIEC (RIEC Noord-Nederland, 2015b). Ook energiebedrijven en verzekeraars werken samen met de politie aan de bestrijding van de hennepcultuur. In 2015 is door de korpsleiding besloten een hennep-team Noord-Nederland samen te stellen en de aanpak van de hennepcultuur te versterken en te verbeteren.

Bestuurlijke Criminaliteitsbeeldanalyse

De bestuurlijke criminaliteitsanalyse van hennepcultuur en cannabisondernemingen in Noord-Nederland geeft een integraal beeld van de hennepcultuur en cannabisondernemingen in Noord-Nederland. De analyse over 2014 is samengesteld door de Belastingdienst, alle 59 Noord-Nederlandse gemeenten, de politie-eenheid Noord-Nederland, het Openbaar Ministerie en het RIEC Noord-Nederland.

Omvang hennepcultuur

Volgens de B-CBA zijn er in 2014 609 hennepkwekerijen in (de politie-eenheid) Noord-Nederland opgerold, waarbij in totaal 115.381 wietplanten in beslag zijn genomen (zie tabel 2.2). De politie-eenheid Noord-Nederland is daarmee vijfde op de landelijke lijst van het aantal opgerolde hennepkwekerijen in 2014 van de in totaal tien politie-eenheden in Nederland. Wanneer we cijfers in Noord-Nederland uitsplitsen naar de drie provincies, zien we dat de meeste kwekerijen in 2014 zijn aangetroffen in Friesland (239), terwijl verreweg de meeste planten in de provincie Groningen zijn aangetroffen (54.731).

Tabel 2.2: Aantal geruimde hennepkwekerijen en in beslag genomen wietplanten in Noord-Nederland in 2014

Provincie	Geruimde hennepkwekerijen	In beslag genomen wietplanten
Drenthe	148	31.783
Friesland	239	28.867
Groningen	222	54.731
Totaal	609	115.381

Bron: RIEC Noord, 2015a

In de provincie Friesland is in bijna de helft van de gevallen een kleine kwekerij (een kwekerij met minder dan 100 planten) aangetroffen, terwijl in Groningen en Drenthe vaker een zeer grote kwekerij (een kwekerij met meer dan 500 planten) is geruimd (zie tabel 2.3). Ten opzichte van Drenthe en Friesland zijn in 2014 in Groningen de grootste kwekerijen geruimd. In Groningen is ook de grootste kwekerij van het noorden geruimd met in totaal 6780 planten. De hennepkwekerij is na een anonieme tip aangetroffen in een loods op een bedrijventerrein in de stad Groningen.⁷ Er zijn in eerste instantie geen verdachten aangehouden.

Tabel 2.3: Omvang van de geruimde hennepkwekerijen in 2014, in %

Provincie	Klein (<100)	Middelgroot (100-299)	Groot (300-500)	Zeergroot (>500)	Onbekend
Drenthe	36	18	5	14	26
Friesland	47	19	10	4	19
Groningen	35	22	8	16	19

Bron: RIEC Noord, 2015a

⁷ <http://www.dvhn.nl/archief/Recordkwekerij-in-loods-Groningen-20799428.html>.

De hennepkwekerijen zijn volgens de B-CBA en geïnterviewden voornamelijk aangetroffen in de stedelijke gebieden van de drie provincies (Groningen, Leeuwarden en Assen). Wanneer wordt gecorrigeerd naar het aantal kwekerijen op het aantal inwoners zijn het, voornamelijk in de provincie Groningen en Friesland, de landelijk gelegen gemeenten waar de meeste kwekerijen per inwoneraantal zijn aangetroffen (gemeenten Oldambt, Pekela, Bellingwedde, Het Bildt en Ooststellingwerf). De grote kwekerijen worden daarentegen vooral in de stedelijke gemeenten aangetroffen (Groningen, Leeuwarden en Emmen). Verder is een nieuwe trend in Noord-Nederland gesignaleerd: mobiele hennepplantages. Dit zijn plantages die in opleggers, op karren of verrijdbare stellages staan en zo aan een vrachtwagen kunnen worden gekoppeld of erin geschoven kunnen worden.

De helft van de hennepkwekerijen wordt in woningen aangetroffen, waarvan ongeveer drie vijfde geïntegreerde woningen zijn. Dit zijn geschakelde woningen zoals rijtjeshuizen, flats, portiek- en twee-onder-een-kapwoningen. De overige kwekerijen zijn buiten, in bedrijfspanen en in loodsen aangetroffen. Volgens een geïnterviewde van de politie zijn het vooral de kleine tot middelgrote plantages die in woningen worden aangetroffen, terwijl de grote en zeer grote plantages vaker in loodsen zijn gevonden.

In de B-CBA wordt de totale marktwaarde van de in beslag genomen planten geschat op ongeveer 29,2 miljoen euro. Op basis van een gemiddelde jaarlijkse pakkans van 35% wordt de totale hennepopbrengst in Noord-Nederland op rond de 90 miljoen euro geschat.

Cannabisondernemingen

Verder blijkt dat in mei 2015 in Noord-Nederland 99 cannabisondernemingen zijn gevestigd, waarvan 50 coffeeshops en 49 growshops (RIEC Noord-Nederland, 2015a). De totale omzet die door de cannabisbranche (coffeeshops en growshops) in Noord-Nederland bij de Belastingdienst is aangegeven bedraagt in 2014 ongeveer 50 miljoen euro.

Schattingen op basis van veldonderzoek

In het kader van de evaluatie van het Besloten Club- en het Ingezetenen criterium voor coffeeshops, hebben we verspreid over Nederland in een steekproef

van 14 gemeenten en 32 coffeeshops op meerdere momenten bezoekers geteld en geënquêteerd (Nijkamp e.a., 2014). In totaal hebben we 726 coffeeshop-bezoekers onder meer gevraagd naar hun bestedingen in de coffeeshop. We maken bij de omvangsschatting gebruik van de gegevens van de meest recente meting in oktober en november 2013. Daarnaast maken we voor het bepalen van het aantal coffeeshops gebruik van onze (twee)jaarlijkse monitor van het aantal coffeeshops in Nederland (Bieleman e.a., 2015).

Op basis van de tellingen van bezoekers van coffeeshops en enquêtes onder deze bezoekers, waarin wij ze hebben gevraagd naar de hoeveelheid gekochte wiet, komen wij tot een gemiddelde omzet van 1,75 miljoen euro per coffeeshop in Nederland. Voor de 50 coffeeshops in Noord-Nederland betekent dit een totale omzet van bijna 90 miljoen euro aan verkoop van softdrugs. Uit interviews met coffeeshopeigenaren blijkt dat zij vooral wiet verkopen. Van de verkochte cannabis is 70 tot 80% wiet en 20 tot 30% hasj. Een gram wiet kost in de coffeeshop in 2015 gemiddeld 9,81 euro en hasj 8,91 euro (Van Laar e.a., 2016). Voor 90 miljoen omzet zouden de coffeeshops, wanneer gemiddeld 75% van de omzet uit wiet afkomstig is, 6,9 ton wiet moeten hebben verkocht en 2,5 ton hasj. Dat is met 50 coffeeshops in Noord-Nederland 138 kilo wiet per coffeeshop per jaar en 50 kilo hasj: gemiddeld 2,8 kilo wiet en 1 kilo hasj per week.

Volgens de belastingaangiften van de coffeeshops hebben zij in totaal 31 miljoen euro omgezet aan cannabis. Dat zou betekenen dat er via de coffeeshops jaarlijks veel minder wiet en hasj wordt verkocht dan we op grond van bezoekersaantallen en enquêtes onder bezoekers hebben berekend. Omgerekend hebben de coffeeshops op basis van hun belastingaangiften 2,4 ton wiet verkocht en 0,9 ton hasj. Dat komt per coffeeshop neer op 48 kilo wiet per jaar en 18 kilo hasj: bijna 1 kilo wiet per week en 360 gram hasj.

Maalsté en Blok (2014) komen op basis van door 82 coffeeshopeigenaren verstrekte omzetgegevens over de verkoop van cannabis in hun coffeeshops in Nederland, op een gemiddelde verkoop van 226 kilo nederwiet en 42 kilo hasj per jaar. Er zitten tussen deze 82 coffeeshops ook enkele (zeer) drukbezochte coffeeshops. In Noord-Nederland zijn geen coffeeshops die vergelijkbaar zijn met de (zeer) drukbezochte coffeeshops in het zuiden van het land die vlak bij de grens liggen en waar vooral coffeeshoptoeristen komen. Maalsté en Blok geven ook de mediaan van de verkoop van wiet en hasj door coffeeshops (respectievelijk 198 kilo en 30 kilo). Met name de schatting van de hoeveelheid door coffeeshops verkochte wiet is substantieel hoger dan de hoeveelheid in onze schatting, laat staan dan de schatting op basis van de belastingaangiften van coffeeshops.

Relatie hennepteelt en georganiseerde criminaliteit

Het beeld dat de B-CBA heeft van de relatie tussen hennepteelt en criminele samenwerkingsverbanden (CSV's) is beperkt. Een mogelijke verklaring hiervoor is het geringe aantal verdachten dat is aangehouden (560) in relatie tot het aantal aangetroffen kwekerijen (609).

In enkele opsporingsonderzoeken is er wel sprake van concrete informatie van CSV's in relatie tot hennep. In deze zaken spelen zowel de export van hennep naar het buitenland als growshopeigenaren een rol. De CSV's die in beeld zijn bestaan uit een kern met daaromheen verschillende personen met antecedenten.

Net als uit de gesprekken met geïnterviewden blijkt de hennepteelt in Noord-Nederland ook op basis van de B-CBA het werkkerrein van zware en georganiseerde criminaliteit. Geweld (moord en doodslag), bedreigingen en ripdeals komen ook in Noord-Nederland met enige regelmaat voor. Hennep-teelt wordt daarnaast gezien als springplank naar harddrugscriminaliteit (synthetische drugs).

Grow- en coffeeshops spelen hierbij een faciliterende rol. Deze ondernemingen zijn regelmatig verweven met de georganiseerde hennepteelt en bieden gelegenheid tot witwassen. Ook heeft een aanzienlijk aantal eigenaren en medewerkers van deze cannabisondernemingen antecedenten en/of onverklaarbaar vermogen.

Het advies van de auteurs van de B-CBA is om beter en integraal samen te werken en op zoek te gaan naar het grote deel van de hennepteeltmarkt dat buiten beeld blijft. Hiervoor zouden criminele families in de keten moeten worden aangepakt, en zou een top tien moeten worden opgesteld van de belangrijkste personen met onverklaarbaar vermogen.

Hennepzaken

In dit hoofdstuk beschrijven we de sociale netwerkanalyse die is uitgevoerd op basis van hennepzaken die bij de politie Noord-Nederland bekend zijn over de periode 2013 tot en met 2015. Allereerst vermelden we kort de aanleiding voor het uitvoeren van de analyse en de doelstellingen. Daarna beschrijven we het plan van aanpak dat we als leidraad voor de analyse hebben gebruikt. Vervolgens gaan we in op de netwerkconstructie en algemene netwerkenmerken, alvorens specifiek in te gaan op de verdachten en betrokkenen in het netwerk en hun posities en relaties. We besteden daarna specifiek aandacht aan hun rollen door de scriptingmethodiek toe te passen.

3.1 Aanleiding en doelstellingen

In steeds meer (wetenschappelijke) artikelen en aan politiewerk gerelateerde publicaties komen we de sociale netwerkanalyse tegen. Met behulp van deze analysetechniek kunnen relaties van personen op systematische wijze worden geanalyseerd. Het netwerk, dat voortvloeit uit relationele data verwerkt in matrices, kan visueel worden weergegeven. Hierdoor wordt inzicht verkregen in welke personen belangrijke posities in het netwerk innemen.

De belangrijkste meerwaarde van de sociale netwerkanalyse is dat het de onderzoeker of analist in staat stelt om diverse politiebronnen te combineren en als geheel weer te geven. Analyses worden doorgaans uitgevoerd op politiegegevens over meldingen en incidenten uit registratiesystemen zoals BVH. Het nadeel hiervan is dat een beperkte visie ontstaat die een te gefilterd beeld geeft van de actoren in het criminele netwerk, omdat slechts bij de politie bekende actoren in kaart worden gebracht (Duijn & Klerks, 2014; Morselli, 2009).

Door het netwerk aan te vullen met kwalitatieve data uit de registratiesystemen kan mogelijk tegemoetgekomen worden aan deze beperking. In tegenstelling tot bij kwantitatieve data uit de registratiesystemen is hierbij juist sprake van data met een 'breed bereik'. De kwalitatieve beschrijving van hennepzaken bevat ook informatie over actoren in het criminele netwerk die niet zijn gearresteerd, vervolgd of veroordeeld (Morselli, 2009).

Daarom is gekozen om in dit onderzoek een analyse uit te voeren waarbij gebruik wordt gemaakt van een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve bronnen uit de registratiesystemen van de politie. Door netwerken op basis van registratiesystemen (beperkt) aan te vullen met kwalitatieve informatie (breed) wordt een valide reconstructie van het criminele netwerk beoogd die met andere analysetechnieken niet kan worden bereikt.

Voorafgaand aan de analyse zijn voor dit onderdeel vier doelstellingen geformuleerd. Met de analyse willen we:

- 1 Een netwerk van de productie en distributie van softdrugs construeren door bronnen uit verschillende opsporingsfases te combineren.
- 2 Algemene patronen en trends in het geconstrueerde netwerk ontdekken door het visueel weer te geven en descriptieve analyses uit te voeren.
- 3 Specifieke verbanden tussen actoren, kenmerken en netwerkposities blootleggen door aanvullende analyses uit te voeren.
- 4 De kwetsbare plekken in het netwerk van de productie en distributie van hennep ontdekken door toepassing van de scriptingmethodiek, waarbij we de criminele logistiek van de relevante processen opdelen in losse onderdelen.

Met de netwerkanalyse beogen we informatie aan te leveren voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen die in hoofdstuk 1 geformuleerd zijn.

3.2 Plan van aanpak

Voorafgaand aan het onderzoek hebben we met de betrokken analist van de politie Noord-Nederland besproken hoe deze doelen kunnen worden gerealiseerd. Op basis hiervan hebben we een plan van aanpak opgesteld aan de hand waarvan we de analyse hebben uitgevoerd. Hieronder worden de vier stappen in het plan van aanpak en de gemaakte keuzes nader toegelicht.

Stap 1: Inventarisatie

In de eerste stap hebben we de mogelijkheden voor de analyse geïnventariseerd. Aanvankelijk ontstond het idee om voor de analyse twee sociale netwerken te construeren: één voor de productiekanal en één voor de distributiekant van hennep. De twee netwerken zouden worden geconstrueerd, verrijkt met

kwalitatieve data en vervolgens met elkaar worden vergeleken om te zien of en zo ja, waar zij elkaar overlappen.

Dit bleek na overleg met de betrokken politieanalist niet goed mogelijk. De data in de registratiesystemen van de politie worden ontsloten op basis van zogenoemde maatschappelijke klassen (kortweg: MK's). De zoekslag voor het netwerk van productie (aan de hand van de MK Vervaardigen softdrugs) leverde een zeer groot aantal zaken op, waarvan niet meteen duidelijk was of het om hennep of een ander soort softdrugs ging. Ook relevante achtergrondinformatie zoals hoeveel planten er in een kwekerij stonden en hoe professioneel deze was opgezet, konden niet direct worden ingezien. De voor het onderzoek relevante zaken zouden handmatig uit de systemen moeten worden gehaald.

Voor het netwerk van distributie kon de zoekslag alleen plaatsvinden op basis van de MK Bezit softdrugs. Onder deze MK wordt niet alleen de distributie van hennep geregistreerd zoals bedoeld in dit onderzoek, maar ook personen die op straat worden aangehouden met een kleine hoeveelheid hennep. De zaken waarbij er daadwerkelijk sprake was van het distribueren van grote hoeveelheden hennep zouden handmatig uit de systemen moeten worden gehaald, hetgeen gezien het grote aantal registraties niet haalbaar was.

Uiteindelijk is gekozen om gebruik te maken van de hennepscan van de politie Noord-Nederland en onze zoekslag daar te beginnen. De hennepscan is een door de politie Noord-Nederland zelf opgezette database waarin alle opgerolde hennepkwekerijen vanaf 2013 staan geregistreerd met doorverwijzingen naar bijbehorende documentatie. Vanuit het netwerk van de productie van hennep dat we op basis van de registraties uit de hennepscan kunnen reconstrueren willen we eveneens uitspraken doen over de distributie ervan.

Stap 2: Selectiecriteria

In de tweede stap zijn alle opgerolde hennepkwekerijen in Noord-Nederland uit de hennepscan ontsloten over de periode 2013 tot en met 2015. Dit leverde een bestand op met 736 zaken. Vervolgens zijn enkele selectiecriteria opgesteld waaraan de zaken moesten voldoen om te worden opgenomen in de netwerk-analyse. We hebben de volgende bewerkingen op het databestand uitgevoerd:

- 1 Eerst zijn alle zaken verwijderd waarbij slechts één verdachte is gearresteerd. Deze zaken leveren ons geen verbindingen op in het te construeren netwerk. Meer dan de helft van de zaken (458) is om deze reden verwijderd. Er bleven nog 278 zaken over.

- 2 Vervolgens zijn alle zaken met minder dan 30 planten verwijderd. We zijn met name geïnteresseerd in zaken waarbij een zekere mate van organisatie nodig is om de kwekerij op te zetten en in stand te houden, zodat er meer relaties in het netwerk worden blootgelegd. In totaal hebben we om deze reden 59 zaken uitgesloten, waardoor er 219 overbleven.
- 3 Daarna hebben we – mede op advies van de politieanalist – de zaken verwijderd die geregistreerd stonden als ‘ZSM afdoening’ en ‘sepot’. Over deze zaken zijn over het algemeen geen aanvullende kwalitatieve gegevens verzameld. Het ging om 44 zaken waardoor we er 175 overhielden.
- 4 Van de 175 zaken bleken er 148 te zijn waarbij de verdachten geen overlap hadden met een andere zaak. Deze zaken zijn verwijderd omdat ze geen verbindingen in het netwerk opleveren die niet al bij de politie bekend zijn. Er bleven zodoende 27 zaken over. Bij deze 27 zaken waren 57 unieke verdachten betrokken.

Stap 3: Verrijking via registratiesysteem

In de derde stap hebben we in samenwerking met de analist van de politie de gegevens verrijkt. Enerzijds zijn van de 27 zaken die na het toepassen van de selectiecriteria overbleven de processen-verbaal door de politie aan ons beschikbaar gesteld. Tezamen telden de processen-verbaal zo’n 1400 pagina’s die handmatig door ons zijn doorgenomen. Van elke zaak hebben we eerst een korte samenvatting gemaakt. Vervolgens is genoteerd welke personen er bij de zaak betrokken waren en is per persoon kort de achtergrond geschetst. Daarbij is met name gelet op personen die wel voorkwamen in het proces-verbaal, maar die niet als een van de 57 verdachten genoteerd stonden in de politieregistraties. Op deze wijze hebben we 91 personen aan het netwerk kunnen toevoegen, waarmee het netwerk van de 27 zaken uit 148 personen bestond.

Anderzijds zijn van de 57 verdachten (uit de 27 geselecteerde zaken) de persoonsdossiers uit de registratiesystemen geëxtraheerd en aan ons beschikbaar gesteld. In de persoonsdossiers is handmatig gezocht naar andere (aan de productie van hennep gerelateerde) zaken en relaties. Op basis hiervan hebben we tien zaken en vijftien nieuwe unieke verdachten aan het netwerk kunnen toevoegen. Het databestand bevatte vervolgens 37 zaken waarbij 163 personen betrokken waren.

Tot slot zijn van de 48 van de 163 personen de namen door de politieanalist door de registratiesystemen gehaald. Van deze personen ontbraken in het pro-

ces-verbaal enkele – voor de analyse essentiële – kenmerken. Van 41 personen kon de benodigde informatie worden aangevuld. De zeven personen over wie geen informatie kon worden gevonden zijn uit het databestand verwijderd. Door het verwijderen van deze zeven personen vielen acht andere actoren buiten het netwerk: zij hadden geen verbindingen meer met andere personen. Deze acht personen zijn eveneens verwijderd. In totaal telde het databestand na de verrijking in de derde stap 37 sociale netwerken van zaken met 148 betrokken personen over de periode 2013 tot en met 2015.⁸

Stap 4: Netwerkconstructie en analyse

Vervolgens is het netwerk geconstrueerd met Gephi; een opensource netwerk-analyse- en netwerkvisualisatie-softwarepakket. De uitgevoerde analyses hebben betrekking op verschillende niveaus. Er is gekeken naar: 1) de kenmerken van het gehele netwerk (macro); 2) de kenmerken op subgroep-niveau (meso) en 3) de kenmerken op individueel niveau (micro). Op het macroniveau gaat het om de dichtheid van het netwerk (hoeveel relaties er zijn tussen de actoren), terwijl we op het niveau van de subnetwerken (meso) kijken naar ‘cliques’ (groepen actoren die onderling verbonden zijn) en kwalitatieve informatie geven over de personen en relaties in deze groepen. Bij het microniveau gaat het erom in hoeverre een actor centraal in het netwerk staat, hoe snel hij of zij informatie kan verkrijgen en of de persoon een verbindingsstuk tussen twee groepen vormt (broker-position).

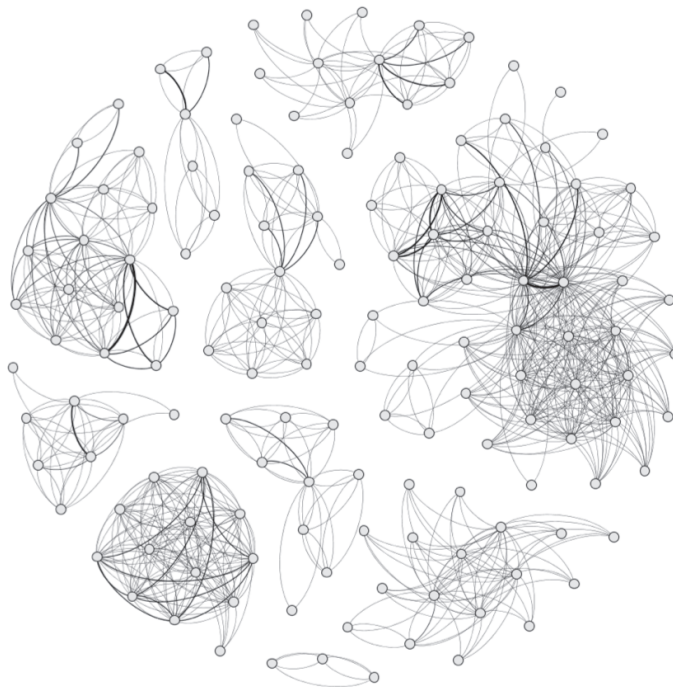
3.3 Algemene netwerkkenmerken

In deze paragraaf gaan we in op de algemene kenmerken van het netwerk. We beschrijven de dichtheid van het netwerk en behandelen vier verschillende maten waarmee de centraliteit van de actoren kan worden berekend (*degree*, *closeness*, *betweenness* en *eigenvector*).

8 De derde stap in het plan van aanpak is – ook met het oog op vervolgonderzoek – zo geoperationaliseerd dat deze herhaald kan worden tot de informatie uitgeput is of de gewenste netwerkgrootte is bereikt. In dit onderzoek is deze stap één keer uitgevoerd.

Dichtheid

Het netwerk dat is verkregen door de stappen in het plan van aanpak te volgen is visueel weergegeven in figuur 3.1. Hoe dikker de lijn tussen twee actoren, hoe vaker zij samen in het netwerkbestand voorkomen. Verder is het netwerk zonder kleur weergegeven, omdat we geen onderscheid maken in achtergrondkenmerken van de actoren. Wanneer we dit wel doen wordt kleur aan het netwerk toegevoegd. Uit de figuur blijkt dat niet alle actoren in het netwerk met elkaar verbonden zijn, maar dat er sprake is van strikt gescheiden subnetwerken. Dit is logisch te verklaren, omdat het grotendeels gaat om op zichzelf staande zaken die deels overlappen.

Figuur 3.1: Netwerk van verdachten en betrokkenen bij hennepzaken (N=148)

Centraliteitsmaten

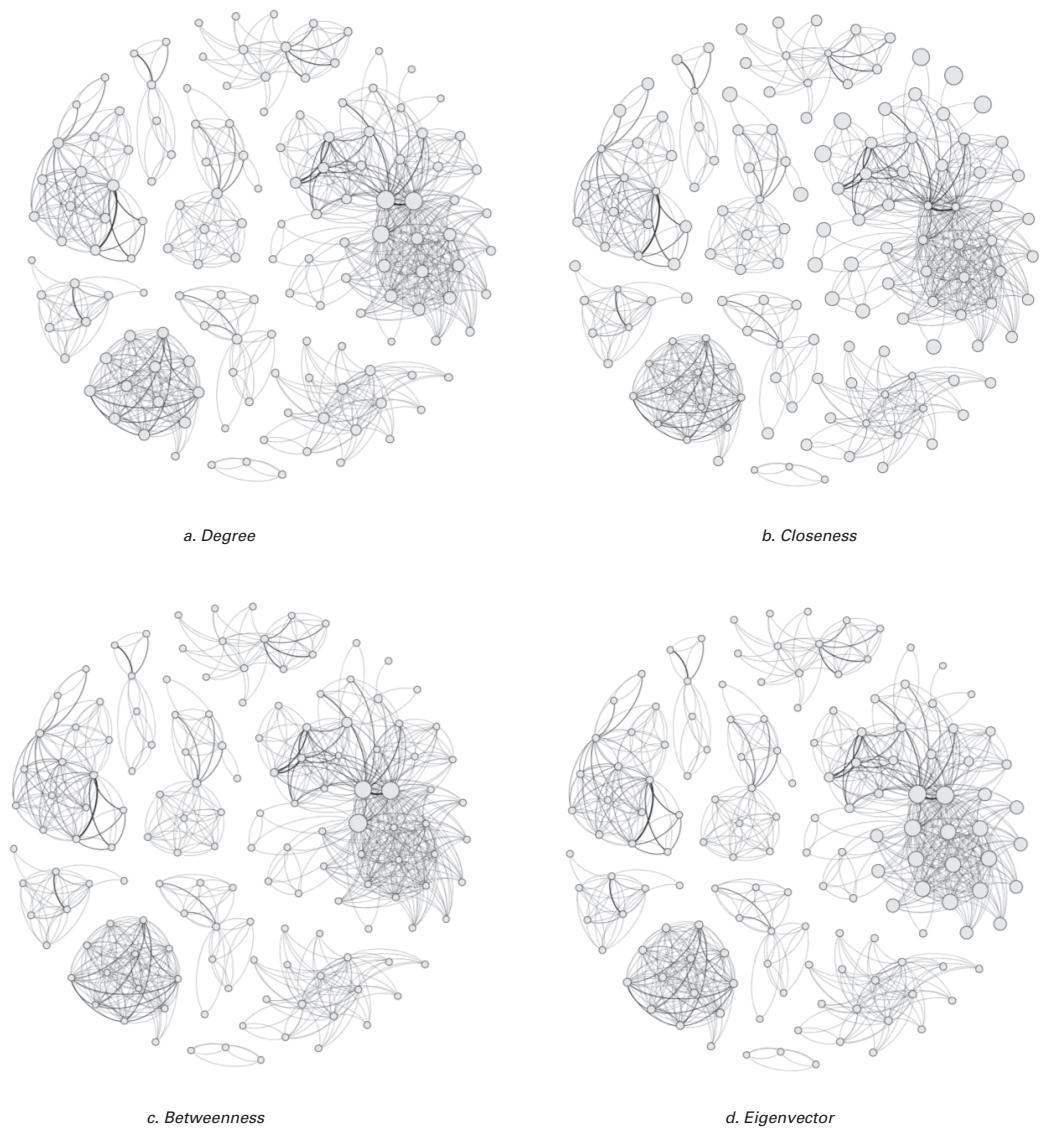
Vervolgens zijn voor het hele netwerk vier verschillende maten berekend waarmee de centraliteit van een actor kan worden bepaald. Hoe centraler een actor staat in het netwerk, hoe actiever deze is in het netwerk. In dit onderzoek maken we gebruik van vier verschillende maten voor centraliteit, te weten: *degree*, *closeness*, *betweenness* en *eigenvector*.

Definities van de in het hoofdstuk gebruikte centraliteitsmaten

- *Degree*: het aantal verbindingen dat een actor heeft met andere actoren in het netwerk. Hoe meer verbindingen een actor heeft, hoe hoger deze waarde.
- *Closeness*: de gemiddelde lengte van het kortste pad tussen de actor en alle andere actoren in het netwerk. Hoe centraler een actor is, hoe lager deze waarde.
- *Betweenness*: waarde die aangeeft hoe vaak een actor als brug fungeert tussen twee andere actoren. Hoe vaker een actor als brug fungeert, hoe hoger deze waarde. Actoren met een hoge *betweenness*-waarde worden ook wel 'linking pins' genoemd, omdat zij verschillende delen van het netwerk met elkaar verbinden. De positie die zij innemen wordt ook wel met de term 'broker-position' aangeduid.
- *Eigenvector*: er worden scores aan alle actoren in het netwerk toegekend op basis van hoe centraal zij in het netwerk staan. Verbindingen met actoren met hoge scores resulteren in een hogere *eigenvector*-waarde voor de actoren die ermee verbonden zijn. Verbindingen met laag scorende actoren leveren een minder hoge *eigenvector*-waarde op.

In figuur 3.2 is door middel van de grootte van de 'stip' – waarmee de actoren in het netwerk worden aangeduid – weergegeven hoe hoog zij scoren op de vier centraliteitsmaten. Hoe groter de stip, hoe hoger de waarde van de actor. Voor de meerderheid van de subnetwerken binnen het netwerk geldt dat er geen sprake is van actoren die centraler staan dan anderen: de stippen zijn, ongeacht de gekozen centraliteitsmaat, ongeveer even groot. Dat is niet het geval voor het grootste subnetwerk dat in figuur 3.2 steeds aan de rechterkant van het netwerk is weergegeven. In dat subnetwerk blijken drie actoren centraal te staan. Zij hebben allen een hoge *degree* (veel verbindingen), een lage *closeness* (korte afstand naar anderen

in het netwerk), een hoge betweenness (worden vaak als brug gebruikt) en een hoge eigenvector (veel invloed in het netwerk).

Figuur 3.2: Centraliteitsmaten (degree, closeness, betweenness en eigenvector) voor het netwerk van verdachten en betrokkenen bij hennepzaken (N=148)

3.4 Verdachten en betrokkenen

In deze paragraaf gaan we nader in op de verdachten en betrokkenen die in het netwerk zijn opgenomen. We behandelen achtereenvolgens de achtergrondkenmerken geslacht en nationaliteit.

Geslacht

In figuur 3.3 zijn met blauwe stippen de mannen in het netwerk aangegeven, terwijl de vrouwen met roze stippen zijn aangeduid. Met de grootte van de stip is de eigenvectorwaarde aangegeven, die een indicatie geeft van de mate van invloed in het netwerk. Het netwerk bestaat voor het grootste gedeelte uit mannen. Van de 148 actoren zijn er 114 man (78%) en 34 vrouw (22%). De mannen in de registraties zijn met name als ‘verdachte’ aangemerkt, terwijl de vrouwen vooral staan geregistreerd als ‘betrokkene’.

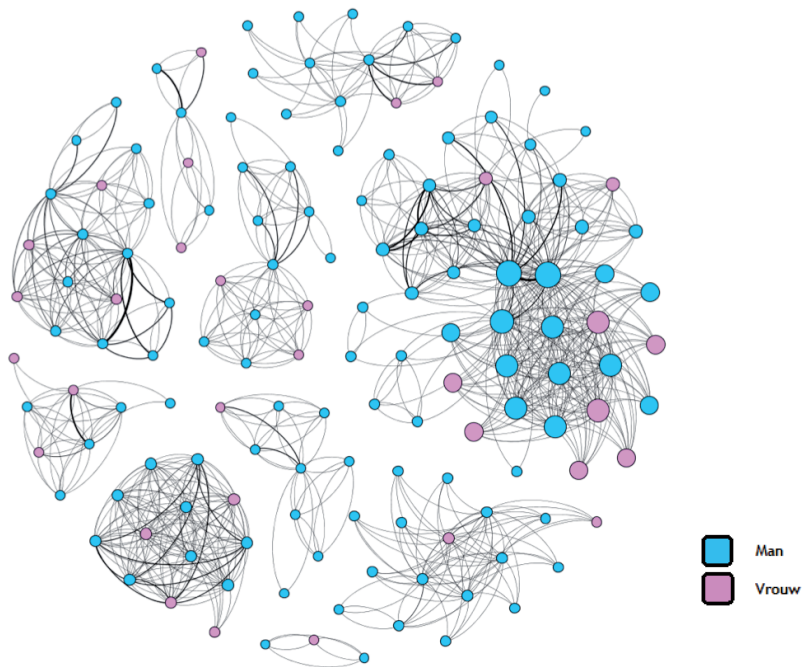
De drie centrale actoren in het grote subnetwerk – aan de rechterkant van het netwerk – zijn allen man en hebben verbindingen met zowel mannen als vrouwen. Onder de mannen met wie zij verbindingen hebben zijn met name medeverdachten, terwijl de vrouwen voornamelijk partners of familieleden blijken te zijn die mogelijk ook betrokken zijn bij de productie van hennep. In deze hennepzaken vermoedt de politie dat de vrouwen op de hoogte waren van de activiteiten van hun partner of familielid, waardoor zij ook in het netwerk zijn opgenomen.

Nationaliteit

In figuur 3.4 is in het netwerk de nationaliteit van de actoren weergegeven. Hierbij staat de kleur oranje voor een actor met alleen de Nederlandse nationaliteit, paars voor de Nederlandse in combinatie met een andere nationaliteit, zwart voor een andere nationaliteit dan de Nederlandse en grijs voor een onbekende nationaliteit. Wederom staat de grootte van de stip voor de eigenvectorwaarde. Voor het gehele netwerk lijkt dit de meest relevante centraliteitsmaat, omdat deze naast het aantal verbindingen ook rekening houdt met hoe centraal en actief de actoren zijn met wie zij een verbinding hebben.

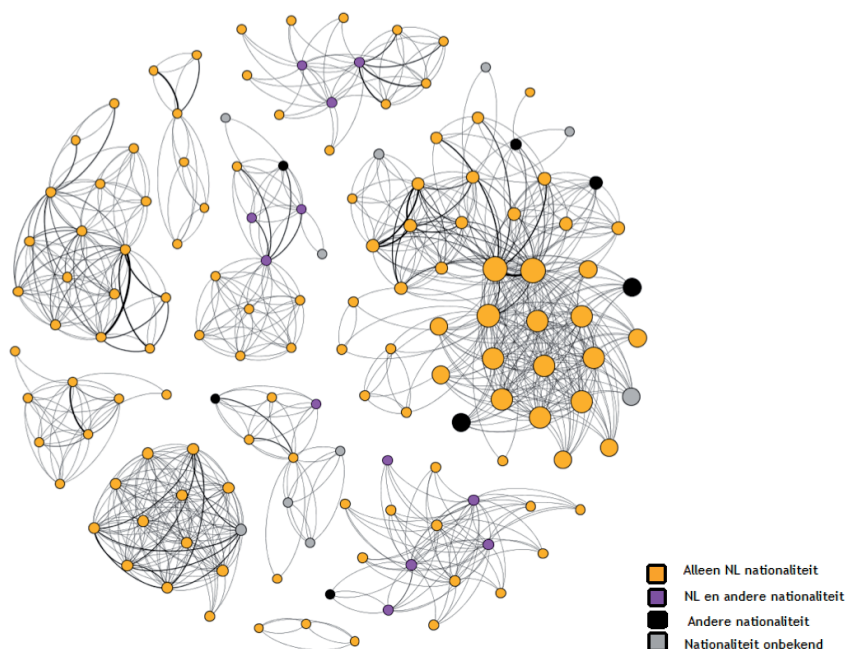
De meerderheid van de actoren in het netwerk heeft alleen de Nederlandse nationaliteit. Het gaat om 118 (80%) van de 148 actoren. Van de actoren heb-

ben er twaalf (8%) naast de Nederlandse ook een andere nationaliteit, terwijl er acht (5%) een andere nationaliteit dan de Nederlandse hebben. Van tien (7%) actoren is de nationaliteit onbekend.

Figuur 3.3: Geslacht van actoren in het netwerk van verdachten en betrokkenen bij henepzaken (N=148)

Uit de figuur kan worden opgemaakt dat actoren met dezelfde achtergrond qua nationaliteit meestal in dezelfde subnetwerken voorkomen en dat het vaak om dezelfde zaak gaat waarin zij staan geregistreerd. We zien dat enkele subnetwerken volledig uit actoren met alleen de Nederlandse nationaliteit bestaan en dat in elk subnetwerk ten minste één persoon met alleen de Nederlandse nationaliteit zit. Verder blijken er geen subnetwerken te zijn die alleen uit actoren bestaan met een andere nationaliteit dan de Nederlandse. Van alle subnetwerken is er één – in het midden van het netwerk – dat enigszins gemixt lijkt qua nationaliteit. Een actor met de Nederlandse en een andere nationaliteit vormt een brug in dit subnetwerk.

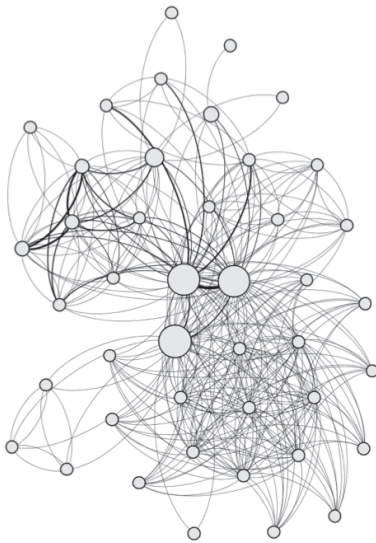
Figuur 3.4: Nationaliteit van actoren in het netwerk van verdachten en betrokkenen bij hennepzaken (N=148)

Grootste subnetwerk

Het grootste subnetwerk – aan de rechterkant van het netwerk – is visueel weergegeven in figuur 3.5. We zoomen in op dit subnetwerk, omdat de overlap van zaken er het grootste is en de meest centrale actoren in het gehele netwerk er deel van uitmaken. De grootte van de actoren geeft hier de betweenness-waarde aan, die hoog is voor de drie al eerder genoemde centrale actoren. Dit wil zeggen dat als informatie van de ene kant van het netwerk naar de andere kant moet worden doorgegeven dit via deze actoren moet verlopen. Het lijkt erop dat zij een sterke strategische positie hebben.

Nadere bestudering laat zien dat het gaat om drie mannen met de Nederlandse nationaliteit, van wie twee rond de 50 jaar oud zijn en één rond de 30. Twee van de mannen hebben een familiale band: zij zijn vader en zoon. Zij blijken niet in dezelfde plaats, maar wel bij elkaar in de buurt te wonen en samen betrokken te zijn bij een hennepzaak waar de derde man ook verdachte in is.

Bij de politie hebben we gedetailleerde documentatie opgevraagd over deze zaak. Uit een door politieanalisten samengesteld overzicht blijkt dat deze derde man verdachte is in de zaak omdat zijn DNA is aangetroffen op een locatie waar een actieve hennepkwekerij is aangetroffen. In drie andere zaken waar deze derde man wordt verdacht van het vervaardigen van softdrugs is de verdenking gebaseerd op afgetapte telefoongesprekken. In geen enkele zaak is deze man aangetroffen bij een in werking zijnde kwekerij.

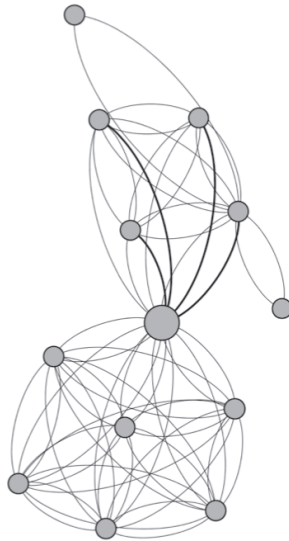
Figuur 3.5: Vergrote weergave van het grootste subnetwerk van verdachten en betrokkenen bij hennepzaken (n=43)

Contrasterend subnetwerk

Naast het grootste subnetwerk hebben we ook ingezoomd op het contrasterend subnetwerk dat er links van ligt. We zoomen in op dit subnetwerk, omdat het kleiner is dan het hiervoor behandelde subnetwerk, de actoren diverse nationaliteiten hebben en één mannelijke verdachte een zeer strategische positie (brokerposition) in dit netwerk heeft. Hij (een actor met de Nederlandse en een andere nationaliteit) vormt de brug tussen twee groepen actoren die betrokken zijn bij verschillende hennepzaken. Het subnetwerk is visueel weergegeven in figuur 3.6.

Een overeenkomst met de strategisch gepositioneerde actoren in het hiervoor besproken subnetwerk is dat deze persoon zelf niet is aangetroffen bij een actieve kwekerij. Zijn DNA is aangetroffen op diverse locaties waar kwekerijen zijn opgerold en bij een huiszoeking zijn enkele duizenden euro's aan contanten in beslag genomen. Het DNA van de man is bekend bij de politie, omdat hij in het verleden is aangehouden in verband met het opzetten van een hennepkwekerij. Als dit niet het geval was geweest, zou de man niet als verdachte in de registraties – en niet in het netwerk – zijn teruggekomen, omdat geen enkele actor in het subnetwerk, met uitzondering van één familielid, een connectie met hem lijkt te hebben.

Er lijkt een aantal belangrijke actoren te ontbreken in dit subnetwerk. Met uitzondering van de ene centrale actor in het netwerk blijken de actoren voornamelijk 'katvangers' te zijn, wiens naam wordt gebruikt om de werkelijke eigenaren van panden en kwekerijen buiten bereik van de justitiële autoriteiten te houden. Zij lijken te zijn verleid met een in hun ogen hoge vergoeding van degene die hun naam voor illegale activiteiten gebruikt. Op basis van de samenstelling van het grootste subnetwerk, hebben wij de indruk dat de personen die de centrale actor aansturen buiten schot blijven, waardoor zij niet in de registraties en processen-verbaal voorkomen. Hierdoor ontbreken zij in het netwerk.

Figuur 3.6: Vergrote weergave van een contrasterend subnetwerk van verdachten en betrokkenen bij hennepzaken (n=13)

3.5 Scripting

Om patronen en trends die op ondermijning duiden te ontdekken hebben we gebruikgemaakt van ‘scripting’. Dit is een analysetechniek waarbij criminele logistiek wordt opgedeeld in losse onderdelen van een zogenoemd ‘crimescript’. Het crimescript bestaat bij hennepsteelt uit fases van productie tot distributie, zoals ook omschreven in het barrièremodel (zie hoofdstuk 1). Voor onze analyse hebben we op basis van de zeven fases van dit model drie rollen onderscheiden.⁹ We hebben de actoren een van de drie rollen toegekend op basis van kwalitatieve informatie uit de processen-verbaal en de dossiers. Wanneer uit de kwalitatieve bronnen niet kon worden afgeleid wat de rol van een actor is, hebben we geen rol toebedeeld en die als onbekend gecategoriseerd.

Onderscheiden rollen in het crimescript

- Voorbereiden: verwerven en inrichten van de locatie en het aanschaffen van kweekmaterialen.
- Produceren: kweken, oogsten en opslaan van hennep.
- Distribueren: vervoeren en afzetten van, en handelen in hennep.
- Onbekend: uit de kwalitatieve bronnen kan niet worden afgeleid welke rol een actor speelt bij een hennepzaak.

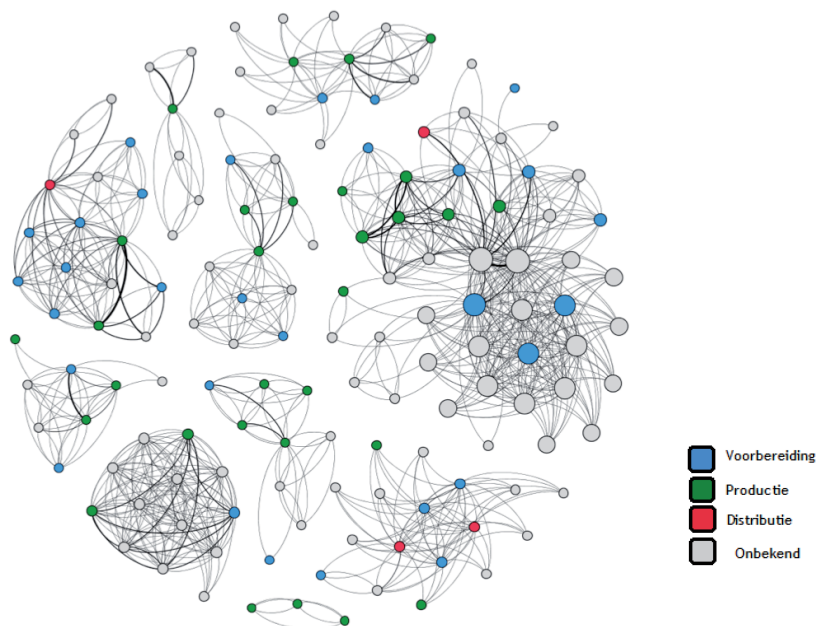
In figuur 3.7 is het netwerk weergegeven, waarbij de kleur van de stip staat voor welke rol een actor inneemt in het crimescript. Daarbij staat blauw voor ‘voorbereiden’; groen voor ‘produceren’ en rood voor ‘distribueren’. We zien dat voor meer dan de helft (55%) van de actoren op basis van de kwalitatieve informatie uit de dossiers niet kan worden vastgesteld wat hun precieze rol is bij een hennepzaak. Ook van twee van de drie centrale actoren in het subnetwerk aan de rechterkant van het netwerk is onduidelijk wat precies hun rol is.

Van de actoren in het netwerk houdt 21% zich waarschijnlijk bezig met de voorbereiding van hennepsteelt. Het gaat hier met name om personen die een pand beschikbaar stellen aan iemand, van wie zij redelijkerwijs aannemen dat

9 Op basis van het barrièremodel kunnen meer dan drie rollen worden onderscheiden. De nauwkeurigheid van de politieregistraties – op basis waarvan ons netwerk is geconstrueerd – reikt voor de meeste actoren niet zo ver dat kan worden achterhaald welke rol uit het model zij in ons netwerk vervullen. Om schijnexactheid te voorkomen hebben we gekozen voor drie meer algemene rollen die met grote zekerheid aan de actoren kunnen worden toegekend.

deze hier een hennepkwekerij wil aanleggen. In de beschrijving van de hennepzaken komt naar voren dat sommigen een oogje toeknippen, omdat het om familie gaat, terwijl anderen dit toelaten omdat zij schulden hebben en hun een grote som geld wordt beloofd. Eveneens 21% van het netwerk lijkt zich met name met de productie van hennep bezig te houden. Zij worden op een locatie aangetroffen met een in werking zijnde kwekerij of zij worden daar regelmatig gesignaleerd.

Aan enkelen in het netwerk (6%) kunnen we een rol met betrekking tot de distributie van hennep toebedelen. Onze indruk is dat deze groep in werkelijkheid een relatief groter deel van het netwerk vormt, maar dat is niet goed af te leiden uit de bij de politie beschikbare documentatie. Het gaat hier bijvoorbeeld om personen van wie een bestelbus meerdere keren is gesignaleerd op een locatie waar later een in werking zijnde hennepkwekerij is aangetroffen of personen van wie de politie op basis van navigatiesystemen vermoedt dat zij betrokken zijn bij de distributie van hennep.

Figuur 3.7: Netwerk van verdachten en betrokkenen bij hennepzaken naar hun rol in het crimescript (N=148)

Uit de figuur blijkt dat in elk netwerk tenminste een van de actoren zich bezighoudt met de voorbereiding en tenminste een zich richt op het produceren van hennep. Niet in alle netwerken is een actor ontdekt die als distributeur kan worden aangeduid. In een subnetwerk aan de linkerkant van het netwerk zien we één distributeur die twee delen van het subnetwerk met elkaar lijkt te verbinden. Het blijkt hier te gaan om een man van rond de 40 jaar die meerdere malen in aanraking is geweest met politie en justitie voor onder andere stalken, bedreiging en mishandeling. De broer van de man heeft een onderhoudsbedrijf dat regelmatig werk verricht op locaties waar later kwekerijen worden aangetroffen. Zelf is de man in zijn auto meerdere malen gezien bij een dergelijke locatie.

Teelt en distributie

In de interviews met personen die zich bezighouden met de teelt of distributie van hennep hebben we gevraagd naar hun huidige activiteiten en op welke schaal ze hierin actief zijn. We hebben hun ook gevraagd hoe ze met de hennep teelt in aanraking zijn gekomen, waarom ze ermee gestart zijn en hoe hun hennepactiviteiten zich hebben ontwikkeld. In de interviews met politie, justitie en overige sleutelinformanten die betrokken zijn bij de bestrijding van de teelt, wordt vooral gesproken over hennep. Telers, dealers en coffeeshopeigenaren spreken vooral over wiet, wietkweek en (tussen)handelaren. In dit hoofdstuk zullen we, om zo dicht mogelijk bij hun verhalen te blijven, gebruikmaken van hun terminologie.

4.1 Kenmerken

De tien personen die we hebben gesproken over hun rol(len) in de productie en distributie van hennep zijn voornamelijk wietkweker (zes personen), handelaar in hennep (vier personen), coffeeshopeigenaar (vier personen), growshopeigenaar (twee personen) en faciliteerder (één persoon). Enkele kwekers handelen ook in partijen hennep en enkele coffeeshopeigenaren zijn tevens eigenaar (geweest) van een growshop.

De leeftijden van de respondenten variëren van 26 tot 66 jaar. Zij zijn allen man. Dat wil niet zeggen dat er geen vrouwen in de wietsector werkzaam zijn. Er zijn diverse vrouwelijke coffeeshopeigenaren in Noord-Nederland en vrouwelijke medewerkers van coffeeshops die contacten onderhouden met wietkwekers. Ook zeggen enkele coffeeshopeigenaren weleens bezoek te krijgen van vrouwelijke tussenhandelaren die wiet aanbieden, maar geen van hen doet zaken met deze vrouwen. De reden is niet zozeer dat ze vrouw zijn, maar dat ze deze personen niet kennen en de indruk hebben dat de wiet die ze aanbieden niet door henzelf is gekweekt. Dat geldt echter ook voor handelaren waar ze wel zaken mee doen.

Een ander kenmerk van de handelaren en kwekers is dat het vooral gaat om autochtonen. De personen die we zelf hebben gesproken zijn allen autochtoon.

De geïnterviewde handelaren en kwekers zijn van mening dat de hennepteelt wordt gedomineerd door autochtonen. In de opsporingsonderzoeken komen we naast autochtone verdachten ook enkele verdachten tegen met een Turkse achtergrond. Dat blijkt uit hun geboorteplaats en die van hun ouders. In de kwekerijen worden door de politie wel regelmatig personen aangetroffen met een emigratieachtergrond, die als taak hebben de wietplanten te verzorgen, zijn ingeschakeld voor het houden van toezicht of voor het beschikbaar stellen van een woning voor de inrichting van een kwekerij. Vaak gaat het hierbij om personen die schulden hebben, in de schuldsanering zitten of verslaafd zijn aan drugs of alcohol. Onder hen treffen we ook weer vooral autochtonen aan. Dat geldt eveneens voor personen die hand-en-spandiensten verrichten bij de verzorging van wietplanten. Voor het knippen van de wiet treffen we naast autochtonen bijvoorbeeld ook Bulgaren aan en een enkele Syriër.

4.2 Telers

De motieven van telers om zelf wiet te kweken lopen uiteen. Eén iemand vond de wiet in de coffeeshop te duur en was van mening dat zelf wiet kweken goedkoper is, een ander begon voor eigen consumptie met een paar planten in de tuin, terwijl een derde een huis erfde waarvan hij de hypotheek moeilijk kon opbrengen en daarom zijn inkomsten probeerde aan te vullen met de winst uit de wietkweek. Weer een andere kweker leeft van een uitkering, waar hij naar eigen zeggen niet goed van rond kan komen, en die hij daarom aanvult met de opbrengsten van de wiet die hij in zijn huurwoning kweekt.

De geïnterviewde kwekers kennen vaak ook andere kwekers. Genoemd wordt bijvoorbeeld een bevriende kweker die een uitkering ontvangt en al jarenlang in een kelder wiet kweekt. Per jaar zou het deze persoon zo'n 18.000 euro bruto aan geoogste wiet opleveren. Daar houdt hij, naar schatting van de geïnterviewde kweker, 1000 euro per maand aan over. Een andere kweker zegt dat veel kwekers die hij kent, net als hijzelf, een financiële achterstandspositie hebben. Vaak zijn het personen met een uitkering of personen die financieel in zwaar weer zitten door bijvoorbeeld verkeersboetes, terwijl ze van hun uitkering moeilijk kunnen rondkomen. Zijn ervaring is dat de personen die hij kent die een kwekerij hebben in een vergelijkbare situatie zitten.

Korte carrières

Uit de interviews blijkt dat de telers vaak op jongere leeftijd, tussen de twintig en dertig jaar, met de wietkweek zijn gestart. Hun carrières en ervaringen in de wietteelt variëren sterk. Sommige carrières zijn kort, andere beslaan tientallen jaren. De korte carrières worden soms beëindigd door een gebrek aan succes: niet iedereen krijgt het kweken van wiet goed in de vingers. Er is kennis en ervaring voor vereist, er moet geld zijn voor investeringen en een kweker moet er de tijd voor hebben. Een van de kwekers is gestopt met zelf buiten kweken omdat de opbrengsten tegenvielen. Bij een ander is, nog voordat de eerste keer kon worden geoogst, de politie binnengevallen en heeft hij de plantage zelf moeten ontruimen. De locatie van deze kwekerij, in een loods op een bedrijventerrein, was minder geschikt. Een deel van de loods was verhuurd aan een andere ondernemer. In een koude periode in de winter viel het deze ondernemer op dat de ramen telkens beslagen waren. In de loods was de temperatuur relatief hoog, terwijl het buiten vroom, de thermostaat laag stond en de verwarming niet aansloeg. Deze ondernemer vertrouwde het niet, belde de politie en die trof bij een zoekactie een wietkwekerij met ruim 1300 planten aan.

Lange carrières

Andere kwekers die we hebben geïnterviewd hebben langere carrières. Een van de kwekers heeft uitsluitend planten buiten staan. Dat buiten kweken van wiet doet hij al jaren. Hij kweekt overigens niet voor de wiet, maar maakt van de planten hasjolie. Ook de toppen gebruikt hij daarvoor. Hij brengt veel tijd buiten door, van beroep is hij hovenier. Voor de kweek en het maken van hasjolie heeft hij geen assistentie nodig, hij doet het geheel zelfstandig. De hasjolie verkoopt hij rechtstreeks aan consumenten of aan een ondernemer die het in zijn winkel verkoopt.

Kleine kweker

Een andere kweker teelt planten in zijn huurwoning. Dat doet hij al ruim tien jaar. Hij heeft ongeveer 40 planten onder twee lampen. Daarnaast heeft hij een droogkamer en een kweekkamer. De stekken betreft hij van een persoon die hij nog kent uit de growshop waar hij zijn kweekbenodigdheden haalde. Of deze

persoon bij de growshop werkzaam was weet hij niet; hij kan ook, net als hijzelf, een klant zijn geweest. Jaarlijks oogst hij twee keer, meer is voor hem niet nodig. De twee oogsten leveren hem extra inkomsten op, waarmee hij zijn uitkering kan aanvullen en wat royaler kan leven. Naast de extra inkomsten is het ook een dagbesteding. Hij heeft er plezier in om wiet te kweken en een mooi product bij de coffeeshop af te leveren, die een deel van zijn oogst opkoopt. Een ander deel rookt hij zelf op of geeft hij mee aan vrienden die hem helpen met het knippen en het verzorgen van de planten op momenten dat hij dat zelf niet kan doen.

In het verleden is er één keer een inval geweest in zijn woning. De planten zijn weggehaald, maar hij is niet uit zijn woning gezet. Waarom dat niet is gebeurd weet hij niet. Hij vermoedt dat het te maken heeft met het beperkte aantal planten dat hij heeft. Zijn grootste angst is dat hij een volgende keer wel uit zijn huis wordt gezet, maar die angst is ook weer niet zo groot dat hij geen nieuwe kweek begint. Zijn buurman weet van zijn wietkwekerij, maar die meldt het niet bij de politie, verwacht hij. Verder zorgt hij dat hij zo min mogelijk opvalt: daarom oogst hij slechts twee keer per jaar, hoewel hij dat vier keer zou kunnen doen. De coffeeshop zou de wiet wel afnemen wanneer hij vaker zou oogsten.

Hij heeft niet altijd aan de coffeeshop verkocht. Toen hij ongeveer tien jaar geleden begon had hij geen contact met een coffeeshop. Zijn oogst verkocht hij aan een tussenhandelaar. Deze tussenpersoon is gevlucht naar het buitenland, omdat hij in Nederland problemen kreeg. Hij vond het ook niet fijn zakendoen, omdat deze persoon het gebruik van geweld niet schuwde. De samenwerking met de coffeeshop bevalt hem veel beter. Hij schat dat hij er per oogst ongeveer 1000 euro aan overhoudt.

Sommige kleine kwekers met een beperkt aantal lampen betalen gewoon voor de elektriciteit die zij voor de wietkweek nodig hebben. Om de pakkans te verlagen, verhogen ze tijdig het voorschotbedrag dat zij betalen aan de energieleverancier. Veel kleine kwekers zijn alleenstaand op het moment dat ze met het kweken van wiet beginnen. Hun elektriciteitsgebruik zal daardoor voor de woning waarin zij wonen niet opvallend hoog zijn, een verhoging hoeft dan ook niet op te vallen. Het elektriciteitsgebruik komt overeen met dat van een gemiddeld gezin.

Middelgrote kweker

Een middelgrote kweker die sinds enkele jaren is gestopt, kweekte ongeveer 200 planten met tien lampen. Hij werkte destijds voor een coffeeshop en had daar contacten opgedaan. Hij wist welke bezoekers aan de coffeeshop bij wietkweek waren betrokken. Een vriend die werkzaam was bij een growshop wilde hem wel helpen en bood aan om in hem te investeren. Deze vriend zorgde voor de installatie van de lampen, de overige kweekbenodigdheden en de stekjes. Vervolgens is de geïnterviewde zelf aan de slag gegaan. De meeste informatie over het kweken van wiet haalde hij van internet en uit de praktische gidsen die hij had aangeschaft. De wietplanten stonden in een slaapkamer van het woonhuis waarin hij destijds woonde.

De afspraak was dat de opbrengst van de eerste oogst zou worden gedeeld. De vriend die werkzaam was bij de growshop deed de investering, hij droeg de risico's. Omdat de afspraak is dat de vriend de oogst opkoopt en hij als teler niet weet aan wie en voor welk bedrag het verkocht wordt, is de afspraak voor de investeerder iets gunstiger. Verkoper noch prijs zijn bekend bij de kweker. Voor het delen van de opbrengst is de kweker afhankelijk van de eerlijkheid van de investeerder. Het risico dat de teler loopt, is dat hij de planten inclusief kweekbenodigdheden door een politie-inval kwijtraakt zonder dat er is geoogst. Dat is bij deze kweker echter nooit gebeurd. Het besef dat hij in 'financiële onbalans', zoals hij het zelf omschrijft, zou kunnen komen met personen met wie hij dat liever niet zou komen, is wel degelijk door zijn hoofd gegaan. Zijn ervaring is dat het bij kleine kwekerijen, waar hij zichzelf ook toe rekende, meestal wel goed gaat. Hij heeft zelf in ieder geval nooit problemen gehad. Het is in zijn periode als kweker nooit voorgekomen dat hij zijn oogst niet kwijt kon. Hij kon ook altijd de hele oogst in één keer kwijt. Hij had drie potentiële afzetkanalen: de growshop die hem faciliteerde met de teelt, de coffeeshop waar hij zelf werkzaam was en tussenhandelaren.

Aan de growshop die in hem investeerde kon hij de oogst altijd verkopen. Wat zij er vervolgens mee deden, weet hij niet. Bij een goede oogstkwaliteit kreeg hij meer dan 4 euro per gram; bij een lagere kwaliteit minder. Hij heeft ook weleens in buitenwiet gehandeld. Dat leverde hem zo'n 3,50 euro of 3,25 euro per gram op. De winst is echter lager, want zijn investeringskosten waren relatief hoog. Hij was relatief veel geld kwijt aan vervoer (huren van auto en aanhanger, benzine), apparatuur, stroom en de inkoop van stekken. Meestal hield hij er iets meer dan de helft aan over. Aan de coffeeshop waar hij had gewerkt, heeft hij van zijn eigen kweek nooit iets verkocht. Er kwamen ook weleens personen bij hem langs die

zelf wiet wilden verkopen. Omdat hij bij een coffeeshop had gewerkt, beschikte hij over een informeel netwerk om de wiet aan door te verkopen. Opkopen en doorverkopen van wiet, wat 100 euro extra opleverde, werd zo een nevenactiviteit en zo werd hij ook tussenhandelaar.

Om niet op te vallen met zijn wietkwekerij nam hij voorzorgsmaatregelen. Bij de inrichting van zijn kwekerij ging hij zeer zorgvuldig en voorzichtig te werk. Er was bijvoorbeeld altijd iemand ter plaatste. Er waren ook altijd brandblussers aanwezig. Hij zorgde er ook voor dat er altijd iemand aan het blowen was, omdat de wietlucht van de planten de burens anders zou opvallen. Hij had een paar goede vrienden die hem daarbij hielpen. Zij hielpen ook bij de verzorging en het knippen van de planten. Als vergoeding gaf hij ze een zak wiet. Daarnaast huurde hij een auto om naar de growshop te gaan of ging hij naar een growshop in een plaats waar ze hem niet kenden. Hij had de indruk dat hij bekend was bij de politie, ook al omdat hij bij een coffeeshop werkte.

Vijf oogsten per jaar is te doen, mits je het goed georganiseerd aanpakt. Hij had er zelf ongeveer vier per jaar. Het hele oogstproces duurt twaalf weken. In één kamer zette hij de voorkweek neer: daar werden de stekjes onder een blauwe lamp in twee weken tijd ongeveer 20-25 centimeter hoog. Per lamp 50 plantjes. Daarnaast had hij een aparte droogkamer. Het drogen duurt ook zo'n twee weken. De planten staan in totaal acht weken in de kweekkamer. Met vijf oogsten per jaar ben je er volgens deze kweker constant mee bezig. Vier oogsten per jaar vond hij prettiger werken. De kwantiteit van de oogst hangt af van het aantal planten en van de lampen die worden gebruikt: een lamp van 600 watt geeft meer opbrengst dan een lamp van 400 watt. Tien planten op een vierkante meter geven een hogere opbrengst dan twintig planten, want hoe minder planten, hoe meer ruimte de plant krijgt en hoe groter deze wordt. De berekening van 28 gram per plant vindt deze kweker te kort door de bocht. Dat haal je niet met een lamp van 400 watt en 20 planten per vierkante meter.

Uiteindelijk is deze kweker door de mand gevallen door een MMA-melding. Het was een bewoner in de buurt opgevallen dat het raam van de kamer met de wietplantage nooit openstond. De kweker zegt dat hij zich sindsdien niet meer met wietkweek en handel in wiet heeft ingelaten.

Van de middelgrote kwekers in de hennepzaken lijken sommige zelfstandige kwekers te zijn die hennepplanten in een eigen pand hebben staan, maar er zijn ook enkele personen die schulden hebben en zeggen dat zij het in opdracht van derden doen, onder druk zijn gezet en onder dwang hennep kweken. Het blijft vaak onduidelijk wat het waarheidsgehalte hiervan is. Zij zeggen dat ze geen namen durven te noemen uit angst voor represailles.

Grote kweker

Ook een grote kweker die we hebben gesproken is klein begonnen. De eerste kweekpogingen bestonden uit een paar planten om in eigen gebruik te voorzien. Na een aantal oogsten werd de kwaliteit beter. Vrienden wilden er ook wel wat van proberen. Om hen te kunnen voorzien, werden de paar plantjes uitgebreid, kwam er een extra lamp bij en om uit de kosten te komen, werd er aan een bredere kring van vrienden en bekenden verkocht. Hiermee werden de eerste guldens verdiend. Het geld maakte het verslavend.

Het aantal planten groeide van tien naar vijftig naar honderd planten. De opbrengst begon in de kilo's te lopen en kon niet meer worden afgezet bij vrienden en bekenden. Deze kweker verkocht wat hij daarna nog over had aan een coffeeshop. De reactie van de coffeeshopeigenaar was dat het kwalitatief goede wiet was, dat het er ook goed uitzag en dat hij daar elke week wel een kilo van wilde ontvangen. Dat was voor deze kweker het signaal om het groot-schaliger aan te pakken.

Om aan de vraag van de coffeeshop te kunnen voldoen zette hij meer kwekerijen op en schakelde vrienden in. Uiteindelijk voorzagen zij meerdere coffeeshops in Groningen, Leeuwarden en Heerenveen van wiet. De opbrengsten van de wietkweek stegen navenant en hij merkte dat hij meer geld te besteden had dan anderen. Ook derden merkten dit op, waaronder justitie. Om te voorkomen dat ze bij hem zouden uitkomen na een inval, zette hij katvangsters in als huurders. Naast justitie zagen ook concurrenten dat hij en zijn vrienden veel geld verdienen met de wietkweek. Deze concurrenten gingen zijn gang na en wisten binnen de kortste keren waar de kweker woonde, waar hij werkte, wie zijn kinderen waren en waar ze naar school gingen. Ze zagen tevens dat hij wiet leverde aan een coffeeshop en huurden personen in die hem nog intensiever konden volgen. Omdat ze de groei van de planten in de gaten hielden, ripten ze de kwekerij op een goed moment. Deze ripdeal was voor deze kweker de aanleiding om een wapen aan te schaffen. De wietkwekerijen heeft hij naar andere, meer verspreid liggende locaties verplaatst om een volgende ripdeal te voorkomen. Omdat de concurrenten wisten dat ze over meerdere kwekerijen beschikten en deze kweker met zijn vrienden niet tegen deze dreiging opgewassen was, hebben ze hen meer geld afhandig gemaakt. Dit zorgde er weer voor dat de kweker zijn verliezen goed wilde maken, meer wilde verdienen en steeds groter wilde worden.

Ondanks het feit dat de kweker betaalde, was er weer een inbraak in zijn wietkwekerij geweest. Bij deze inbraak werd ook geschoten, waarbij een vriend van hem is geraakt en in het ziekenhuis is beland. Zelf werd de kweker opgepakt

door de politie en tot een gevangenisstraf veroordeeld. Hij is uiteindelijk meerdere keren opnieuw gestart in de wietkweek, heeft nog een tijd een coffeeshop gehad en heeft met vrienden van een outlawbikerclub verhaal gehaald bij de personen die achter de inbraken in zijn wietkwekerijen zaten. Hij zegt dat hij momenteel niet meer in de wietkweek zit. Hij zegt er wel weer mee te willen beginnen, maar dat hij, als hij dat doet, dan de hele kweek in eigen beheer houdt.

4.3 *Handelaren en coffeeshopeigenaren*

In de gesprekken met de coffeeshopeigenaren komt een beeld naar voren van een wietmarkt die de laatste jaren aan verandering onderhevig is. Volgens de coffeeshopeigenaren is de veel gehoorde veronderstelling dat repressie leidt tot grotere kwekers in grote lijnen waar. Coffeeshops verkopen gemiddeld voor ongeveer 70 tot 80% wiet en voor 20 tot 30% hasj. Het aanbod van hasj – die vooral uit Marokko afkomstig is, maar ook via Albanië het land in komt en dan afkomstig is uit Afghanistan – levert doorgaans weinig problemen op. Coffeeshopeigenaren kopen die soms nog zelf in. Zij gaan daarvoor naar de Randstad waar zij hun contacten hebben. Genoemd zijn Amsterdam en Den Haag als de plaatsen waar coffeeshopeigenaren de hasj kopen. Ook zijn er coffeeshopeigenaren die gebruikmaken van tussenhandelaren die bij hen langskomen en hasj te koop aanbieden. Sommige hasjhandelaren bieden ook wel wiet aan, maar de kwaliteit is vaak minder goed, vinden coffeeshopeigenaren. De wiet die coffeeshopeigenaren kopen, komt veel vaker uit de directe omgeving, net als de aanbieders van de wiet.

Kleinere kwekers

Coffeeshopeigenaren kopen hun wiet bij voorkeur in bij kleinere kwekers. Zij stellen dat er veel verloop zit in deze kleine kwekers die de opbrengsten van hun teelt bij hen aanbieden. Veel kwekers stoppen er volgens hen mee vanwege de risico's. Met name het risico van een uithuiszetting telt zwaar volgens coffeeshopeigenaren. Door een Friese coffeeshopeigenaar wordt gewezen op het zero-tolerancebeleid van een woningcorporatie in Friesland. Huurders van woningen van deze corporatie worden zelfs als er maar één plant wordt aangetroffen uit huis gezet.¹⁰ Ook andere coffeeshopeigenaren merken dat kwekers bang zijn uit hun woning te worden gezet en daarom vaker stoppen met het kweken van wiet. Met name de kleinere kwekers, die vaker in huurwoningen

wonen, stoppen volgens de coffeeshophouders. De grotere kwekers blijven daardoor over. Tien jaar geleden waren er volgens een aantal coffeeshopeigenaren, die al tientallen jaren de cannabis voor hun coffeeshop inkopen, meer kleinere kwekers dan tegenwoordig.

Wat coffeeshopeigenaren onder kleine kwekers verstaan is niet altijd duidelijk. Waar de een het heeft over een kweker die met een paar kilo komt aanzetten, heeft de ander het over een paar ons. Eén coffeeshopeigenaar zegt bijvoorbeeld dat 150 gram wiet voor zijn coffeeshop geen aantrekkelijke handel is, het aanbod moet wel minimaal een paar kilo zijn. Bij een aanbod van kleinere hoeveelheden gaat het de coffeeshopeigenaren vooral om de goede kwaliteit. De aanbieders zijn vaak liefhebbers of hobbyisten. Zij kweken de wiet met zorg en kennis van zaken. Vaak zouden ze thuis twee of drie lampen hebben, wat volgens de coffeeshopeigenaren een opbrengst oplevert van één tot anderhalve kilo wiet. Deze hobbykwekers wonen zowel in huur- als koopwoningen. Vaak hebben deze kwekers gewoon een baan of een eigen bedrijf. Zij hebben aan de wietkweek een goede bijverdienste naast hun eigen werk. Coffeeshopeigenaren zeggen dat het steeds lastiger wordt om genoeg bevoorrading te krijgen van deze groep vertrouwde hobbykwekers. Volgens een aantal coffeeshopeigenaren stoppen kleine kwekers vooral door de grotere pakkans en de angst dat zij uit hun woning worden gezet.

Een andere tendens die uit de interviews naar voren komt is dat de grens van wat coffeeshopeigenaren onder kleine kwekers verstaan aan het opschuiven is. Een coffeeshopeigenaar van een kleinere coffeeshop koopt vooral graag in bij hobbykwekers. Dit zijn volgens hem personen met vijf à zes planten. Daarnaast onderscheidt hij een tweede categorie kwekers die hij omschrijft als semicommerciële kwekers. Dit zijn kwekers met zo'n 50 planten. Deze kwekers bieden de coffeeshopeigenaar na een oogst een halve tot twee kilo wiet aan. Hij vermoedt dat deze kwekers ongeveer twee derde van hun oogst aan hem verkopen, terwijl de rest voor eigen gebruik is en voor vrienden die helpen bij het verzorgen en het oogsten van de wietplanten.

Deze groep van leveranciers is volgens de coffeeshopeigenaar divers samengesteld, maar hij ziet ook overeenkomsten tussen deze kwekers. Vaak hebben ze een baan of een eigen bedrijf. Een ander overeenkomstig kenmerk van deze categorie kwekers is – en dat wordt door alle geïnterviewde coffeeshopeigenaren genoemd, wanneer het over kenmerken van kleinere kwekers gaat – dat het

10 <https://decorrespondent.nl/6000/met-je-gezin-voor-twee-planten-op-straat-gezet-en-meer-uitwassen-van-de-strijd-tegen-wiet/76002689-4000-db663f5b>.

‘slimme jongens’ zijn. Hiermee bedoelen zij dat deze kwekers ervoor zorgen dat zij niet opvallen, zij rijden bijvoorbeeld niet in een grote, dure auto en geven het geld niet uit aan andere luxegoederen. Zij gedragen zich als personen die van een modaal inkomen moeten rondkomen. Het kweken van wiet beschouwen zij volgens coffeeshopeigenaren als een extra inkomstenbron, een bonus waardoor ze maandelijks wat meer te besteden hebben. Vaak zijn deze vertrouwde kwekers volgens de coffeeshopeigenaren gestart op een leeftijd van tussen de twintig en dertig jaar oud. Zij zijn ouder geworden en hebben een relatie gekregen en soms kinderen. Grotere verantwoordelijkheden zijn soms een reden om te stoppen met de wietkweek. Zij willen niet het risico lopen uit huis gezet te worden met een partner en kinderen.

Er is volgens de coffeeshopeigenaren veel verloop onder de kwekers in hun netwerk. Nieuwe kwekers melden zich doorgaans in de coffeeshop en laten een zakje wiet achter met een voornaam en een telefoonnummer. Coffeeshopeigenaren zijn kritische inkopers. Niet alleen moet de kwaliteit van de wiet goed zijn, de aanbieder moet er ook verstand van hebben, anders willen ze geen zaken met hem doen. Ook informeren sommige coffeeshopeigenaren bij collega's of zij de aanbieder kennen. Eén coffeeshopeigenaar stelt tevens als voorwaarde dat de aanbieder zijn eigen wiet moet roken. Aanbieders die dat niet willen vertrouwt hij niet. Volgens deze eigenaar komt het vaak voor dat er pesticiden zijn gebruikt bij de kweek, soms zelfs pesticiden die verboden zijn, die nog in de planten zitten. Verder hebben eigenaren te maken met aanbieders die in eerste instantie een mooi sample hebben laten zien, maar uiteindelijk met andere wiet terugkomen of met een kwalitatief minder goed product. Dat schept geen vertrouwen en biedt volgens coffeeshopeigenaren onvoldoende basis om van hun aanbod verder nog gebruik te maken.

Uit de interviews met de coffeeshopeigenaren komt verder naar voren dat een aanbod van enkele kilo's voor een grotere coffeeshop interessanter is dan een paar ons. De echt kleine kwekers worden ook door de coffeeshopeigenaren zelf uit de markt gedrukt, omdat zij met een hoeveelheid wiet komen die minder aantrekkelijk is. Slechts wanneer de wiet die in hoeveelheden van ongeveer 500 gram wordt aangeboden van uitstekende kwaliteit is, zijn enkele coffeeshophouders nog geïnteresseerd. Bij kleinere hoeveelheden lijkt het aanbod vooral interessant te zijn voor coffeeshops met een kleinere omzet. Doordat coffeeshops steeds minder geïnteresseerd zijn in kleinere hoeveelheden wiet, zal dat aanbod in de loop van de tijd verder afnemen. De markt voor de kleine kwekers beperkt zich tot enkele eigenaren van kleinere coffeeshops. Door de afname van het aantal coffeeshops en de daardoor grotere toeloop bij de over-

blijvende coffeeshops is de bevoorrading van de coffeeshop voor de eigenaren een toenemende en voortdurende zorg, en kiezen zij steeds vaker voor grotere hoeveelheden.

Grotere kwekers

De meeste coffeeshopeigenaren zeggen geen of weinig zaken te doen met grotere kwekers. Een enkele coffeeshopeigenaar zegt in zijn netwerk ook een paar grotere kwekers te hebben. Een coffeeshopeigenaar omschrijft hen als autonome kwekers. Daarmee bedoelt hij dat ze geen deel uitmaken van een grotere en/of criminele organisatie. Onder grotere kwekers verstaat hij een kwekerij met tien lampen. Coffeeshopeigenaren en kwekers hebben het, anders dan de politie, niet over het aantal planten dat ze kweken maar over het aantal lampen waarmee wordt gekweekt. Ze rekenen met een gemiddelde opbrengst van 500 gram per lamp per oogst. Een grotere kweker met tien lampen betekent een opbrengst van vijf kilo. Wanneer de kweker nog groter wordt, is de kwaliteit vaak minder, menen coffeeshopeigenaren, omdat de planten dan niet de zorg kan worden geboden die volgens hen nodig is om kwalitatief goede wiet te kweken.

De grotere kwekers worden door sommige coffeeshopeigenaren beschouwd als commerciële kwekers die voor het grote geld gaan. Deze telers verdienen veel geld met de hennep-teelt en zouden gebruikmaken van cannabisplanten die makkelijker te kweken zijn. Ook hennep-handelaren maken onderscheid in duurdere soorten wiet en commerciële wiet. Met commerciële wiet bedoelen zij wiet die gemakkelijk te verkopen valt en in relatief korte tijd – tien tot twaalf weken – kan worden gekweekt. Genoemd zijn soorten als Powerplant of PP, Sneeuw witje en Bubblegum. Dit zijn sterke soorten die vaak resistent zijn tegen ziektes en niet zo gauw kapotgaan, volgens een handelaar. De duurdere soorten wiet, zoals verschillende varianten Haze, zouden meer tijd en aandacht vragen, minder resistent zijn en een paar weken langer nodig hebben om te rijpen. Volgens enkele handelaren zijn het vooral de hobbykwekers die deze soorten nog aanbieden.

Omdat het aantal hobbykwekers zou afnemen, verschaalt het aanbod van wiet steeds meer. Volgens coffeeshopeigenaren is de diversiteit aan wiet op de markt de afgelopen jaren veranderd. De genetische afstamming wordt minder divers. Het aantal hobbyisten onder de kwekers is verder afgenomen. Tien jaar geleden meldden Decorte en Tuteleers (2007) en Maalsté en Panhuizen (2007) al dat door de hogere pakkans de kleinschalige thuiswerkers langzamerhand

zijn verdwenen en er een schaalvergroting plaatsvond. In 2007 was het vermoeden dat – naast de grootschalige teelt – ook het segment van de kleinschalige thuisteelt een belangrijk en niet te onderschatten aandeel van de gehele cannabismarkt vormde. Kleine niet-commerciële telers bleken over heel veel kennis te beschikken, hadden een ‘professionele’ technische uitrusting, ook wanneer zij op niet-commerciële basis hennep kweekten. De kennis van teelttechnieken was ook toen al eenvoudig te verkrijgen via internet, handboeken en vaktijdschriften. Ook in ons onderzoek treffen we deze hobbykwekers in Noord-Nederland nog aan. Volgens coffeeshopeigenaren wordt deze categorie kwekers wel steeds kleiner. Zij zijn van mening dat kwekerijen de afgelopen jaren groter zijn geworden. Zij krijgen bij de inkoop van wiet vaker te maken met personen die grotere hoeveelheden te koop aanbieden, zelf geen gebruiker zijn en soms niet precies weten wat ze aanbieden.

Coffeeshopeigenaren zeggen echter dat zij met de commerciële kwekers zo min mogelijk te maken willen hebben. Niet alleen omdat de kwaliteit van de wiet van die kwekers minder zou zijn en het tot minder diversiteit zou leiden, maar ook omdat zij de kans groot achten dat deze kwekers deel uitmaken van een crimineel samenwerkingsverband. De opsporingsonderzoeken van het hennepteam richten zich vooral op de grotere hennepkwekers, vaak de commerciële kwekers.

Bevoorradig coffeshop

Een aantal coffeeshopeigenaren zegt dat de inkoop van wiet lastiger is geworden. Vooral aan het einde van de zomermaanden is het aanbod van wiet volgens hen beperkt. In de zomermaanden wordt er minder wiet gekweekt. Om te zorgen dat de cannabisplant zijn maximum kan bereiken, heeft de plant 12 uur onafgebroken duisternis en 12 uur onafgebroken licht nodig. Het verstoren van de 12-uursperiodes leidt tot een lagere opbrengst. Daarnaast dient de kweek-ruimte luchtdicht te zijn om te voorkomen dat planten die in volle bloei zijn hun sterke geur verspreiden naar de buitenlucht. Kwekers zouden in warme zomermaanden door de hogere buitentemperaturen meer moeite hebben om de warmte van de lampen af te voeren. De kwaliteit van de planten daalt volgens enkele coffeeshopeigenaren wanneer de temperaturen te hoog oplopen. Dit kan voor sommige kwekers een reden zijn om in de zomermaanden geen wiet te kweken.

Wanneer er door kwekers minder wiet bij de coffeshops wordt aangeboden, moeten de eigenaren buiten hun vertrouwde netwerk van kwekers kijken

om aan voldoende voorraad te komen. Als eerste doen ze een beroep op collega's van andere coffeeshops. Coffeeshopeigenaren zeggen dat ze elkaar in tijden van schaarste helpen om aan voldoende voorraad te kunnen komen. Omdat coffeeshopeigenaren bij voorkeur werken met telers met wie zij een vertrouwensband hebben opgebouwd, kan het zijn dat een collega nog wel over voldoende aanbod beschikt en wel wat extra wil inkopen voor een coffeeshophouder die krap in zijn voorraad zit. Wanneer ook dat geen soelaas biedt, zijn ze aangewezen op de tussenhandel.

4.4 Distributeurs

Alle geïnterviewde coffeeshopeigenaren doen zaken met handelaren in wiet. Dit zijn personen die meestal zelf geen wiet kweken, maar in wiet handelen. Sommige coffeeshopeigenaren willen er zo min mogelijk mee te maken hebben, maar moeten in tijden van schaarste toch van dit aanbod gebruikmaken. Andere coffeeshopeigenaren handelen alleen maar met tussenhandelaren. Het probleem waarmee coffeeshopeigenaren met tussenhandelaren te maken hebben, is dat zij niet precies weten waar de wiet vandaan komt. De wiet die zij via handelaren kopen hoeft niet meer uit de eigen regio te komen. Ook weten ze niet of de wiet afkomstig is van zelfstandige kwekers. Mogelijk is hij afkomstig van kwekerijen van criminele samenwerkingsverbanden.

De wietmarkt is geen open markt van vraag en aanbod. Coffeeshopeigenaren zeggen dat zij afhankelijk zijn van wat er aan soorten wiet en kwaliteit wordt aangeboden. Anders dan in reguliere markten kunnen zij geen bestellingen plaatsen bij de groothandel. Zij kunnen niet vragen naar een bepaald soort wiet en de kwaliteit die zij wensen. Volgens coffeeshopeigenaren is de wietmarkt een aanbodgestuurde markt. Niet de inkoper bepaalt wat er wordt gekocht, maar het aanbod van wiet stuurt de inkoop.

Tussenhandelaren zijn volgens coffeeshopeigenaren vooral met de prijzen van de wiet bezig. Zij hebben zelf geen 'groene vingers', zoals een coffeeshopeigenaar het omschrijft. Het is voor coffeeshopeigenaren – die eigenlijk geen zaken met ze willen doen, maar daar in perioden van schaarste op de markt toe worden gedwongen – vaak ook onduidelijk wat voor soort wiet tussenhandelaren aanbieden en over welke verschillende soorten wiet ze precies beschikken. Wel hebben ze vaak een flink aantal kilo's van een bepaalde soort wiet, waarvan ze zelf ook niet altijd precies weten welke soort het is. Soms komen ze bij een coffeeshopeigenaar met een partij gemengde wiet. Eén coffeeshopeigenaar

zegt, omdat hij geen constant aanbod van soorten wiet heeft, te werken met een constant wisselende menukaart.

Daarnaast merken eigenaren dat zij, om hun voorraad wiet op peil te houden, tijdig nieuwe wiet moeten bestellen. Om te kunnen reageren op marktschommelingen houden zij voor tenminste een paar weken voorraad aan. Goed voorraadbeheer wordt voor coffeeshops steeds belangrijker. Rekening houdend met een verkoop van drie tot vijf kilo cannabis per week, worden coffeeshopeigenaren gedwongen een voorraad aan te houden die de toegestane handelsvoorraad van 500 gram ver overschrijdt.

Coffeeshopeigenaren zijn van mening dat er vooral aan de aanbodkant van de wietmarkt veranderingen gaande zijn. Er komt bijvoorbeeld steeds vaker wiet uit het buitenland. Een eigenaar – die vrijwel uitsluitend met tussenhandelaren werkt en aangeeft niet te weten waar de wiet vandaan komt, maar dat de tussenhandelaren met wie hij zaken doet de wiet niet altijd zelf bij kwekers opkopen – vermoedt dat de wiet ook weleens uit Spanje komt. De kwaliteit en geur van de wiet uit het buitenland zijn volgens hem overigens niet anders dan de wiet die uit Nederland komt.

Er zijn naast schaarste nog meer redenen waarom coffeeshopeigenaren samenwerken met tussenhandelaren. Coffeeshopeigenaren die relatief kort in de branche werkzaam zijn beschikken (nog) niet over een netwerk van vertrouwde telers. Ook kan het zijn dat een belangrijke leverancier is weggefallen. Zo werkte een coffeeshop samen met de zogenaamde ‘modelkweker’ John uit het Groningse Bierum.¹¹ In 2015 is deze kweker na een uitspraak van het gerechtshof in Leeuwarden gestopt met het leveren van wiet aan de coffeeshop. De eigenaar van de coffeeshop, voor wie deze kweker de belangrijkste leverancier was, moest daarna op zoek naar andere aanbieders en maakt sindsdien vooral gebruik van tussenhandelaren. Daarnaast zijn er enkele gevallen in Noord-Nederland waar een coffeeshop in handen was van een criminele organisatie die volgens geïnterviewden fungeerde als tussenhandelaar, of waarvan de eigenaar zelf werd verdacht van criminele activiteiten, waaronder het verhandelen van voorraden buiten de coffeeshop om.¹²

11 <https://www.voc-nederland.org/2015/10/interview-met-modelkweker-john-uit-bierum/>.

12 <http://www.frieschdagblad.nl/index.asp?artID=67744>; <http://www.dvhn.nl/groningen/Groninger-coffeeshop-Upper-10-moet-sluiten-21332203.html>.

Samenwerking

Een andere tendens die wordt geconstateerd is dat telers samenwerken. Dat zouden zij doen om de risico's af te dekken en hun opbrengst te verhogen. Verliezen als gevolg van ontmantelde of geripte kwekerijen worden door samen te werken gezamenlijk gedragen. Dat vereist wel vertrouwen in elkaar en enig zicht op wat een andere teler doet. Een groep telers zou volgens een coffeeshopeigenaar al langere tijd samenwerken in een soort coöperatie, waarin iedereen zijn rol heeft. De een doet de techniek, een ander regelt de verkoop en een derde organiseert het knippen en drogen. Een voorbeeld is een boerderij in Noord-Drenthe, waar in 2016 een zogeheten wasstraat werd aangetroffen: een plek waar hennetoppen gedroogd, gehard en verder verwerkt worden tot ingesealde pakketten, maar waar géén hennepkwekerij aanwezig was.

Prijzen

De veranderingen op de markt hebben gevolgen voor de prijzen van wiet. De gemiddelde inkooprijzen zouden de afgelopen jaren hoger zijn geworden. Een kilo wiet van de veel verkochte soort Haze wordt ingekocht voor 5000 tot 5400 euro, volgens een coffeeshopeigenaar. Gemiddeld zou een kilo wiet ongeveer 4500 euro kosten. Een tussenhandelaar vertelt dat 35 kilo Bubblegum voor 140.000 euro (4000 euro per kilo) wordt aangeboden. Waar de aangeboden wiet vandaan komt, is ook hem niet altijd duidelijk. Wiet van goede kwaliteit wordt aangeboden bij coffeeshops. Wiet van minder goede kwaliteit zou naar het buitenland gaan.

Een coffeeshopeigenaar legt uit dat bij de verkoopprijzen van wiet in de coffeeshop de houding van de Belastingdienst een rol speelt. De Belastingdienst hanteert een standaardmarge van 50%: dit houdt in dat de verkoopprijs minimaal 50% winstmarge heeft. Bij een inkoop van 5 euro per gram is de verkoopprijs minimaal het dubbele (10 euro). Deze maatregel van de Belastingdienst heeft volgens coffeeshopeigenaren een directe invloed op wat voor soort wiet of hasj de coffeeshop verkoopt. De sterkere en duurdere soorten wiet worden aantrekkelijker om te verkopen. Wanneer een coffeeshopeigenaar voor 7 euro per gram inkoop en voor 14 euro per gram verkoopt, is zijn winstmarge van 7 euro hoger dan bij goedkopere soorten die voor 5 euro per gram worden ingekocht en voor 10 euro verkocht (winstmarge van 5 euro). Omdat een coffeeshop maximaal 500 gram voorraad mag

hebben liggen, is het volgens eigenaren aantrekkelijker om zo veel mogelijk van de duurdere soorten te hebben liggen.

Ondanks de verschillen in winstmarge kiezen sommige coffeeshops ervoor om ook de goedkopere soorten aan te bieden. Het eenzijdige aanbod van wiet waarover coffeeshopeigenaren spreken, en dat mede veroorzaakt zou worden doordat de markt in toenemende mate beheerst zou worden door grotere kwekers, wordt volgens hen mede in de hand gewerkt door de hogere winstmarges op populaire en relatief dure wiet, zoals Haze, die groter is dan op de goedkopere wietsoorten.

Ook de markt voor hennepstekken is een aanbodmarkt waar de prijzen sterk kunnen fluctueren. De prijs van een stekje zou gemiddeld drie euro zijn. In Brabant is in 2016 de prijs van stekken van wietplanten sterk gestegen. De reden van de prijsstijging is dat de taskforce Georganiseerde misdaad Brabant-Zeeland zich specifiek richtte op personen die bij de politie bekend zijn, omdat zij zich in het verleden met het telen van stekken voor wietplanten bezighielden. Begin 2016 heeft de politie in Brabant die personen opnieuw bezocht met als resultaat dat zij in totaal 27.000 stekken aantroffen. Het gevolg was volgens de politie dat hennepkwekers van wie de telefoons werden afgetapt, klaagden over de kwaliteit en de prijs van stekjes. Kostte vóór deze gerichte aanpak van de politie een stekje nog minder dan twee euro, na de aanpak zou volgens een woordvoerder van de taskforce de prijs, door schaarste op de markt, zijn gestegen tot 7,50 euro.

Hechte gemeenschappen

Sommige outlawbikerclubs en woonwagenkampen zijn voorbeelden van subculturele gemeenschappen die worden gekenmerkt door een sterke onderlinge verbondenheid, een sterk ontwikkeld onderscheid tussen groepsleden en de buitenwereld, en een code van zwijgzaamheid richting buitenstanders en autoriteiten (Kruisbergen e.a., 2012). Dergelijke hechte gemeenschappen bieden mensen die deel uitmaken van een crimineel samenwerkingsverband voordelen door de vele (internationale) contacten en logistieke en andere faciliteiten. De criminogene gelegenheidsstructuur wordt versterkt door de reputatie die deze gemeenschappen binnen de georganiseerde criminaliteit hebben en zorgt voor geloofwaardigheid en status bij het crimineel zakendoen (Landelijke Eenheid Politie, 2014).

De bovengenoemde kenmerken van de interne structuur van deze gemeenschappen lenen zich goed voor het vinden van criminele partners en handels-

mogelijkheden in binnen- en buitenland, maar zouden zich tevens goed lenen voor het realiseren van grote omzetten met voldoende hoge winstmarges in de drugshandel. De hoogste winstmarges met hennep zijn te behalen wanneer de tussenhandel wordt overgeslagen. Kleine kwekers doen dat door de wiet zelf te verkopen aan een coffeeshop. Leden van zogenoemde outlawbikerclubs en bewoners van woonwagenkampen zouden juist succes hebben door de wiet op te kopen bij de grotere kwekers en door te verkopen aan coffeeshops en overschotten te exporteren. Overigens zijn de prijsverschillen voor wiet in Europa minder groot dan voor harddrugs. Het is voor drugshandelaren financieel aantrekkelijker om harddrugs te exporteren.

In opsporingsonderzoeken naar hennep komen we leden van outlawbikerclubs en bewoners van woonwagenkampen enkele keren tegen. Daarnaast heeft de politie begin 2017 een inval gedaan in het clubhuis van No Surrender in Emmen.¹³ Sinds 2014 zijn in het clubhuis door de politie gesprekken afgeluis- terd in een kamer waar alleen de kaderleden toegang tot hadden. Daar zijn ook gesprekken opgevangen over handel in softdrugs met onder meer Duitsland en Denemarken. Er is gesproken over hoeveelheden en prijzen. De president van het Emmer chapter is voor drugshandel aangehouden. Het clubhuis is gesloten en enkele dagen na de inval gesloopt.¹⁴ Uit een inventarisatie door het NRC *Han- delsblad* blijkt dat vrijwel alle officiële clubhuizen van No Surrender in Nederland door gemeenten zijn gesloten.¹⁵ Naast de bestuurlijke maatregelen heeft No Surrender ook te maken met strafrechtelijke onderzoeken. Een aantal regionale en landelijke bestuurders is verdachte in een strafzaak of veroordeeld voor han- del in synthetische drugs, smokkel van cocaïne, witwassing en zware mishan- delingen.

Leden van outlawbikerclubs zijn vaker betrokken geweest bij drugshandel en geweldsmisdrijven. Blokland en David (2016) hebben op www.rechtspraak.nl in alle rechterlijke uitspraken die tussen december 1999 en juni 2015 zijn ge- publiceerd gezocht naar de betrokkenheid van leden van outlawbikerclubs.¹⁶ Van de relevante rechterlijke uitspraken is voor elke strafzaak, aan de hand van plaats en datum van het misdrijf, gezocht naar aanvullende mediaberichtgeving. Uit de analyse van rechterlijke uitspraken en mediaberichtgeving blijkt dat

13 <http://www.dvhn.nl/drenthe/Wat-er-gebeurde-bij-No-Surrender-in-Emmen-21920067.html>.

14 <http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/117542/Clubhuis-No-Surrender-wordt-vandaag-gesloopt>.

15 <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/04/04/heeft-no-surrender-nog-wel-toekomst-7924874-a1553248>.

16 Zij hebben zich gebaseerd op de lijst met outlawbikerclubs die zijn genoemd in het kennisdocument *Outlawbikers in Neder- land* (Landelijke Eenheid Politie, 2014).

leden van outlawbikerclubs in 27 strafzaken als verdachte werden aangemerkt voor in totaal 40 strafbare feiten. Hierbij ging het met name om geweldsdelicten, zoals bedreiging, afpersing en (poging tot) moord. Verder bleken bikers zich ook te moeten verantwoorden voor onder meer wietteelt, witwassing en betrokkenheid bij een criminele organisatie. Bij elf strafbare feiten ging het om overtreding van de Opiumwet. Het betreft met name het bezit van hasj, in hoeveelheid variërend van enkele honderden grammen tot enkele tonnen, en het bezit van eveneens vaak grote hoeveelheden synthetische drugs. Verder werd een lid van Trailer Trash, een outlawbikerclub opgericht door woonwagenbewoners, verdacht van witwassen van een groot geldbedrag afkomstig uit de hennepeteelt.¹⁷

De outlawbikerclubs in Noord-Nederland produceren volgens de politie zelf geen hennep. Niet duidelijk is of zij dat ook nooit hebben gedaan, maar zij zouden het hele productieproces te risicovol vinden. Wellicht vinden ze de investeringen te hoog. Voor de productie van wiet is personeel nodig en moeten kosten worden gemaakt. Daar komt bij dat gedurende het gehele productieproces de kans bestaat dat de kwekerij wordt ontdekt. Het risico om opgespoord te worden, maar wellicht ook de kans geript te worden, achten zij kennelijk te groot. Het rippen vindt doorgaans plaats in de laatste fase van het productieproces, op het moment dat de investeringskosten het hoogst zijn, terwijl er nog niets is verdiend. Het is voordeliger die risico's bij anderen te leggen.

Betrokkenheid bij de hennepeteelt van grotere organisaties uit met name hechte gemeenschappen is voor de politie lastig te bewijzen. Volgens de politie zijn er wel grote hennepplantages aangetroffen die zij kunnen koppelen aan personen die vriendschaps- of familierelaties hebben met leden van outlawbikerclubs, bijvoorbeeld kennissen en zwagers. Een rechtstreekse betrokkenheid is er meestal niet. Ze maken volgens de politie vaak gebruik van katvangers. De kopstukken van outlawbikerclubs kunnen er zo veel personen tussen plaatsen dat zij zelf geheel buiten schot blijven. Zij worden niet veroordeeld en beschikken volgens de politie vaak ook niet over recente antecedenten. De gegevens in Basisvoorziening Handhaving (BVH) zijn vier jaar actueel. Wanneer de politie deze personen in hun registratiesystemen opzoekt, treft ze voor deze personen vaak geen strafbare feiten meer aan.

17 www.rechtspraak.nl: ECLI:NL:RBDHA:2015:1458.

Vuurwapens

In diverse onderzoeken naar hennepkweek zijn vuurwapens aangetroffen, soms in relatief grote hoeveelheden. Dat was onder meer het geval bij een inval bij een woonwagenkamp in Groningen, waarbij acht verdachten zijn aangehouden op verdenking van betrokkenheid bij grootschalige hennep-teelt, -handel en/of witwassen. Daarnaast is voor bijna 300.000 euro aan contant geld in beslag genomen en tevens negen vuurwapens, een stroomstootwapen en vier slagwapens.¹⁸ De politie is van mening dat het vuurwapenbezit vooral is bedoeld als afschrikking tegen andere criminelen en om rippen van kwekerijen te voorkomen. Geïnterviewde kwekers beamen dat het bezit van vuurwapens vooral te maken heeft met de angst te worden geript. In een van de opsporingsonderzoeken is er sprake van een criminele groepering die diverse hennepkwekerijen heeft, terwijl uit een ander opsporingsonderzoek naar grootschalige hennep-teelt blijkt dat deze groepering zich ook toelegt op het rippen van kwekerijen van andere criminele groeperingen.

Contant geld

Verder treft de politie in hennepzaken vaak contant geld aan. In opsporingsonderzoeken in Noord-Nederland is de afgelopen jaren beslag gelegd op grote contante geldbedragen variërend van enkele tienduizenden tot enkele miljoenen euro's. Het aantreffen van grote hoeveelheden contant geld is volgens de politie eerder regel dan uitzondering.

Bij kleinere kwekers wordt niet of nauwelijks contant geld aangetroffen. Uit interviews blijkt dat zij het geld vooral besteden aan hun huishouden (levensonderhoud) en gebruiken voor vakanties. Zij zorgen er vaak voor dat hun uitgavenpatroon niet opvallend is. Grotere kwekers, die meer verdienen met de wietkweek dan aan hun reguliere uitgavenpatroon kan worden besteed, investeren het extra geld in hun woning en in luxegoederen, zoals auto's, boten, horloges en vakanties. Daarnaast maken hennepkwekers volgens de politie gebruik van financiële dienstverleners om het verdiende geld wit te wassen. In enkele zaken blijkt geld te zijn verdwenen naar het buitenland, vooral wanneer er verdachten bij betrokken waren die familie in het buitenland hebben wonen.

18 <https://www.politie.nl/nieuws/2015/juni/9/01-zes-aanhoudingen-twee-henneponderzoeken.html>.

4.5 Faciliteerders en ondermijning

Er zijn verschillende faciliteerders te onderscheiden, waarvan meerdere ook een relatie hebben met ondermijning.

Growshops

De growshops zijn volgens kwekers belangrijke locaties voor het aanschaffen van kweekbenodigdheden, het ontvangen van algemene informatie over het kweken van wietplanten en voor het geven van praktische tips, bijvoorbeeld over de aanpak van spint op planten. Volgens een kweker kreeg hij daar het advies om roofwantsen te gebruiken. Daar kon hij dan een buisje van kopen. Growshops vormen ook een ontmoetingsplek. Sommige kwekers zeggen dat zij er weleens heen gaan om koffie te drinken, de kweek door te nemen met andere kwekers en ervaringen uit te wisselen. Daarnaast kunnen er stekken worden verkregen en zijn er personen aanwezig bij wie de stekken kunnen worden besteld. Verder zijn growshops een afzetkanaal voor wiet. Kwekers vertellen dat wiet wordt opgekocht door eigenaren van growshops. De wiet wordt niet rechtstreeks bij een growshop afgeleverd, maar moet naar een winkel of cafetaria worden gebracht. Een dag later kan daar dan het geld worden opgehaald. Ook stekken die besteld worden bij een growshop moeten op een andere locatie worden opgehaald.

Volgens één kweker zijn growshops een spil in de illegale hennepcultuur door criminele netwerken. Dat geldt niet alleen voor het faciliteren van wietkweek, maar sommige growshops zouden ook betrokken zijn bij ripdeals. Zij zouden vaak weten waar de wietkwekerijen zijn gevestigd.

Sinds de handelingen ter voorbereiding of vergemakkelijking van illegale hennepcultuur strafbaar zijn gesteld, richten de voormalige growshops zich op de kweek van groenten en fruit. Verkopers moeten bij vermoeden van wietcultuur daarvan melding maken. Anders loopt de ondernemer het risico op een gevangenisstraf van maximaal drie jaar. Ondanks dit verbod fungeren sommige van deze winkels volgens kwekers en coffeeshopeigenaren nog steeds als ontmoetingsplek. De verkoop van kweekbenodigdheden zou nog steeds doorgaan, maar nu minder zichtbaar. Handelaren en kwekers zeggen dat de voormalige growshops vaak nog steeds een bemiddelende functie vervullen. Het zijn ontmoetingsplekken waar zij een kop koffie komen drinken en contacten opdoen via medewerkers van growshops. Wietstekken worden vaak via bemiddeling

van deze medewerkers verkregen. In een onderzoek naar grootschalige wiet-teelt wordt melding gemaakt van een growshop waar twee hoofdverdachten wietstekjes zouden kopen die worden geleverd door een derde persoon. De growshop is de locatie waar kopers en verkoper elkaar treffen en zakendoen.

Diverse onderzoeken naar hennepkwekerijen zijn gestart bij growshops of er is tijdens het onderzoek een directe relatie aangetoond met een growshop. Dit geldt bijvoorbeeld voor een zaak die startte met het aantreffen van een kwekerij met 1150 planten in 2015 in een bedrijfspand in Friesland.¹⁹ Het bedrijfspand is in gebruik bij en op papier in eigendom van een medewerker van een growshop. Deze medewerker heeft tevens contact met een hoofdverdachte in een grootschalig onderzoek naar hennep-teelt.²⁰ In dat onderzoek zijn drie hennepkwekerijen met in totaal 3000 hennepplanten aangetroffen. Bij deze hennepkwekerijen viel het op dat de opbouw van de kwekerijen sterke overeenkomsten vertoonde. Er werd onder meer gebruikgemaakt van sandwichpanelen met isolerende werking waarmee in een loods hele wanden kunnen worden afgeschermd en ruimtes waar wordt gekweekt aan het zicht kunnen worden onttrokken. Hierdoor ontstond het vermoeden dat deze kwekerijen door dezelfde personen waren ontworpen. In totaal zijn verspreid over Noord-Nederland elf kwekerijen aangetroffen die op deze ingenieuze wijze waren opgebouwd. Deze volgens de politie 'duidelijke vingerafdruk' leidde uiteindelijk naar twee andere verdachten. In hun woning werden eveneens meerdere grote hennepkwekerijen aangetroffen. Bovendien bleek er al vaker te zijn geoogst. Begin 2017 is de eigenaar van de growshop in een ander onderzoek naar grootschalige hennep-teelt en witwassen aangehouden.²¹

Ook in Groningen begon een hennepzaak bij een tuincentrum, voorheen een growshop. De politie zag dat er materialen voor hennepkweek vanuit het tuincentrum werden vervoerd naar locaties in de provincie. In het voorjaar van 2016 deed de politie invallen op negentien locaties voor een onderzoek naar georganiseerde criminaliteit en ondermijning.²² Er werden dertien personen aangehouden op verdenking van betrokkenheid bij een criminele organisatie, witwassen, hennep-teelt en export van hennep. Op de negentien locaties werden zeven hennepplantages met in totaal 2300 hennepplanten en 25 kilo gedroogde hennep aangetroffen en in beslag genomen. Daarnaast is voor 100.000 euro

19 <https://www.politie.nl/nieuws/2015/maart/4/01-twee-aanhoudingen-bij-onderzoek-naar-handel-in-drugs.html>.

20 <https://www.politie.nl/nieuws/2016/juli/18/01—resultaten-henneponderzoek-in-noord-nederland.html>.

21 <https://www.politie.nl/nieuws/2017/februari/16/01-resultaten-henneponderzoek-in-friesland—groningen.html>.

22 <https://www.politie.nl/nieuws/2016/mei/31/01-invallen-bij-onderzoek-naar-georganiseerde-criminaliteit.html>.

aan contant geld, en in beslag genomen sieraden en auto's. Ook is beslag gelegd op woningen en op bankrekeningen van verdachten. Uit het politiedossier blijkt verder dat twee van de aangehouden verdachten naast het produceren van hennep in verband worden gebracht met het opkopen van grote hoeveelheden wiet en de verkoop aan Duitse afnemers op een wekelijkse basis.

Elektriciens

Enkele kwekers zijn van mening dat het regelen van een elektricien, bijvoorbeeld van een energiemaatschappij, voor het omleggen van de elektriciteit handig kan zijn. Een andere kweker liet zijn elektriciteitsmeter terugdraaien. Van die truc had hij gehoord tijdens de periode dat hij werkzaam was bij een coffeeshop. Overigens treffen we tussen de opsporingsonderzoeken diverse hennepkwekerijen aan waarbij de elektriciteit niet is omgelegd en het elektriciteitsverbruik gewoon wordt betaald. In één geval was er een slimme elektriciteitsmeter in gebruik. Dit maakte het berekenen van de opbrengsten van eerdere oogsten voor de politie eenvoudiger. In totaal is een wederrechtelijk verkregen voordeel berekend van 2,2 miljoen euro.

Vastgoed

Kwekers, handelaren en coffeeshop- en growshopeigenaren weten niet veel over de rol van vastgoed bij de wietweek. De meeste kwekerijen die in de politieregistratie zijn aangetroffen zijn gevestigd in woningen van woningcorporaties. Een rechercheur van de politie Noord-Nederland – die voordat hij bij de politie in dienst trad werkzaam was in het commercieel vastgoed – heeft voor zijn afstuderen als recherchekundige aan de Politieacademie onderzoek gedaan naar de rol van vastgoed in de hennepcultuur. Van bijna 1000 panden waar een hennepkwekerij is aangetroffen in Noord-Nederland wordt ongeveer de helft in een huurwoning van een corporatie aangetroffen (Halma, in druk). De ontmantelde kwekerijen in huurwoningen in Noord-Nederland hebben een gemiddelde omvang van 150 planten. Ongeveer een kwart van de kwekerijen is aangetroffen in panden in particulier eigendom. De gemiddelde omvang van een kwekerij in deze panden is gemiddeld vijf keer zo groot (750 planten). De grote kwekers zitten vaker in een commercieel verhuurd pand. In ongeveer 80% van de gevallen is het pand waar een kwekerij is aangetroffen verhuurd

aan derden. In de overige 20% is de eigenaar zelf betrokken bij de hennepkwekerij. In een opsporingsonderzoek van de politie is bijvoorbeeld een hennepkwekerij aangetroffen in een boerenschuur. De eigenaar zegt dat hij van niets weet en dat de schuur door zijn zoon wordt gebruikt. Anderhalf jaar eerder is er in dezelfde schuur ook een kwekerij aangetroffen waarbij de eigenaar en zijn zoon betrokken waren.

Wanneer het pand is verhuurd aan derden is niet altijd duidelijk wie dat zijn. In veel gevallen wordt binnengetreden zonder dat er een diepgaander onderzoek aan voorafgaat. De personen die bij de hennep-teelt zijn betrokken blijven vaak buiten beeld omdat de verhuurder niets wil verklaren, er geen huurcontract is of omdat de huurder gebruikmaakt van gestolen identiteitspapieren. In enkele opsporingsonderzoeken blijken de zogenaamde huurders onschuldig te zijn en slachtoffer te zijn geweest van identiteitsdiefstal. Niet altijd wordt duidelijk hoe de identiteitsfraude heeft plaatsgevonden. In één geval heeft een verdachte, die in meerdere opsporingsonderzoeken naar hennep-teelt voorkomt, een bedrijfsloods gekocht die hij volgens een huurcontract binnen een week weer verhuurt. De huurder op het huurcontract woont in een ander deel van het land, zegt geen loods te hebben gehuurd en nooit op die locatie te zijn geweest. Hoe de verdachte kweker aan de identiteitspapieren van de huurder is gekomen, is niet duidelijk.

Naar ongeveer de helft van de commercieel verhuurde panden (100 panden) is door Halma (in druk) een dossierstudie gedaan. Hieruit blijkt onder meer dat er bij de verhuur van het pand vaak geen makelaar betrokken is geweest. De pandeigenaar regelt de verhuur vaak zelf. Er zijn makelaars actief die zich speciaal bezig lijken te houden met het zoeken van panden die geschikt zijn voor wietkwekerijen. In een opsporingsonderzoek van de politie komen we een dergelijke makelaar tegen. Deze persoon is wegens het rijden onder invloed door de politie aangehouden. Tijdens de controle treft de politie een vuurwapen in zijn voertuig aan. Op basis daarvan heeft de politie zijn woning doorzocht. In de woning blijkt een hennepkwekerij te hebben gezeten. Er zijn voor een bedrag van 425.000 euro zaken in beslag genomen in de woning, vooral in de vorm van cash geld. De verdachte blijkt een onroerendgoedbemiddelaar, die is gespecialiseerd in grote boerderijen. Makelaars treffen we in meer opsporingsonderzoeken naar wietkwekerijen aan. Hun rol is echter niet altijd duidelijk. In één zaak is de naam waaronder een makelaar werkzaam zou zijn nergens terug te vinden. In de hele regio is geen makelaar werkzaam onder de naam die in het onderzoek voorkomt. In een andere zaak in de stad Groningen is de rol van de makelaar wel duidelijk (zie kader).

Verslag van een rechtszaak over een explosie in een hennepkwekerij²³

Even voor één uur in de middag is er een enorme explosie. De voorgevel van een woning wordt weggeblazen, de achtergevel is ontzet. Na de knal is vanaf de straat te zien wat er achter de voorgevel schuilging: een bloeiende plantage. Om- en aanwonenden worden geëvacueerd. De bewoner is de 53-jarige Richard. Makelaar. Hij verkoopt dromerige optrekjes aan meren in Zwitserland, Italië en Spanje.

In de rechtszaal doet Richard onschuldig. Hij vertelt dat hij net een kopje Nespresso stond te consumeren in de living met een jongedame toen hij als gevolg van een enorme drukverplaatsing tegen de muur werd gekwakt. Dat er in zijn woning een hennepkwekerij met 548 planten was ondergebracht, nou nee dat wist hij niet. Hoe had hij dat moeten weten dan?

Omdat het zijn woning was?

Omdat er een stroomkabel uit de meterkast over de trap naar boven liep?

Omdat hij die 548 hennepplanten daar misschien zelf had neergezet?

Niks.

Richard legt het uit.

In een café was hij twee mannen tegengekomen, Jerry en Ben.

Ze waren naarstig op zoek naar kantoorruimte.

De mannen verkochten ijs, maar zochten een plek om de administratie te doen.

Richard vertelde dat hij een zolder had waar hij niks mee deed en de ijscomannen zeiden dat ze hem dan iedere maand 600 euro zouden geven.

Als makelaar vond Richard het beter dat er van de huurovereenkomst niets op papier kwam te staan.

De explosie maakte in één klap aan alles een einde. De officier van justitie zegt dat het een wonder moet heten dat er geen doden en gewonden zijn gevallen. Dat deze gebeurtenis aantoont hoe levensgevaarlijk hennep teelt is in huizen waar mensen wonen. Maar, vervolgt de officier van justitie, er zit een andere kant aan dit verhaal: 'Het politieonderzoek is slordig en oppervlakkig geweest. Logische onderzoekshandelingen zijn niet uitgevoerd. Het wettige bewijs is er, maar de overtuiging dat Richard wist dat er hennep in zijn woning werd geteeld, ontbreekt. Ik verzoek u de verdachte vrij te spreken.'

23 <https://robzijlstra.com/category/hennep/>.

De rechters – doorgaans geen fans van het hennepbeleid – vonden dit te gortig. Richard mag dan misschien niet zelf hebben geteeld, hij wist andersgoed wat er bij hem op zolder gebeurde. Hij, die ondertussen de wijk heeft genomen naar Duitsland, moet nu voor straf 80 uur werken en er hangt als waarschuwing een maand voorwaardelijke celstraf aan zijn kont.

Getuige of verdachte

De panden waar de kwekerijen worden aangetroffen zijn groot, maar niet te groot. De politie vermoedt dat de kwekers liever niet hebben dat er derden op het terrein komen die ook een deel van het pand huren. Dat risico is hoger wanneer de verhuurde panden groter zijn. In een interview met een eigenaar van een pand waarin een wietkwekerij is aangetroffen en die we hebben kunnen benaderen op het moment dat hij voor verhoor vastzat, blijkt dat delen van het pand aan andere personen waren verhuurd. Een van de huurders vermoedde dat er in het pand een kwekerij was gevestigd en heeft dit bij de politie gemeld.

De 100 panden waar kwekerijen zijn aangetroffen hebben vaak een huurwaarde tussen de 500 en 1000 euro per maand, de gemiddelde huurprijs blijkt 1300 euro te zijn. Er lijkt derhalve vaak meer te zijn betaald dan het pand op de huurmarkt waard is. De relatief hoge huurbedragen die worden betaald zouden de eigenaren aan het denken hebben kunnen zetten. De meeste eigenaren zijn in de politieregistratie terug te vinden als getuige of betrokkene en niet als verdachte.

Vervoer

Het vervoer van de oogst gaat eigenlijk altijd over de weg. Zowel per fiets of auto als per scooter of brommer. Kwekers maken voor het vervoer van wiet vaak gebruik van autoverhuurders. Ze willen niet altijd met dezelfde auto ergens heen moeten omdat dat te veel opvalt. Een kweker vertelt dat hij regelmatig een auto huurt om kweekbenodigdheden te halen bij een growshop of om de wiet weg te brengen naar een *stash*-adres. In de opsporingsonderzoeken naar hennep treft de politie vaak autoverhuurders aan die voertuigen verhuren aan wietkwekers. Het gaat vaak om dezelfde autoverhuurders.

Over het vervoer van de hennep is verder weinig informatie beschikbaar. De politie geeft aan dat distributie van hennep geen prioriteit heeft. In de opsporingsonderzoeken treffen we slechts sporadisch een voertuig aan waarmee hen-

nep is vervoerd. In een onderzoek naar hennepkwekerijen is per toeval een partij hennep in een huurauto aangetroffen. De bestuurder was volgens de politie 's nachts in Duitsland met de auto uit de bocht gevlogen. De auto lag vol met hennep in plastic tassen. De bestuurder maakte deel uit van een criminele organisatie waar al maandenlang een onderzoek naar liep.

Bedrijven

In de interviews met kwekers, handelaren en distributeurs is ondermijnende criminaliteit door bedrijven een enkele keer genoemd. In strafrechtelijke onderzoeken van de politie komen we meerdere keren betrokkenheid van bedrijven tegen. Verdachten van hennepteelt hebben vaak een eigen bedrijf, dat dikwijls wordt gebruikt om geld wit te wassen. In een henneponderzoek naar drie broers blijkt de oudste broer zich bezig te houden met de export van hennep en de jongste broer met het financiële gedeelte. De jongste broer heeft een handel in huishoudelijke apparatuur. De administratie van zijn onderneming is ogenschijnlijk op orde. Er zijn dossiermappen op jaar, de afdracht aan de belasting wordt gedaan, maar wanneer de politie in de boeken zelf gaat kijken blijkt er niet veel van te kloppen. Hij verkoopt meer apparaten dan er worden ingekocht. In de boeken staan andere partijen vermeld als klant: die uit de hennep-handel. De boekhouding geeft een inzicht in het witwassen van geld dat met hennep-handel is verdiend.

Het meest spraakmakende voorbeeld van ondermijning is het Arville-onderzoek waarmee politie en justitie de verwevenheid van de onder- en bovenwereld hebben aangepakt.²⁴ In dit onderzoek in Leeuwarden zijn twintig verdachten aangehouden voor witwassen en grootschalige hennep-teelt. Bij de hoofdverdachte zijn in verborgen ruimtes miljoenen aan contant geld aangetroffen. In totaal is beslag gelegd op 4,4 miljoen euro aan vermogen en voor 6,6 miljoen euro aan crimineel geld en goederen. De hoofdverdachte bezat verschillende bedrijven die onvoldoende activiteiten ontplooiden voor de hoeveelheid geld die er in omging. Op papier had de hoofdverdachte geen inkomen. Zijn vermogen is vermoedelijk geheel uit misdaad afkomstig. Tijdens het onderzoek zijn zes andere panden in beeld gekomen, die echter, evenals de villa waarin hij woonde, niet op naam van de verdachte stonden.

In een onderzoek naar grootschalige hennep-teelt, de handel in hennep en

24 <https://www.om.nl/onderwerpen/cybercrime/@89985/miljoenen-cash/>.

witwassen (eveneens in Leeuwarden) zijn zes verdachten aangehouden waarvan één in Spanje.²⁵ De verdachten hebben vaak een klusbedrijf of zijn werkzaam als zelfstandige zonder personeel (zzp'er). De kwekerijen bouwden ze zelf. De panden die ze ervoor gebruikten zijn in enkele gevallen gehuurd via goededoelenstichtingen waarvan zijzelf of familieleden bestuurder zijn. Een van de hoofdverdachten is betrokken bij een hennepkwekerij met 378 planten die ook in beeld was in het Arville-onderzoek. De verdachten uit beide onderzoeken naar grootschalige hennepsteelt en witwassen kennen elkaar. Alle verdachten komen uit Leeuwarden en zijn langere tijd actief in de hennepsteelt en hennephandel en een aantal overigens ook in harddrugs (onder meer amfetamine, blijkt uit de aanhouding van een vrachtwagenchauffeur die op weg naar Frankrijk was). In interviews is door diverse handelaren opgemerkt dat personen die in de handel zitten elkaar vaak kennen.

25 <https://www.politie.nl/nieuws/2016/februari/9/01meerdere-invalen-en-aanhoudingen-in-henneponderzoek-noord-nederland.html>.

Samenvatting en conclusies

In opdracht van Politie en Wetenschap heeft onderzoeks- en adviesbureau INTRAVAL onderzoek gedaan naar de productie en distributie van softdrugs en de mogelijke samenhang daartussen. Het doel van dit onderzoek is meer duidelijkheid te verkrijgen in de productie- en distributiemarkt en de onderlinge samenhang. Hiermee kan worden voorkomen dat de hennepcultuur en de drugshandel zich verder uitbreiden en dat ondermijnende activiteiten zich verder ontwikkelen.

Het onderzoek is uitgevoerd in de politieregio Noord-Nederland: de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Om zicht te krijgen op de betrokkenheid van georganiseerde criminaliteit bij de productie en distributie van softdrugs hebben we naast het bestuderen van de literatuur en beleidsdocumenten tevens interviews gehouden met medewerkers van politie, het Openbaar Ministerie, de Belastingdienst, het Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC) en overige relevante ketenpartners. Daarnaast hebben we interviews gehouden met personen die hennep kweken, de teelt faciliteren, handelen in hennep of betrokken zijn bij de distributie. Verder hebben we uit politieregistraties en processen-verbaal informatie verkregen over personen die verdacht worden van hennepcultuur en de distributie van drugs, en over anderen die hierbij betrokken zijn. Op basis van deze informatie hebben we een sociale netwerkanalyse uitgevoerd. De netwerkanalyse blijkt substantieel bij te dragen aan een beter inzicht in de wereld van de productie en distributie van softdrugs. Patronen en mechanismen worden meer zichtbaar, die in dit domein anders verborgen blijven.

In dit laatste hoofdstuk komen de samenvatting en conclusies van het onderzoek aan bod. Achtereenvolgens behandelen we de productie, de distributie, de verwevenheid van productie en distributie, en het verbeteren van de informatiepositie van de politie.

5.1 Productie

Welke partijen zijn betrokken bij de productie van softdrugs en hoe verhouden deze partijen zich tot elkaar?

Het zijn voornamelijk kleine kwekerijen met minder dan 100 planten die in Noord-Nederland – vooral in Friesland – worden aangetroffen. Bij de opsporing van dadergroepen krijgt de grootschalige hennepsteelt – zeer grote kwekerijen met meer dan 500 planten die vooral in Groningen en Drenthe worden aangetroffen – de hoogste prioriteit.

Daarnaast richt de aanpak zich op verdachten die betrokken zijn bij meerdere kwekerijen, criminele families, samenwerkingsverbanden en personen in de cannabissector met een onverklaarbaar (hoog) vermogen. De betrokkenheid van leden van outlawbikerclubs of Outlaw Motorcycle Gangs (OMG's) – zoals ze in een rapport van de politie worden genoemd – en personen die zich bezighouden met de export van hennep vormen eveneens een aandachtspunt. Wanneer van (een combinatie van) deze factoren sprake is, komt de zaak in aanmerking voor een zogenoemde maatwerkzaak van het hennep-team Noord-Nederland.²⁶

Kwekers

Uit de netwerkanalyse – op basis van gegevens over opgerolde hennepkwekerijen – blijkt dat met name mannen (78% van het netwerk) betrokken zijn bij hennepkwekerijen. De betrokken vrouwen (22%) zijn vaak familieleden of partners die op de hoogte zijn van de activiteiten van hun partner of familielid. De meerderheid (80%) van de verdachten en betrokkenen heeft de Nederlandse nationaliteit. Op basis van de interviews kunnen we grofweg drie typen kwekers onderscheiden: de hobbykwekers, de professionele kwekers en de commerciële kwekers. Over het cijfermatige aandeel van deze drie typen in de kwekersmarkt kunnen we vanwege de kwalitatieve onderzoeksopzet geen uitspraken doen.

26 In het rapport *Outlawbikers in Nederland* van de Landelijke Politie Eenheid (2014) wordt gesproken over Outlaw Motorcycle Gangs in plaats van 1% MotorClubs om de overige motorclubs niet te stigmatiseren. De American Motorcyclist Association bedoelt met deze term de 1 procent van de motorclubs die zich niet aan de regels houdt.

Hobbykwekers

Kleine kwekers – vaak omschreven als idealistische hobbykwekers – hechten aan hun zelfstandigheid en hebben naar eigen zeggen als voornaamste doel ‘mooie’ wiet te kweken. Ze kweken doorgaans minder dan 100 planten en oogsten een aantal keer per jaar. Hobbykwekers beschikken doorgaans over veel kennis en ervaring van het kweekproces en zijn vaak trots op hun kweekprestaties. Zij kweken in eerste instantie voor eigen gebruik en voor hun vrienden, en verkopen wat er nog over is – vaak kleinere hoeveelheden van maximaal één kilo – aan coffeeshops. Coffeeshopeigenaren geven aan graag wiet in te kopen bij hobbykwekers, omdat ze vaak goede kwaliteit leveren.

Het geldt dat de hobbykweker verdient met de verkoop ziet hij als extra zakcent, vaak ter aanvulling van een bijstandsuitkering of inkomsten uit werk. Ze investeren de bescheiden financiële opbrengst in een volgende kweek en besteden het resterende bedrag aan hun levensonderhoud en een iets ruimere levensstijl dan ze zich op grond van hun reguliere inkomen kunnen veroorloven.

Om de pakkans te minimaliseren opereren hobbykwekers vaak voorzichtig en proberen zij zo min mogelijk op te vallen. Ze gaan meestal niet voor een zo hoog mogelijke productie, maar houden de kwekerij relatief klein. Zij zitten vaak niet in een crimineel netwerk, zijn daardoor minder bekend bij andere kwekers en lopen een laag risico om ontmanteld te worden door de politie of om ‘geript’ te worden door criminelen. Het beveiligen van kwekerijen komt bij hobbykwekers dan ook niet zo vaak voor.

Professionele kwekers

Als tweede onderscheiden we de professionele kwekers. Deze middelgrote tot grotere kwekers hebben doorgaans zo tussen de 100 en 500 planten. De professionele kweker streeft naar vijf oogsten per jaar. Om dat te halen worden de meer commerciële soorten wiet gekweekt die na zeven of acht weken bloeien en kunnen worden geoogst. Naarmate de kwekerijen groter zijn, hebben kwekers voor het productieproces meer ondersteuning nodig. Die kan niet altijd meer uit de beperkte kring van bevriende kwekers worden verkregen en daarom maken zij – bijvoorbeeld voor het knippen – soms gebruik van een brede groep vrienden en bekenden.

Een deel teelt de hennep in eigen beheer, maar anderen maken gebruik van ‘katvangers’, die we ook in de netwerkanalyse tegenkomen. Katvangers zijn

personen die een deel van hun woning (kelder, zolder of slaapkamer) of een loods tegen betaling beschikbaar stellen voor een kwekerij. De kwekers richten de kwekerij in, zorgen voor de stekken en kopen vaak de oogst op. De risico's liggen eenzijdig bij de katvanger. Wordt de kwekerij ontdekt en ontruimd, dan loopt de katvanger niet alleen het risico uit zijn woning te worden gezet maar ook dat de kweker de onkosten op hem verhaalt. Vaak hebben katvangers financiële schulden en willen zij in de zaken die wij hebben onderzocht geen verklaring geven, uit angst voor represailles.

Commerciële kwekers

Verder onderscheiden we de commerciële kwekers. Dit zijn bulkkwekers die zo veel mogelijk wiet willen produceren. Het hennepteam Noord-Nederland richt zich vooral op deze categorie kwekers en laat kleine en middelgrote kwekerijen (tot 500 planten) over aan de basisteams van de politie. Commerciële kwekerijen met meer dan 500 planten worden vaak in bedrijfspanden of loodsen op bedrijventerreinen aangetroffen. De organisatiegraad is doorgaans hoog, evenals het aantal verdachten en betrokkenen. Bij de grootschalige productie van wiet lijkt er sprake te zijn van verregaande specialisering. In enkele opsporingsonderzoeken komen we tegen dat het productieproces van wiet is opgeknipt en in delen wordt uitbesteed aan personen of groeperingen die zich gespecialiseerd hebben in fases van de productie. Daarbij kan gedacht worden aan het kweken, het zoeken van een locatie, het beveiligen en bewapenen om 'rippen' te voorkomen, het knippen en drogen van hennep en het vervoeren en exporteren van het product.

Voor het huren van de bedrijfspanden, meestal bedrijfsloodsen, waarin kwekerijen zijn aangetroffen, wordt soms gebruikgemaakt van gestolen identiteitspapieren of kopieën die via derden zijn verkregen. In opsporingsonderzoeken komen we dan ook vormen van identiteitsfraude tegen. De verhuurders van dergelijke loodsen lijken overigens vaak meer geïnteresseerd in de huurpennningen dan in een degelijke controle op mogelijke identiteitsfraude en laten zich bovendien vaak contant betalen. In opsporingsonderzoeken worden zij vaak niet als verdachte aangemerkt, hoewel de huuropbrengsten de huurwaarde van het pand ruimschoots overstijgen en er in feite sprake is van witwassen.

Hoewel coffeeshopeigenaren vaak zo min mogelijk te maken willen hebben met commerciële kwekers, omdat de kwaliteit van de door hen geleverde wiet vaak minder zou zijn en tot minder diversiteit op de wietmarkt zou leiden,

maar ook omdat zij de kans groot achten dat deze kwekers deel uitmaken van een crimineel samenwerkingsverband, doen alle geïnterviewde coffeeshopeigenaren zaken met handelaren in wiet. Dat kan zijn omdat er sprake is van schaarste op de markt en het de coffeeshopeigenaren aan alternatieven ontbreekt, maar de indruk bestaat dat zij toch regelmatig van tussenhandelaren gebruikmaken. Sommige coffeeshopeigenaren zijn sterk afhankelijk van tussenhandelaren. Wanneer zij gebruikmaken van het aanbod van tussenhandelaren weten de coffeeshopeigenaren niet precies waar de wiet vandaan komt. De wiet die zij via handelaren kopen hoeft niet meer uit de eigen regio te komen en ook niet van hobby- en professionele kwekers. Mogelijk is de wiet afkomstig van kwekerijen van criminele samenwerkingsverbanden. De wietmarkt is geen open markt van vraag en aanbod. Coffeeshopeigenaren zeggen dat zij afhankelijk zijn van wat er aan soorten wiet en kwaliteit op de – per definitie illegale – markt wordt aangeboden.

Veranderingen markt

Volgens coffeeshopeigenaren is de wietmarkt de afgelopen jaren veranderd, mede als gevolg van een meer repressieve aanpak van politie en justitie. Het aantal hobbyisten onder de kwekers is afgenomen en het aanbod van wiet is volgens coffeeshopeigenaren meer van hetzelfde geworden. Mede doordat de hennepkweek meer in handen zou zijn gekomen van commerciële kwekers, zouden de bijzondere wietsoorten – waarvoor meer kennis, kunde en inzet is vereist – verdwijnen. De ‘gewasuniformiteit’ biedt de kweker, de coffeeshopeigenaar en de gebruiker daarentegen wel het voordeel dat het uiterlijk, de smaak en de opbrengst consistenten zijn.

Elke wietsoort vraagt volgens de coffeeshopeigenaren om andere teeltcondities waaronder ze optimaal kan groeien. Hiervoor moeten kwekers verstand hebben van teelttechnieken en in staat zijn gunstige groeiomstandigheden te realiseren, waarvoor zij zich op zijn minst in de materie moeten verdiepen. Het zijn vooral de huidige – door hoge winsten gedreven – commerciële kwekers die dit volgens coffeeshopeigenaren niet doen en daarom niet altijd beschikken over de benodigde kennis en kunde om wiet van een constant hoge kwaliteit te kweken.

Locaties

In het noorden is een concentratie van hennepkwekerijen in grote gemeenten, met name Groningen, Leeuwarden en Emmen. Ook in de gegevens die voor de netwerkanalyse zijn gebruikt komen deze gemeenten terug, samen met Harlingen en Coevorden. De regio Zuidoost-Drenthe met Emmen als spil is door politie en justitie genoemd als ‘hennepcluster’: een concentratie van criminele samenwerkingsverbanden die zich met de teelt en handel in hennep bezighouden. Daarbij spelen de grensligging en de sociaaleconomisch zwakkere structuur van de regio een rol. Er zijn volgens politie en justitie hennepclusters die hennep naar het buitenland exporteren, vooral Duitsland en de Scandinavische landen, soms in ruil voor harddrugs. Volgens het Openbaar Ministerie ligt in Noord-Nederland de prioriteit van de opsporing in het algemeen meer bij de handel in harddrugs dan bij de productie van hennep. Grote opsporingsonderzoeken naar hennep zouden mede daardoor niet altijd van de grond komen.

Vuurwapens

In diverse onderzoeken naar hennepkweek zijn vuurwapens aangetroffen, soms in relatief grote hoeveelheden. De politie is van mening dat het vuurwapenbezit vooral is bedoeld als afschrikking tegen andere criminelen en om ‘rippen’ van kwekerijen te voorkomen. Geïnterviewde kwekers beamen dat het bezit van vuurwapens vooral te maken heeft met de angst te worden geript. In een van de opsporingsonderzoeken is sprake van een criminele groepering die zelf diverse hennepkwekerijen heeft, terwijl uit een ander opsporingsonderzoek naar grootschalige hennepsteelt blijkt dat deze groepering zich ook toelegt op het rippen van kwekerijen van andere criminele groeperingen.

Export

Uit recente rapporten van het European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) en Europol (2016) blijkt dat Spanje een land in opkomst is als het over de productie van hennep gaat. Medewerkers van politie en justitie zien in opsporingsonderzoeken in ons land ook vaker een relatie met Spanje. Verdachten van hennepsteelt uit Noord-Nederland blijken soms in Spanje te zitten. Er gaan ook kweekbenodigdheden en soms een partij harddrugs vanuit het

noorden die kant op. Volgens geïnterviewden – zowel personen uit de opsporing als drugshandelaren – zijn vooral een aantal grote commerciële hennepkwekers naar Spanje vertrokken. In de commerciële geworden markt blijven in het noorden echter nog veel kwekers actief.

5.2 Distributie

Welke partijen zijn betrokken bij de distributie van softdrugs en hoe verhouden deze partijen zich tot elkaar?

De hennep gaat vanuit de kwekerijen voor een deel naar de coffeeshops en wordt voor een deel geëxporteerd. Hoeveel van de hennep wordt geëxporteerd is onduidelijk. Door het WODC van het ministerie van Veiligheid en Justitie zijn recente schattingen gemaakt van de omvang van de export van hennep (Van der Giessen e.a., 2014). Deze schattingen lopen zeer sterk uiteen en variëren van 30 tot 90% van de totale productie van hennep in Nederland. Met schattingen die zo sterk variëren moeten we wel concluderen dat we nog betrekkelijk weinig weten over de feitelijke omvang van de hele hennepmarkt in Nederland en de hoeveelheid hennep die wordt geëxporteerd. Ook voor de situatie in Noord-Nederland kunnen we helaas niet nauwkeuriger zijn. In meerdere opsporingsonderzoeken die wij tegenkwamen is er wel sprake van export van hennep, met name naar Duitsland.

Registratiesystemen

De gegevens in de registratiesystemen van de politie die betrekking hebben op distributie zijn lastig te ontsluiten, zo is tijdens de netwerkanalyse gebleken. Deze gegevens zijn geregistreerd onder de maatschappelijke klasse Bezit softdrugs. Hieronder wordt echter niet alleen het distribueren van hennep geregistreerd, wat we voor ons onderzoek nodig hebben, maar ook alle personen die op straat worden aangehouden met een kleine (handels)hoeveelheid wiet. Als geheel geeft dit helaas weinig informatie. De zaken waarbij er daadwerkelijk sprake is van het distribueren van grote hoeveelheden hennep zouden handmatig uit de systemen moeten worden gehaald, hetgeen gezien het grote aantal registraties niet haalbaar is gebleken.

Export

Hoewel de export van hennep een speerpunt is van het hennepteam Noord-Nederland, heeft ook de politie geen goed zicht op de distributie die zich op het buitenland richt. Hoe dat precies in zijn werk gaat en welke partijen er actief bij betrokken zijn, is in dit onderzoek niet duidelijk geworden. Ook in de interviews met medewerkers van opsporingsdiensten en met kwekers en handelaren blijft de informatie over dit onderwerp beperkt. De export van hennep is in opsporingsonderzoeken aangetroffen bij families die contacten hebben met familieleden in het buitenland, een enkele keer blijkt een familielid langdurig in het buitenland te verblijven. Verder zijn er verdenkingen over de export van commerciële hennepkwekers die internationale contacten hebben omdat zij ofwel zelf in het buitenland hebben vastgezet ofwel over contacten in Nederland beschikken die in het buitenland met een partij verdovende middelen zijn aangehouden. Omdat naar deze personen verder geen onderzoek is ingesteld, blijft hun rol in het criminele netwerk onduidelijk.

Coffeeshops

We kunnen wel een schatting maken van de hoeveelheid wiet die door de coffeeshops wordt verkocht. Op basis van tellingen van het aantal bezoekers aan coffeeshops en enquêtes onder deze bezoekers in andere onderzoeken, waarin wij ze hebben gevraagd naar de hoeveelheid gekochte wiet, komen wij tot een gemiddelde jaaromzet van 1,75 miljoen euro voor een coffeeshop in Nederland. Voor de 50 coffeeshops in Noord-Nederland betekent dit een totale omzet van zo'n 87 miljoen euro aan softdrugs. Uit interviews met coffeeshopeigenaren blijkt dat zij vooral wiet verkopen: van de verkochte cannabis is 70 tot 80% wiet en 20 tot 30% hasj. Eén gram wiet kost in de coffeeshop in 2015 gemiddeld 9,81 euro en hasj 8,91 euro. Voor 87 miljoen euro omzet zouden de coffeeshops – wanneer gemiddeld 75% van de omzet wordt gehaald met wiet – 6,7 ton wiet moeten hebben verkocht en 2,5 ton hasj. Dat is met 50 coffeeshops in Noord-Nederland ongeveer 130 kilo wiet en bijna 50 kilo hasj per coffeeshop per jaar. Per week is dit gemiddeld 2,6 kilo wiet en 0,9 kilo hasj.

Volgens de belastingaangiften van de coffeeshops hebben zij in totaal 31 miljoen euro omgezet aan cannabis over het jaar 2014. Dat zou betekenen dat er via de coffeeshops jaarlijks veel minder wiet en hasj wordt verkocht dan we hierboven op grond van bezoekersaantallen en enquêtes onder bezoekers heb-

ben berekend. Omgerekend zouden de coffeeshops op basis van hun belastingaangiften 2,4 ton wiet hebben verkocht en 0,9 ton hasj. Dat komt gemiddeld per coffeeshop neer op 47 kilo wiet en 17 kilo hasj per jaar, oftewel per week bijna 1 kilo wiet en 340 gram hasj.

5.3 Verwevenheid productie en distributie

In hoeverre is er sprake van verwevenheid tussen productie en distributie?

De verwevenheid van productie en distributie doet zich voor wanneer de geproduceerde wiet van A naar B moet worden vervoerd. Een deel van de geproduceerde wiet wordt via coffeeshops verkocht, een ander deel wordt vervoerd naar het buitenland.

Er wordt in de hennephandel veel gewerkt met tussenpersonen. Een kweker heeft meestal alleen contact met een tussenpersoon en zou vaak niet weten voor wie hij het werk doet. Er is een structuur van tussenpersonen en tussenhandelaren waarbij de partij wiet van de ene naar de volgende partij gaat. De oorsprong van de wiet is uiteindelijk niet meer duidelijk voor de eindkoper; een coffee-shopeigenaar of een (straat)dealer die het uiteindelijk verkoopt aan gebruikers. Deze structuur van tussenhandelaren zijn we ook tegengekomen in ons onderzoek naar heling, waar partijen gestolen waar van hand tot hand gaan voordat ze bij een consument belanden (Snippe e.a., 2014). Op deze wijze kan een partij wiet een grote afstand afleggen, waarbij elke tussenhandelaar de partij weer doorverkoopt voor een iets hogere prijs. De winstmarges zijn daardoor per handelaar laag.

Coffeeshops

In Noord-Nederland verkopen coffeeshops jaarlijks naar schatting gemiddeld 2,4 tot 6,7 ton wiet. Hiermee zijn de coffeeshops hoe dan ook een belangrijk distributiekanaal van wiet. Uit de interviews blijkt dat de door coffeeshops verkochte wiet soms afkomstig is uit het buitenland, maar dat coffeeshops vooral wiet verkopen die, volgens de coffeeshopondernemers, wordt geleverd door kwekers uit de eigen regio.

De oogsten van wietteelt worden vaak verkocht aan opkopers. Wie dat precies zijn, is niet altijd duidelijk. Het hoeft niet per se iemand van een criminele organisatie te zijn die hennep op grote schaal opkoopt, maar kan ook een tus-

senpersoon zijn die in hennep handelt. Bij de verkoop aan coffeeshops zien we een vergelijkbaar beeld: er zijn kwekers die rechtstreeks verkopen aan de coffeeshops, maar coffeeshops kopen – zeker als er schaarste is op de markt – ook wiet in bij tussenhandelaren. Coffeeshopeigenaren zeggen vaak niet te weten over hoeveel schijven die tussenhandel loopt. Coffeeshopeigenaren herkennen tussenhandelaren vaak aan hun geringe productkennis. Dit blijkt bijvoorbeeld wanneer die handelaren bij de overdracht met een andere partij wiet komen dan ze in eerste instantie aanboden, of als de samenstelling van de wiet soms bestaat uit een mix van verschillende soorten, maar de handelaar dat niet in de gaten lijkt te hebben.

Growshops

Growshops bestaan formeel niet meer, maar wanneer ze zijn getransformeerd in een tuincentrum en zich richten op de verkoop van apparatuur voor het kweken van bijvoorbeeld paprika's, hebben ze nog wel steeds contacten met de leveranciers van kweekbenodigdheden voor de productie van hennep en ook met kwekers zelf. De winkel wordt niet meer gebruikt voor het uitstallen van deze goederen, maar wel als locatie waar contacten kunnen worden gelegd. De handel zelf verloopt nu vooral via internet. De functie van de growshop is die van bemiddelaar en ontmoetingsplek.

Hechte gemeenschappen

In opsporingsonderzoeken naar hennep komen we een enkele keer leden van outlawbikerclubs en bewoners van woonwagenkampen tegen. De bewoners van enkele woonwagenkampen zijn rechtstreeks in verband gebracht met hennepkwekerijen. De outlawbikerclubs in Noord-Nederland produceren volgens de politie zelf geen hennep; zij zouden het hele productieproces te risicovol vinden. Zij zijn – zo blijkt ook uit het afluisteren van het clubhuis van No Surrender in Emmen – wel betrokken bij de internationale handel in hennep. Betrokkenheid van grotere organisaties, uit met name hechte gemeenschappen, bij de hennep-teelt, is voor de politie lastig te bewijzen. Volgens de politie zijn er wel grote hennepplantages aangetroffen die zij kunnen koppelen aan personen die vriendschaps- of familiebanden hebben met leden van outlawbikerclubs, maar is rechtstreekse betrokkenheid niet aan te tonen. Door het gebruik van katvangers zorgen de kaderleden van outlawbikerclubs dat zij buiten schot blijven.

Export

Vaak is niet bekend voor wie de wiet is geproduceerd: voor de binnenlandse markt of voor de export. In de paar gevallen waarvan bekend is dat de wiet is gekweekt voor de export, blijken de contacten voor de verkoop te verlopen via familieleden in het buitenland. Vaak gaat het dan om allochtone groeperingen, maar er zijn ook autochtone groeperingen die wiet exporteren en die over internationale contacten beschikken. De distributie en export van wiet hebben geen prioriteit bij de politie, zoals het opsporen van kwekerijen dat wel heeft. In de opsporingsonderzoeken komen we distributie en export dan ook slechts sporadisch tegen. Wanneer het om export gaat, moet de wiet vaak bij toeval worden ontdekt, zoals het geval was bij een auto die tijdens een drugstransport 's nachts in Duitsland uit de bocht vloog en vol wiet bleek te zijn geladen.

Witwassen

We hebben slechts beperkt zicht gekregen op de distributie van witgewassen geld dat met hennep verdiend is. Kwekers blijken hun geld vooral te besteden aan luxewoningen en een luxueuzere inrichting daarvan, en aan een luxueuzere levensstijl. Ondanks deze bestedingen treft de politie bij invallen in woningen vaak hoge bedragen aan contant geld aan. Verdachten blijken vaak tevens een eigen bedrijf te hebben: klus-, bouw- en schildersbedrijven of een handelsonderneming. Kennelijk zijn ze niet in staat de opbrengsten van hun criminele activiteiten volledig wit te wassen via deze bedrijven, en beschikken ze ook niet altijd over de contacten om het op een andere wijze wit te wassen.

Ondermijning van de samenleving

Voor de grootschalige teelt van hennep zijn technische experts nodig – voor de constructie van de inrichting van de kwekerij en het omleggen van elektriciteit –, makelaars voor de huur van panden, financiële dienstverleners voor het witwassen van de criminele winsten en autoverhuurbedrijven voor de distributie van hennep. Uit de interviews en de opsporingsonderzoeken blijkt dat de dienstverleners uit de faciliterende bovenwereld vaak buiten beeld blijven of in onderzoeken aan de aandacht ontsnappen.

Elektriciens, lassers en timmerlieden blijven buiten schot omdat zij betrokken zijn bij de hennepsteelt op het moment dat er voorbereidingen worden getroffen voor de kweek van wietplanten, maar er nog geen wietplanten worden gekweekt en er derhalve nog geen sprake is van een misdrijf. Omdat deze dienstverleners soms dezelfde materialen of bouwtechnieken gebruiken, kunnen er, door de inrichting van hennepkwekerijen te vergelijken, patronen in stijl en techniek worden vastgesteld. In enkele gevallen heeft dat ertoe geleid dat kwekerijen met elkaar in verband konden worden gebracht en verdachten voor het exploiteren van meerdere kwekerijen zijn aangehouden. De faciliteerders uit de bovenwereld zijn echter buiten schot gebleven.

Dat geldt vaak ook voor de financiële dienstverleners, autoverhuurbedrijven, makelaars en pandverhuurders. In een enkel geval zien we dat een makelaar voor wietsteelt of het faciliteren daarvan is aangehouden. Dit is niet het resultaat van gerichte opsporing, maar berust meestal op toeval: bijvoorbeeld na een explosie in een wietkwekerij in de woning van een makelaar, of omdat iemand die werd verdacht van rijden onder invloed een rol bleek te spelen in de verhuur van panden voor de hennepsteelt.

In opsporingsonderzoeken komt naar voren dat verschillende verdachten van hennepsteelt en handelaren in hennep vaak bij dezelfde autoverhuurbedrijven een voertuig huren. In interviews wordt door de politie bevestigd dat enkele autoverhuurbedrijven vaak een faciliterende rol vervullen. Dat zij vaker voertuigen verhuren aan personen die er hennep mee vervoeren, wil nog niet zeggen dat zij zich schuldig maken aan medeplichtigheid aan hennepsteelt. Bewezen zal moeten worden dat zij willens en wetens een voertuig verhuren aan een persoon die er hennep mee vervoert.

Voor het verhuren van een loods of schuur ligt dat anders. Wanneer een eigenaar van een loods of schuur het pand verhuurt aan derden die er hennep kweken, maakt de eigenaar zich schuldig aan medeplichtigheid aan hennepsteelt. Uit enkele hennepzaken en een interview met een dergelijke faciliteerder blijkt ook dat de politie eigenaren van loodsen als verdachten aanmerkt. Dat gebeurt echter lang niet altijd. In meerdere hennepzaken blijken verhuurders niet als verdachte te zijn gehoord, ook niet als de huurprijs erg hoog is. Om vast te kunnen stellen of de huurprijs van een pand relatief hoog is, heeft de politie informatie nodig over de commerciële huurwaarde van het pand en de daadwerkelijke huurprijs die ervoor is betaald. De huurprijs is vaak wel beschikbaar, maar de huurwaarde vraagt kennis van de vastgoedmarkt die niet altijd beschikbaar is bij de politie.

Ons onderzoek laat zien dat we inderdaad kunnen spreken van een zekere verwevenheid tussen de productie- en distributienetwerken op verschillende

punten. Soms zijn de bevindingen illustratief van aard, mede in het licht van de relatief kleine aantallen en diversiteit van de geïnterviewden. Dit laat onverlet dat we ook verschillende coffeeshopeigenaren vonden die juist geen deel uit lijken te maken van een crimineel netwerk en daar ook bewust buiten willen blijven.

Vergelijking met andere regio's

Nederland is de grootste henneproducteur van Europa. In alle regio's treft de politie dagelijks kwekerijen aan. In Limburg, Brabant en Zeeland worden de meeste kwekerijen geruimd. Nederland is eveneens de grootste producent in Europa op de markt van synthetische drugs. Ook die productie heeft zich geconcentreerd in Brabant en Limburg. Dat is al jarenlang het geval (Neve e.a., 2007). Tops en Tromp (2017) schetsen in hun boek over het verstrengeld raken van onder- en bovenwereld dat in Zuid-Nederland, en vooral in Brabant, de hennepnetwerken zich over brede lagen van de bevolking uitstrekken en dat de productie van hennep en synthetische drugs op grote groepen daders invloed heeft.

Ook in Noord-Nederland zien we dat grote groepen van de bevolking bij de henneproductie zijn betrokken. De productie van synthetische drugs komt er eveneens voor, maar is minder omvangrijk dan in het zuiden van het land. De ondermijning lijkt in het noorden ook minder ernstig dan in Brabant.

De criminaliteit is in Brabant de afgelopen decennia flink toegenomen, met criminele ondernemers die zich haast onaantastbaar wanen. De politie spreekt van een groeiend wapenbezit, liquidaties in het criminele milieu en burge-meesters die worden geïntimideerd en bedreigd. De ondermijnende criminaliteit komt vooral voort uit criminele groeperingen die zich bezighouden met de productie van synthetische drugs en hennep. De intensiteit en de schaal waarop dit gebeurt is groter dan in Noord-Nederland, waar volgens de politie ook sprake is van een toenemend wapenbezit, maar het aantal liquidaties (nog) beperkt is gebleven. Ook van bedreigingen en intimidaties van het openbaar bestuur lijkt hier (nog) minder sprake te zijn.

5.4 Verbeteren informatiepositie politie

Hoe kan de informatiepositie van de politie en de uitvoering van het politiewerk op dit terrein worden verbeterd?

Op basis van ons onderzoek concluderen we dat met het uitvoeren van een sociale netwerkanalyse op basis van politiegegevens een bijdrage kan worden geleverd aan het verbeteren van de informatiepositie van de politie op dit terrein. Het onderzoek heeft een stappenplan voor een sociale netwerkanalyse opgeleverd waarmee een nauwkeurig netwerk van producenten van softdrugs kan worden geconstrueerd door bronnen uit verschillende opsporingsfases te combineren. Door het stappenplan te volgen kunnen in potentie dwarsverbanden tussen hennepzaken worden blootgelegd die anders door de zaakgerichte werkwijze van de politie (en het OM) onderbelicht zouden blijven. Het voor dit onderzoek geconstrueerde netwerk heeft nog in beperkte mate nieuwe informatie opgeleverd. Enkele knelpunten zijn er debet aan dat de mogelijkheden van sociale netwerkanalyse nog niet optimaal zijn benut. Wij sluiten af met enkele suggesties voor verbeteringen.

Een eerste knelpunt betreft de registratiesystemen van de politie waaruit moet worden geput voor de analyse. We hebben ons in dit onderzoek met name gericht op gegevens uit BVH, een systeem dat over het algemeen goed wordt gevuld door politiemensen, maar minder gedetailleerde informatie bevat. Later tijdens het onderzoek hebben we ook de beschikking gekregen over documentatie van opsporingsonderzoeken die voor een belangrijk deel uit Summ-IT (opvolger van de Basis Voorziening Opsporing) afkomstig zijn. Dat systeem blijkt meer gedetailleerde informatie te bevatten, maar minder goed te worden gevuld. Bovendien kunnen tussen BVH en Summ-IT geen gegevens worden uitgewisseld en kunnen geen relaties worden gelegd. Om dat te realiseren dienen gegevens van BVH handmatig te worden overgezet naar Summ-IT. De vaak beperkte capaciteit van analisten zorgt ervoor dat dit (nog) niet is gedaan.

Om in de toekomst meer informatie uit de registratiesystemen van de politie te kunnen halen is het raadzaam om de systemen nadrukkelijker in te richten om dwarsverbanden bloot te leggen, naast de zaakgerichte doeleinden waarvoor zij nu met name worden gebruikt. Deze constatering is niet nieuw en heeft beleidsmatig ook al tot actie geleid. Een eerste stap in de goede richting is dat er landelijk reeds maatregelen zijn getroffen om de gegevensuitwisseling tussen BVH en Summ-IT beter te organiseren. De verwachting is dat de voorgestelde aanpassingen zullen leiden tot een zorgvuldigere administratie van gege-

vens gedurende de gehele ‘levenscyclus’ van een opsporingsonderzoek. Dit zal meer betrouwbare achtergrondanalyses mogelijk maken, inclusief verbeterde sociale netwerkanalyses, en daarmee een kwaliteitsverbetering van het werk kunnen ondersteunen.

Om een goede sociale netwerkanalyse te kunnen uitvoeren blijkt daarnaast de medewerking van andere partijen dan de politie een knelpunt. Om nieuwe inzichten en dwarsverbanden bloot te leggen is het van belang het netwerk te verrijken met strafrechtelijke, fiscale en bestuurlijke gegevens van andere partijen en dan de politie. Wet- en regelgeving staan momenteel een vlotte medewerking van deze partijen echter in de weg. Om gegevens te kunnen koppelen zijn gegevens op persoonsniveau nodig. In dit onderzoek hebben meerdere partijen om privacyredenen de op persoonsniveau gevraagde gegevens niet aan ons beschikbaar gesteld. Andere partijen geven aan wel gegevens te kunnen leveren, maar de zeer hoge kosten hiervan wegen niet op tegen de vermeende baten. De gegevens van deze partijen zijn via de politie te raadplegen, maar de beperkte capaciteit van de politieanalisten speelt hier wederom een rol. Alle zoekslagen voor aanvullende relevante gegevens op persoonsniveau dienen handmatig te worden verwerkt, hetgeen veel tijd vergt van analisten, die dat doorgaans niet hebben.

Zoals hiervoor is opgemerkt gaat verdiepend en inzichtgevend onderzoek verder dan het zaakgerichte operationele werk. Beide manieren van werken kennen hun eigen procedures. De ambitie van wetenschappelijk onderzoek is om bij te dragen aan een kwaliteitsverbetering van het werk, inclusief een kwaliteitsimpuls binnen de aanpak van ondermijning van de samenleving, zoals ook door de minister van Veiligheid en Justitie wordt beoogd.

Het is raadzaam om informatie van gemeenten en overige partners (FIOD, Belastingdienst, UWV, Kamer van Koophandel, Kadaster) aan het ondermijningsbeeld van de politie toe te voegen zodat er een breed en volledig regionaal beeld ontstaat. Met het oprichten van het RIEC is reeds een grote stap in de goede richting gezet, die in de toekomst verder kan worden verbeterd, mits meer partijen bereid zijn gegevens op persoonsniveau te leveren en de huidige partijen, waaronder de politie, een verbeterslag weten te realiseren in de geregistreerde gegevens. Wanneer deze verbetering in de informatiepositie kan worden gerealiseerd, kan sociale netwerkanalyse een goede bijdrage leveren aan de gezamenlijke strijd tegen de illegale productie en distributie van hennep en de maatschappelijke ondermijning die daarvan het gevolg is.

Met de mix van door ons gehanteerde onderzoeksmethoden hebben we zo goed mogelijk antwoord gegeven op de in hoofdstuk 1 geformuleerde onderzoeksvragen. Al met al kunnen we vaststellen dat ons onderzoek de kennis over

deze per definitie wat schimmige wereld van de productie en distributie van softdrugs heeft vergroot.

Literatuur

- Adviescommissie Van de Donk (2009). *Geen deuren maar daden. Nieuwe accenten in het Nederlands drugsbeleid*. Den Haag: Adviescommissie Drugsbeleid.
- AEF (2015). *Integraal afpakken crimineel vermogen door overheidsinstellingen*. Utrecht: Andersson Elffers Felix.
- Beheerplan Nationale Politie (2016). *Regionaal Beleidsplan Veiligheid 2015-2018*. Nationale Politie Noord-Nederland.
- Bieleman, B., R. Mennes & M. Sijtsma (2015). *Coffeeshops in Nederland 2014. Aantallen coffeeshop en gemeentelijk beleid 1999-2014*. Groningen-Rotterdam: INTRAVAL.
- Blokland, A. & J. David (2016). 'Outlawbikers voor de rechter: een analyse van rechterlijke uitspraken in de periode 1999-2015.' In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 58 (3): 42-64.
- Boersma, J. (2015). *Jaarverslag Politie 2015: Evaluatie hennepaanpak Noord-Nederland*. Nationale Politie Noord-Nederland.
- Bovenkerk, F. (2008). 'De commerciële teelt van hennep in Nederland en het probleem van de georganiseerde misdaad.' In: Decorte, T. (red.). *Cannabisteelt in de lage landen. Perspectieven op de cannabismarkt in België en Nederland*. Leuven: Acco.
- Bovenkerk, F. & W. Hogewind (2003). *Hennepteelt in Nederland: Het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.
- Bundeskriminalamt (2015). *Rauschgiftkriminalität: Bundeslagebild 2015 - Tabellenanhang*. Wiesbaden: BKA.
- CBS (2014). *De Nederlandse economie 2013*. Den Haag-Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Clarke, R. V. (1997). *Situational crime prevention: Successful case studies*. Albany: Harrow and Heston.
- Decorte, T. & P. Tuteleers (2007). *Cannabisteelt in Vlaanderen. Patronen en motieven van 748 telers*. Leuven: Acco.
- Duijn, P. & P. Klerks (2014). 'De brug tussen wetenschap en opsporingspraktijk. Onderzoek naar de toepassing van sociale netwerkanalyse in de opsporing.' In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 56 (4): 39-70.

EMCDDA & Europol (2013). *EU Drug Markets Report: A strategic Analysis*. Luxemburg: Publication Office of the European Union.

EMCDDA & Europol (2016). *EU Drug Markets Report: In-depth Analysis*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

Felson, M. & R.V. Clarke (1998). *Opportunity makes the thief: Practical theory for crime prevention*. Londen: Police Research Series.

Giessen, M. van der, D.E.G. Moolenaar & M.M.J. van Ooyen-Houben (2014). *De export van in Nederland geteelde cannabis: Een schatting van de omvang en een bespreking van de mogelijkheden en beperkingen van het onderzoek*. Den Haag: WODC.

Halma, D. (in druk). *Kwetsbaar vastgoed*. Apeldoorn: Politieacademie.

Huisman, S. (2015). 'Afschrikking als veiligheidsconcept tegen georganiseerde criminaliteit (bijlage 3).' In: Van der Putten, F.P., M. Meijnders & J. Rood. *Clingendael Monitor 2015*. Den Haag: Clingendael.

Jansen, F. (2012). *Georganiseerde hennepcultuur: Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Woerden: KLPD.

Joldersma, C. e.a. (2008). *Verwevenheid van de bovenwereld met de onderwereld*. Den Haag: Parlementaire werkgroep verwevenheid onderwereld/bovenwereld.

KLPD (2008). *Het groene goud: Verslag van een onderzoek naar de cannabissector voor het Nationaal dreigingsbeeld criminaliteit met een georganiseerd karakter*. Zoetermeer: KLPD.

KLPD (2009). *Georganiseerde Hennepcultuur: Criminaliteitsbeeldanalyse 2009* Politie intern. Driebergen: KLPD-Dienst Nationale Recherche.

Kolthoff, E. & S. Khonraad (2016). 'Ondermijnende aspecten van georganiseerde criminaliteit en de rol van de bovenwereld.' In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 58 (2): 76-90.

Kroese, G. e.a. (2006). *CBA—hennep. Een criminaliteitsbeeldanalyse van de hennepbranche in Zuid-Nederland*. Venlo-Roermond: Politie Limburg-Noord/Openbaar Ministerie, Arrondissement Roermond.

Kruisbergen, E.W. (2017). *Combating organized crime: a study on undercover policing and the follow-the-money strategy*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Kruisbergen, E.W., H.G. van de Bunt & E.R. Kleemans (2012). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma.

- Laar, M.W. van & M.M.J. van Ooyen-Houben (red.) (2016). *Nationale drug monitor. Jaarbericht 2016*. Utrecht: Trimbos-instituut / Den Haag: WODC.
- Landelijke Eenheid Politie (2014). *Outlawbikers in Nederland*. Zoetermeer: Landelijke Eenheid Politie, Dienst Landelijke Informatieorganisatie.
- Maalsté, N. & T.P. Blok (2014). *Binnenlandse cannabismarkt. Onderzoek naar de hoeveelheid cannabis die in 2013 via coffeeshops op de Nederlandse markt kwam*. Den Haag: Acces Interdit.
- Maalsté, N. & M. Panhuysen (2007). *Polderwiet. Een veelzijdig en onthullend beeld van de wietteelt in Nederland*. Baarn: De Fontein.
- Meesters, M. (2015). *Het failliet van het gedogen. Op weg naar de cannabiswet*. Den Haag: VNG.
- MMA (2016). *Jaarcijfers 2015 Meld Misdaad Anoniem*. Amsterdam: Politie Eenheid Amsterdam.
- Morselli, C. (2009). *Inside Criminal Networks*. New York: Springer.
- Nationale Politie (2016a). *Jaarbericht Intensivering aanpak ondermijning in Zuid-Nederland*. Den Haag: Nationale Politie.
- Nationale Politie (2016b). *Jaarverslag politie 2015*. Den Haag: Nationale Politie.
- Neve, R.J.M., M.M.J. van Ooyen-Houben, J. Snippe & B. Bieleman (2007). *Samenspannen tegen XTC. Eindevaluatie van de XTC-nota*. Den Haag: WODC.
- Nijkamp, R., R. Mennes & B. Bieleman (2014). 'Coffeeshopbezoek.' In: Ooyen-Houben, M. van, B. Bieleman & D. Korf. *Coffeeshops, toeristen en lokale markt. Evaluatie van het Beslotenclub- en het Ingezetenen criterium voor Coffeeshops*. Eindrapport. Den Haag: WODC.
- Pest, M. te, S. Nieuwdorp, B. Smeets & E. van Wijnen (2012). *Verwevenheid van onder- en bovenwereld bij georganiseerde criminaliteit: Een overzichtsstudie: aard en oorzaken*. Tilburg: RIEC Zuid-West Nederland.
- PWC (2013). *Naar een fraudebeeld van Nederland. Inzicht in fraude draagt bij aan bewustwording en effectieve prioriteitsstelling in de aanpak*. Amsterdam: PWC.
- Radermacher, R.A.G. & E.A.J. Bertou (2015). *Limburg opnieuw ondermijnd?! (Scriptie geschreven in het kader van de opleiding Bachelor of Policing aan de Politieacademie in Apeldoorn)*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Regionaal Informatie en Expertisecentrum Noord-Nederland (2015a). *BCBA Hennep. Ondermijningsbeeld Noord-Nederland*. Assen: RIEC Noord.
- Regionaal Informatie en Expertisecentrum Noord-Nederland (2015b). *Jaarverslag 2014*. Assen: RIEC Noord.

- Regionaal Informatie en Expertisecentrum Zeeland West-Brabant en Oost-Brabant (2013). *Integraal Appèl. Een confronterend straatbeeld van criminele ondermijning van de samenleving*. Tilburg: RIEC Zeeland West-Brabant en Oost-Brabant.
- Roos, A. (2006). *Van stekkie tot stickie. Zicht op de cannabissector in Rotterdam*. Rotterdam: Politie Rotterdam-Rijnmond.
- Siesling, M., B.F.C. Smeets & A.C.M. Spapens (2011). *Geldbomen op zolder: Thuis-kwekers van hennep in beeld*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.
- Snippe, J., B. Bieleman, H. Naayer & C. Ogier (2004). *Preventie doorlichting cannabis-sector c.a.* Groningen-Rotterdam: INTRAVAL.
- Snippe, J., R. Mennes & B. Bieleman (2013). *Vertrouwd maakt veilig. Verdiepend onderzoek naar onveiligheidsbeleving in 12 gebieden in de 11 Tilburgse aandachtswijken*. Groningen-Rotterdam: INTRAVAL.
- Snippe, J., M. Sijtsstra, R. Mennes & B. Bieleman (2014). *Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap/Groningen-Rotterdam: INTRAVAL.
- Spapens, A.C.M. (2006). *Interactie tussen criminaliteit en opsporing. De gevolgen van opsporingsactiviteiten van xtc-productie en -handel in Nederland*. Antwerpen-Oxford: Intersentia.
- Spapens, A.C.M. (2011). ““Zachte” drugs, harde criminaliteit.” In: *Secondant*, 25 (3/4): 34-37.
- Spapens, A.C.M., R.H. van de Bunt & L. Rastovac (2007). *De wereld achter de wiet-teelt*. Den Haag: WODC/Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam / Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Steen, M. van der e.a. (2016). *Ondermijning ondermijnd: Hoe het rijk meer ruimte kan maken voor een (boven)lokale aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit*. Den Haag: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.
- Stuurgroep Geïntegreerde aanpak Ondermijnende Criminaliteit (2013). *Integraal, tenzij... Leidraad om samen het criminele ondernemingsklimaat te verslechteren*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Tops, P. & E.J. van der Torre (2014). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit*. Tilburg: Universiteit Tilburg/Tilburg/Apeldoorn: Politie academie.
- Tops, P. & J. Tromp (2017). *De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Tweede Kamer (2003). *Drugbeleid. Vergaderjaar 2002-2003*. 24077, nr. 120.
- Tweede Kamer (2004). *Drugbeleid. Vergaderjaar 2003-2004*. 24077, nr. 125.

Tweede Kamer (2008). *Bestrijding georganiseerde criminaliteit. Vergaderjaar 2008-2009*. 29911, nr. 13.

Tweede Kamer (2015). *Bestrijding georganiseerde criminaliteit. Vergaderjaar 2014-2015*. 29911, nr. 114.

Unger, B. e.a. (2006). *The amounts and the effects of money laundering*. Den Haag: Ministerie van Financiën.

Werkgroep Integrale Samenwerking Noord-Holland (2014). *Samen aan zet voor een veiliger Noord-Holland. Integraal meerjarenbeleidsplan veiligheid 2015 – 2018*. Kennemerland: Werkgroep Integrale Samenwerking Noord-Holland.

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. dr. H.G. van de Bunt Hoogleraar Criminologie Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Politieacademie, Hoofd School voor Hogere Politiekunde mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum Ministerie van Veiligheid en Justitie dr. P.P.H.M. Klerks Openbaar Ministerie, Parket Generaal prof. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht drs. J.W. Swaan EMPM Politie, Eenheid Amsterdam drs. M. van Tankeren Operational auditor, onderzoeker Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieacademie Arnhemseweg 348 7334 AC Apeldoorn Postbus 834 7301 BB Apeldoorn www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. **Criminaliteit in de virtuele ruimte**
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/
TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. **Cameratoezicht. Goed bekeken?**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke,
Arnhem, 2002
3. **De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)**
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL,
Den Haag, 2002
4. **De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van projecten aan diefstalbestrijding**
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. **Cameratoezicht. De menselijke factor**
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda,
Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. **Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-methodiek**
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke &
Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. **Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak**
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/
Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. **Richtlijnen auditieve confrontatie**
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO
Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI,
Den Haag, 2005
9. **Niet verschenen**
10. **De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg**
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstuk-
ken, Universiteit Twente, 2006
11. **Inzoomen en uitzoomen op Zaandam**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke,
Arnhem 2006
12. **Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking**
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst &
S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement,
Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006

13. **Cold cases – een hot issue**
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. **Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?**
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. **Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces**
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. **Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie**
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. **Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden**
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. **Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken**
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. **Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren**
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. **Solosurveillance. Kosten en baten**
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. **Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners**
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008
22. **Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekb beschrijving**
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. **Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader**
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. **Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept**
H.B. Ferwerda, E.J. van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009

25. **Rellen om te tellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorders**
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. **Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren**
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. **Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering**
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. **De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer**
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. **Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland**
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen, M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. **Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk**
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M. Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. **Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten**
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. **Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief**
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT, Den Haag, 2010
32. **Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet**
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. **Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie-functionarissen**
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. **Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?**
M.L. Koemans, Universteit Leiden, 2010

35. **Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. **Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)**
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. **Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg**
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. **Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren**
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. **Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole**
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. **Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering**
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. **Daders over cameratoezicht**
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenbergh, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. **Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen**
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012
43. **De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie**
N. Struiksma, C.N.J. de Vey Mestdagh & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/Kees de Vey Mestdagh, Groningen, 2012
44. **Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politieke netwerkfunctie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg**
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. **Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek**
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012

46. **Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderkennen van tunnelvisie en andere procesaspecten**
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. **M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem aan de politionele opsporing**
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham & H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. **Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderkenmerken en delictpatronen**
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. **Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus**
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijhof & M. Grotens, Bureau Beke, Arnhem, 2013
50. **Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpunten en kansen**
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/ Universiteit Maastricht, 2013
51. **De operationele politiebriefing onderzocht. Een onderzoek naar de effectiviteit van de operationele politiebriefing**
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
- 51a. **De operationele politiebriefing onderzocht (2). Een actie(vervolg)onderzoek om tot een effectievere politiebriefing te komen**
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
52. **Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?**
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/ VDMMP, Houten, 2013
53. **De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk**
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. **Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance**
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013

55. **Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden**
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSP-groep, Amsterdam, 2013
56. **Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers**
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
57. **Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces**
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
58. **De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk**
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013
59. **Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw**
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013
60. **Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie**
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. **Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld**
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. **Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'**
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013
63. **Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers**
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivation, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. **Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk**
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. **Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers**
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, INTRAVAL, Groningen/Rotterdam, 2014

66. **Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichtgeving in ontvoeringszaken**
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. **Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst**
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. **Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers**
J. Snippe, M. Sijstra, R. Mennes & B. Bieleman, INTRAVAL, Groningen/Rotterdam, 2014
69. **Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten**
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. **Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld**
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014
71. **Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam**
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. **Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen**
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015
73. **Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad**
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015
74. **De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast**
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. **De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie**
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. **Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit**
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016

77. **Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie**
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisislab, Renswoude/ Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. **Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord**
C.E. Hoogeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. **Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing**
A. van Wijk & L. Scholten, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016
80. **Verbale leugendetectie-wizards**
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, 2016
81. **Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte? Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie te verduidelijken**
M. Goderie, m.m.v. R. Kool, Goderie Onderzoek, Klarenbeek, 2016
82. **De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland**
Y. Schoenmakers, I. de Groot, J. van Zanten, A. van Rooyen & J. Baars, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2017
83. **Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugs-afval: verschijningsvormen en politieaanpak**
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2016
84. **Naar handhaafbare noodbevelen en noodverordeningen. Een analyse van het gemeentelijke noodrecht**
A.J. Wierenga, C. Post & J. Koornstra, Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, 2016
85. **Vermisten op het spoor. Rechercheren naar langdurige vermissingen**
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, 2017
86. **De aard van het beestje. Kenmerken en achtergronden van dierenmishandelaars**
A. van Wijk & M. Hardeman, Bureau Beke, 2017
87. **Modus operandi van de recherche. De recherchepraktijk in moord- en verkrachtingszaken**
A. van Wijk, I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, 2017

88. **Over grenzen in de sport. De rol van de politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners**
A. van Wijk, M. Hardeman, L. Scholten & M. Olfers, Vrije Universiteit Amsterdam, Bureau Beke, 2017
89. **Defensiehulp. Legergroene bijstand aan de politie bij handhaving van de rechtsorde**
E. Bervoets, m.m.v. S. Eijgenraam, T. Dijkhuizen & J. van de Werken, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017

